

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาการบริหารจัดการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การบริหารจัดการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์

- 1.1 ความหมายของพิพิธภัณฑ์กับการแบ่งพื้นที่บริหารจัดการศึกษา
- 1.2 พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทย
- 1.3 แนวทางการบริหารจัดการศึกษาพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทย
- 1.4 พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

2. การสังเคราะห์

- 2.1 ความหมายและประเภทของการสังเคราะห์
- 2.2 ความสำคัญของการสังเคราะห์
- 2.3 รูปแบบและระดับของการสังเคราะห์
- 2.4 เทคนิคการสังเคราะห์

3. การวิเคราะห์เนื้อหา

- 3.1 ความหมายและเกณฑ์ของการวิเคราะห์เนื้อหา
- 3.2 องค์ประกอบของการวิเคราะห์เนื้อหา
- 3.3 วิธีดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา
- 3.4 เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

4. แนวคิดการบริหารจัดการ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

1. การบริหารจัดการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์

1.1 ความหมายของพิพิธภัณฑ์กับการแบ่งพื้นที่บริหารจัดการศึกษา

1.1.1 ความหมายของ “พิพิธภัณฑ์”

พิพิธภัณฑ์ และพิพิธภัณฑสถาน ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้รวม ความหมายของคำเป็นความหมายเดียวกัน หมายถึง “สถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้าน วัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ” ในปัจจุบัน สภาการพิพิธภัณฑสถานระหว่างชาติ หรือ

ICOM (International Council of museums) ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศที่ UNESCO หรือ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และ วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้สนับสนุนให้จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2489 มีสมาชิกทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ได้ให้คำจำกัดความ museum ไว้ในธรรมนูญที่ แก้ไขฉบับหลังสุด ดังนี้ “พิพิธภัณฑ์สถาน เป็นสถาบันถาวรที่ไม่จัดหาผลประโยชน์ ให้บริการแก่ สังคม และการพัฒนาของสังคม เป็นสถานที่เปิดทั่วไปสำหรับ ประชาชน ทำหน้าที่รวบรวม สงวน รักษา ค้นคว้าวิจัย เผยแพร่ความรู้ และจัดแสดง โดยมีมุ่งหมายเพื่อการค้นคว้า ให้การศึกษาและ ความเพลิดเพลิน จากวัตถุที่รวบรวมไว้เป็นหลักฐาน ในเรื่องมนุษย์และสิ่งแวดล้อม” (ICOM. 2010 : 43) และยักรวมไปถึงสถานที่อื่น ๆ ที่ ICOM ถือว่าเป็นพิพิธภัณฑ์สถานด้วย ได้แก่ (โชติมา ยามิ. 2556 : 10-11)

- สถานที่สงวนรักษา และห้องแสดงถาวร ในหอสมุดและจดหมายเหตุ
- โบราณสถาน หรือแหล่งอนุสรณ์สถานทางโบราณคดี ชาติพันธุ์วิทยา และธรรมชาติ วิทยา อนุสาวรีย์ประวัติศาสตร์ และสถานที่ซึ่งมีลักษณะหน้าที่เป็นพิพิธภัณฑ์สถาน โดยกิจกรรม และการสงวนรักษา
- สถาบันที่จัดแสดงสิ่งมีชีวิต เช่น สวนพฤกษชาติ สวนสัตว์ สถานที่แสดงสัตว์น้ำ สถานที่แสดงสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ เป็นต้น
- สถานที่ตามธรรมชาติซึ่งเป็นที่สงวน
- ศูนย์แสดงทางวิทยาศาสตร์และท้องฟ้าจำลอง

คำจำกัดความของพิพิธภัณฑ์กว้างมาก ครอบคลุมทั้งด้านวัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ มนุษย์และธรรมชาติแบ่งได้หลากหลายประเภทตามการจัดแสดง และวัตถุประสงค์ที่ใช้ใน การจัดแสดง ซึ่งเป็นที่นิยมกันทั่วไปในปัจจุบัน คือ

1. พิพิธภัณฑ์สถานประเภททั่วไป จะรวบรวมวัตถุทุกประเภท และทุกเรื่องเอาไว้ถือเป็น พิพิธภัณฑ์แบบแรกก่อนที่จะมีการพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์เฉพาะเรื่องใน สมัยต่อมา
2. พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะ จัดแสดงเกี่ยวกับศิลปวัตถุทุกประเภท โดยจะแยกย่อยออกเป็น พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะยุคใดยุคหนึ่งแสดงวัตถุที่เป็นงานฝีมือ และเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ หอศิลป์แสดง งานศิลปะ ประเภทจิตรกรรม และประติมากรรม พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะสมัยใหม่จะคล้ายกับ หอศิลป์แต่จะเป็นศิลปะสมัยใหม่ของศิลปินร่วมสมัยในยุคหลัง พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะประเภท การแสดง และพิพิธภัณฑ์สถานศิลปะ แรกเริ่ม แสดงงานศิลปะดั้งเดิมของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์
3. พิพิธภัณฑ์สถานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นิทรรศการมีเนื้อหาหลักคือแสดง เรื่องราว วิวัฒนาการความก้าวหน้าของวัตถุที่มนุษย์คิดค้นประดิษฐ์ขึ้น

4. พิพิธภัณฑ์สถานธรรมชาติวิทยา จัดแสดงเรื่องราวของธรรมชาติเกี่ยวกับเรื่องของโลก ทรัพยากรทางธรรมชาติต่าง ๆ และรวมทั้งสวนสัตว์ สวนพฤกษชาติ วนอุทยาน พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ- สัตว์บกด้วย

5. พิพิธภัณฑ์สถานประวัติศาสตร์ แสดงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แยกย่อยได้เป็น พิพิธภัณฑ์สถานประวัติศาสตร์แสดงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการเมือง ทหาร สังคม และเศรษฐกิจ บ้านประวัติศาสตร์ นำเสนอสถานที่ซึ่งเคยเป็นที่อยู่อาศัยของผู้ที่มีชื่อเสียงในอดีต โบราณสถาน อนุสาวรีย์ และสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม รวมถึงเมืองประวัติศาสตร์และ พิพิธภัณฑ์สถานประวัติศาสตร์โบราณคดี

6. พิพิธภัณฑ์สถานชาติพันธุ์วิทยาและประเพณีพื้นเมือง แสดงชีวิตความเป็นอยู่ใน ทางวัฒนธรรมและสังคมของมนุษย์และชาติพันธุ์ต่าง ๆ แบ่งออกเป็น พิพิธภัณฑ์สถานพื้นบ้าน (พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น) โดยจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้าน และพิพิธภัณฑ์สถานกลางแจ้งเป็น การจำลองสภาพในอดีต ด้วยการนำอาคารเก่า หรือจำลองสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ มาไว้ในบริเวณเดียวกัน โดยพยายามสร้าง สภาพแวดล้อมรวมถึงบรรยากาศให้เหมือนเช่นในอดีต

สำหรับพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลที่ 4 ทรงสนพระทัยวิชาประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี ครั้นเมื่อทรงผนวช เป็นสมณเพศ ได้เสด็จจรดงค์ ไปยังหัวเมืองต่าง ๆ เป็นเหตุให้ทรงทอดพระเนตรโบราณวัตถุสถานแบบสมัยต่าง ๆ และทรงศึกษา หาความรู้มากขึ้น ทั้งยังทรงห่วงใยมรดกทางศิลปอันล้ำค่ากลัวจะสูญหายไป จึงทรงเก็บรวบรวม โบราณวัตถุต่าง ๆ เข้ามาไว้ที่กรุงเทพฯ เช่นศิลาจารึกสุโขทัย พระแท่นมนังคศิลา และอื่น ๆ อีกมาก

ครั้นเมื่อพระองค์เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติจึงเป็น โอกาสให้พระองค์สามารถ ดำเนินงานจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ส่วนพระองค์ขึ้นเป็นครั้งแรก ณ "พระที่นั่งราชฤดี" เป็นตัวตึกแบบฝรั่ง มีพื้นที่ใช้สอยสำหรับเป็นที่ประทับว่าราชการ เมื่อเวลาว่างออกขุนนาง พร้อมทั้งยังใช้เป็นที่ตั้ง แสดงโบราณศิลปวัตถุ ทั้งหมดที่พระองค์ทรงเก็บรวบรวมไว้ตลอดจนสิ่งของที่นานาประเทศส่งเข้ามา ทูลเกล้าฯ ถวายเป็นราชไมตรี ต่อมาในปี พ.ศ. 2399 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง "พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์" มีขนาดใหญ่กว่าพระที่นั่งราชฤดีและ โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายสิ่งของทั้งหมด จากพระที่นั่งราชฤดีมาไว้ที่พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ทั้งหมด

นอกจากการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์แล้วพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้ทรงพระ ราชานิพนธ์อธิบายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ไว้เป็น จำนวนมากถือได้ว่าพระองค์ เป็นผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์สถานในประเทศไทย ทั้งยังทรงเป็นผู้บัญญัติคำ "พิพิธภัณฑ์" ขึ้นใช้อีกด้วย

1.1.2 รูปแบบและประเภทของพิพิธภัณฑ์

มีการจัดแบ่งรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ได้หลายลักษณะ เช่น แบ่งตามผู้เป็นเจ้าของ (พิพิธภัณฑ์ของรัฐและเอกชน) แบ่งตามการจัดแสดงและวัตถุประสงค์หรือแบ่งตามวัตถุที่จัดแสดง ICOM อ้างถึงใน กรมศิลปากร. 2536 : 14-21) จัดแบ่งรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ตามการจัดแสดงและวัตถุประสงค์การจัดแสดงดังนี้

1. พิพิธภัณฑ์ศิลปะ (Museum of Arts)
 2. พิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัย (Gallery of Contemporary Arts)
 3. พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา (Natural History Museum)
 4. พิพิธภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์และเครื่องจักรกล (Science and Technology Museum)
 5. พิพิธภัณฑ์ทางมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วิทยา (Museum of Anthropology and Ethnology) ประกอบด้วย พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology Museum) พิพิธภัณฑ์ศิลปะพื้นเมือง (Folk Arts Museum)
 6. พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี (Museum of History and Archaeology) ซึ่งสามารถแยกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ พิพิธภัณฑ์ทางโบราณคดี (Archeological Museum) พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ (Historical Museum) พิพิธภัณฑ์ประจำโบราณสถาน (Site Museum)
 7. พิพิธภัณฑ์ประจำเมืองหรือท้องถิ่น (Regional Museum/City Museum)
 8. พิพิธภัณฑ์แบบพิเศษ (Specialized Museum)
 9. พิพิธภัณฑ์ของมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษา (University Museum)
- องค์การยูเนสโกได้จัดแบ่งประเภทของพิพิธภัณฑ์ไว้ (UNESCO อ้างถึงใน Monika Hagedorn-Saupe and Axel Emert. 2004 : 69) ดังนี้

1. พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะโบราณคดีและประวัติศาสตร์

1.1 พิพิธภัณฑ์ศิลปะ คือ พิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงผลงานภาพจิตรกรรมและศิลปะประยุกต์พิพิธภัณฑ์ประติมากรรม พิพิธภัณฑ์ภาพถ่าย พิพิธภัณฑ์ภาพยนตร์ พิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรม รวมไปถึงนิทรรศการงานศิลปะถาวรที่จัดแสดงผลงานศิลปะที่ประกอบด้วยห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ

1.2 พิพิธภัณฑ์โบราณคดีและประวัติศาสตร์ จุดมุ่งหมายของพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์คือการนำเสนอวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของภูมิภาค ประเทศ หรือจังหวัด อาจจำกัดแค่ยุคใดยุคหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งศตวรรษ พิพิธภัณฑ์ทางโบราณคดีนั้น จะรวมไปถึงพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรักษา วัตถุทางประวัติศาสตร์พิพิธภัณฑ์ที่เป็นอนุสรณ์หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์

ทางการทหาร พิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับบุคคลทางประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์โบราณคดี พิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงโบราณวัตถุ เป็นต้น

2. พิพิธภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและพิพิธภัณฑ์ทางชาติพันธุ์วิทยา

2.1 พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ทางธรรมชาติและวิทยาศาสตร์ธรรมชาติคือ พิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวกับสาขาใดสาขาหนึ่งหรือหลายสาขาที่เกี่ยวข้องกับชีววิทยา ธรณีวิทยา พฤกษศาสตร์ สัตววิทยา สัตว์และพืชดึกดำบรรพ์และนิเวศวิทยา

2.2 พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีพิพิธภัณฑ์กลุ่มนี้ จะเกี่ยวกับศาสตร์แขนงใดแขนงหนึ่งที่ เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น ดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี การแพทย์ ท้องฟ้าจำลอง รวมทั้งศูนย์วิทยาศาสตร์

2.3 พิพิธภัณฑ์ทางชาติพันธุ์และมานุษยวิทยา จัดแสดงเกี่ยวกับวัตถุทางวัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคม ความเชื่อ ศิลปะดั้งเดิม เป็นต้น

3. พิพิธภัณฑ์ผสมผสาน

3.1 พิพิธภัณฑ์เฉพาะทาง เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ศึกษาค้นคว้าและจัดแสดงในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงเรื่องเดียว ที่ไม่อยู่ในหมวดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

3.2 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นพิพิธภัณฑ์ที่อธิบายเกี่ยวกับท้องถิ่นอย่างกว้าง ๆ เป็นการ จัดแสดงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งอาจรวมไปถึงชาติพันธุ์ เศรษฐกิจและสังคมด้วย เป็นการ จัดแสดงวัตถุจากท้องถิ่นนั้น ๆ มากกว่าจะจัดแสดงแบบเจาะจงไปที่เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

3.3 พิพิธภัณฑ์ทั่วไป เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีของสะสมหลากหลายผสมกัน ไม่ใช่ การสะสมเฉพาะอย่าง มีการสะสมวัตถุหลายประเภท และไม่สามารถจะจัดกลุ่มให้อยู่ในพิพิธภัณฑ์ประเภทใด ประเภทหนึ่งข้างต้นได้

3.4 พิพิธภัณฑ์อื่น ๆ คือพิพิธภัณฑ์ที่ไม่ได้ออยู่ในหมวดหมู่ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ในส่วนของประเทศของพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งมีภารกิจและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงได้มีการแบ่งประเภทของพิพิธภัณฑ์ให้เห็นความชัดเจน ทั้งในด้านภาพลักษณ์ เนื้อหา และประเภทวัตถุที่อยู่ในความดูแล เพื่อให้ผู้ เข้ารับบริการสามารถเลือกสรรได้ตาม ความสนใจ ในขณะเดียวกันยังทำให้ผู้ปฏิบัติงาน และผู้ที่อยู่ในแวดวงพิพิธภัณฑ์เอง สามารถเห็น แนวทางการพัฒนาที่จะมีบริบทแตกต่างกันตามประเภทของพิพิธภัณฑ์นั้น ๆ และยังทำให้เกิด กลุ่มก้อนแห่งการสร้างโยงใยเครือข่ายในความร่วมมือต่อไปในอนาคตด้วย การแบ่งประเภทของ พิพิธภัณฑ์สถานอาจแบ่งได้ 2 ทาง คือ (โชติมา ยามิ. 2556 : 11-13)

1. แบ่งตามลักษณะการบริหาร การแบ่งประเภทพิพิธภัณฑ์โดยลักษณะการบริหารนี้เป็นการแบ่งตามสถานะของผู้เป็นเจ้าของเป็นหลัก บางพิพิธภัณฑ์จัดตั้งขึ้น โดยรัฐบาลกลาง บางพิพิธภัณฑ์จัดตั้งโดยเฉพาะ เช่น พิพิธภัณฑ์ของสถานศึกษา เป็นต้น ในขณะที่บางแห่งเป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคล แต่ละพิพิธภัณฑ์ที่จัดตั้งขึ้นในลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานที่ต่างกันออกไป พิพิธภัณฑ์ที่สามารถจัดอยู่ภายใต้กลุ่มการบริหารแบ่งย่อยได้ดังนี้

1.1 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สำหรับสาธารณชนที่เกิดขึ้นในสมัยแรกในแต่ละประเทศ ส่วนใหญ่เป็นพิพิธภัณฑ์ที่พัฒนามาจากพิพิธภัณฑ์ส่วนพระมหากษัตริย์ ที่ตกทอดมาเป็นของรัฐบาลกลาง เช่นเดียวกับพิพิธภัณฑ์สถานของประเทศไทย มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐานสากล อันประกอบด้วย การศึกษาค้นคว้าวิจัย การจำแนกประเภท การจัดทำและตรวจสอบทะเบียน การจัดระบบคลัง การสงวนรักษาวัตถุ การบริการการศึกษา การจัดแสดงนิทรรศการ ชั่วคราว/ถาวร การรักษาความปลอดภัย และด้วยภารกิจในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมทุกด้านของชาติ จึงเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน ที่ประกอบด้วยองค์ความรู้ ด้าน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปะ มานุษยวิทยา ชาติพันธุ์วิทยา และวัฒนธรรม ที่มีการดำเนินงานโดยยึดหลักวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์สถานวิทยา และเทคนิคพิพิธภัณฑ์ เป็นสถาบันที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชาติและนานาชาติ พร้อมทั้งต้องเป็นสถาบันที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชาติ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ให้คำแนะนำในการจัดตั้งและพัฒนาพิพิธภัณฑ์สถานอื่น ๆ ได้ด้วย

1.2 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดตั้งขึ้นและบริหารจัดการโดยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์เรื่องราวของท้องถิ่นและ/หรือ เรื่องราวที่ท้องถิ่นนั้น ๆ สนใจและยังเป็นสถานที่จัดกิจกรรม ด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น เช่น พิพิธภัณฑ์เมือง เป็นต้น ปัจจุบันเมื่อกิจการพิพิธภัณฑ์โดยรัฐบาลกลางได้ วางรากฐานในการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรมของชาติได้เข้มแข็ง ความสนใจและแนวคิดในการอนุรักษ์ สืบสาน และสืบทอดในภูมิปัญญาไทย จึงขยายไปสู่คนไทยทั่วไปมากขึ้น ทำให้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ลักษณะนี้มากขึ้น

1.3 พิพิธภัณฑ์ของหน่วยงาน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่บริหารจัดการโดยหน่วยงาน ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อประชาสัมพันธ์เรื่องราว ของหน่วยงาน ซึ่งทำให้ลักษณะเนื้อหาวิชาการจะเป็นเฉพาะเรื่อง เช่น พิพิธภัณฑ์สถานศึกษา พิพิธภัณฑ์ กระทรวง/กรม/ฯลฯ

1.4 พิพิธภัณฑ์ของเอกชน เป็นพิพิธภัณฑ์ที่บริหารจัดการโดยภาคเอกชนหรือส่วนบุคคล ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อการประชาสัมพันธ์เรื่องราวของหน่วยงานเอกชน และ/หรือวิชาการเฉพาะเรื่องที่บุคคลนั้น ๆ ให้ความสนใจ เช่น พิพิธภัณฑ์วัด พิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคล ฯลฯ

2. แบ่งตามประเภทของวัตถุที่รวบรวมหรือตามสาระวิชา นอกเหนือจากการจัดแบ่งประเภทโดยลักษณะการบริหารแล้ว พิพิธภัณฑ์ยังสามารถจัดแบ่ง ประเภทออกได้ตามลักษณะ

เนื้อหาทางวิชาการ และประเภทของวัตถุที่รวบรวม ซึ่งในสมัยแรกเริ่มนั้น พิพิธภัณฑสถานส่วนใหญ่จะเป็นพิพิธภัณฑที่เก็บรวบรวมวัตถุหลากหลายประเภท เนื่องจากพัฒนาการด้าน การศึกษา ยังไม่ก้าวหน้าแตกแขนงไปมากเช่นในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้จึงมีการแบ่งพิพิธภัณฑตามลักษณะของวัตถุที่รวบรวม และสาระทางวิชาการด้วย ซึ่งการแบ่งประเภทโดยวิธีการนี้ มีดังนี้

- 2.1 ประเภททั่วไป
- 2.2 ประเภทโบราณคดี
- 2.3 ประเภทประวัติศาสตร์
- 2.4 ประเภทประวัติศาสตร์ศิลปะ
- 2.5 ประเภทมานุษยวิทยา/ชาติพันธุ์วิทยา/พื้นบ้าน
- 2.6 ประเภทศิลปะร่วมสมัย/สมัยใหม่
- 2.7 ประเภทเฉพาะเรื่อง

ซึ่งแต่ละประเภทจะมุ่งเน้นในการเก็บ รวบรวม สงวนรักษา ศึกษา ค้นคว้า วิจัย วัตถุที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องราวที่พิพิธภัณฑนั้นสนใจ และมีวัตถุประสงค์หลักที่จะเป็นพิพิธภัณฑในสาขานั้น ๆ

1.1.3 การกิจและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ

ภารกิจของพิพิธภัณฑนั้นคือ การแสวงหารวบรวม อนุรักษ์ วิจัย สื่อสาร และจัดแสดง วัตถุ ที่เป็นหลักฐานของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เพื่อจุดมุ่งหมายในการ เรียนรู้ให้การศึกษา หาความเพลิดเพลิด และเพื่อพัฒนาสังคมในที่สุด ดังนั้นหากจะจัดการกิจของพิพิธภัณฑ จึงประกอบด้วย (โชติมา ยามี่. 2556 : 11-13)

1. การเสาะแสวงหา เก็บรวบรวม (Collecting) วัตถุที่เป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการกำหนดว่าวัตถุที่พิพิธภัณฑนั้นจะรวบรวมเป็นประเภทใด ขึ้นอยู่กับนโยบายของพิพิธภัณฑนั้น ๆ ที่สำคัญคือการดำเนินการต้องคำนึงถึงหลักในการอนุรักษ์ กล่าวคือต้องไม่ดำเนินการโดยวิธี ที่จะทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์เหล่านั้น ทั้งในด้านการอนุรักษ์ และทางด้านวิชาการ

2. การอนุรักษ์ (Conservation) วัตถุที่แสวงหาและรวบรวมมานั้น โดยกรรมวิธีและกระบวนการ ทั้งทางวิทยาศาสตร์และด้วยกระบวนการแห่งภูมิปัญญา เพื่อให้วัตถุต่าง ๆ นั้นคงความเป็นหลักฐานของมนุษย์ต่อไปได้ในอนาคต

3. การศึกษาค้นคว้าวิจัย (Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัตถุที่อยู่ใน การดูแล เพื่อนำมาประกอบหลักฐานเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ในแง่มุมที่พิพิธภัณฑนั้นกำหนดความรับผิดชอบไว้

4. การบันทึกข้อมูล (Record) และการจัดทำทะเบียนวัตถุ (Registration) เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษา และเพื่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ซึ่งในการดำเนินงานขั้นตอนนี้ จำเป็นต้องใช้ทั้งความรู้ทาง วิชาการที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประเภทรู้นั้น ๆ และความสามารถทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้ข้อมูลนั้น สามารถบริการเป็นวิทยากรแก่บุคคลทั่วไปได้

5. การจัดแสดง (Exhibition) หรือการนำเสนอเนื้อหาทางวิชาการที่นักวิชาการของพิพิธภัณฑ์นั้น ๆ ได้ศึกษา ค้นคว้า วิจัย แล้วนำมาประกอบกับวัตถุ ที่เป็นหลักฐานสำคัญ ผสมผสานกับเทคนิควิธีการทางด้านการออกแบบนิทรรศการ การเพิ่มเติมสื่อทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ เข้าไปเพื่อให้ได้เป็นนิทรรศการที่จะเผยแพร่ให้ประชาชนได้รับรู้และความเพลิดเพลิน

6. การบริการการศึกษาและการประชาสัมพันธ์ (Education and Public Relations) คือการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ที่พิพิธภัณฑ์รวบรวมมาเป็นองค์ความรู้ให้กับสาธารณชน ด้วยการสื่อสารที่เพิ่มเติมไป จากนิทรรศการ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นโดยง่าย และเพื่อสร้างสัมพันธ์ระหว่างสาธารณชนกับพิพิธภัณฑ์ ให้มีความใกล้ชิดกัน นอกจากนี้ยังต้องคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการบริการการศึกษา และการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้สาธารณชนมีความสนใจในกิจการของพิพิธภัณฑ์อยู่ตลอดเวลาด้วย

จิรา จงกล (2532 : 33-45) กล่าวว่าไว้ว่าพิพิธภัณฑ์ มีหน้าที่สำคัญ 8 ประการ ทั้งที่เป็นเบื้องหน้าและเบื้องหลัง ดังนี้

1. การรวบรวมวัตถุ (Collecting) หน้าที่ประการแรกของพิพิธภัณฑ์สถานนั้น เน้นอนที่สุดว่าจะต้องรวบรวมวัตถุ ถ้าไม่มีการรวบรวมก็ไม่เกิดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานขึ้นได้ การรวบรวมวัตถุนั้นทำได้หลายทาง ได้แก่

1.1 การรับบริจาควัตถุจากประชาชน ประเทศพัฒนาที่มีพิพิธภัณฑ์สถานจำนวนมาก และจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ อยู่แล้ว การเลือกรวบรวมวัตถุจากผู้บริจาคยอมทำได้แต่ประเทศที่กิจการพิพิธภัณฑ์สถานยังไม่พัฒนา และมีจำนวนน้อยยอมปฏิบัติได้ยาก ปัญหาเรื่องการรวบรวมวัตถุจากผู้บริจาคจึงไม่มีทางเลือก จะต้องรับทุกสิ่งทุกอย่างที่มีผู้มอบให้ ซึ่งโดยหลักการแล้วในปัจจุบัน พิพิธภัณฑ์สถานจะต้องเลือกรับบริจาค หากไม่เลือกยอมเกิดปัญหาภายหลัง

1.2 การรวบรวมวัตถุ เกิดขึ้นจากผลการขุดค้นทางโบราณคดีเมื่อมีการขุดค้นแหล่งโบราณสถาน ก็จะขุดพบศิลปะโบราณวัตถุจำนวนมาก ก็นำเข้าเก็บรักษาในพิพิธภัณฑ์สถาน หรือนักชาติพันธุ์วิทยาออกสำรวจค้นคว้าชนเผ่าพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง รวบรวมวัตถุสิ่งของเครื่องใช้แสดงวัฒนธรรมกลุ่มชน และเก็บรักษาในพิพิธภัณฑ์สถาน

1.3 การรวบรวมวัตถุ โดยการจัดซื้อ พิพิธภัณฑ์สถานใหญ่ ๆ จะต้องตั้งงบประมาณไว้ค่อนข้างสูง สำหรับการจัดซื้อวัตถุที่มีคุณค่าสำคัญเก็บเข้าพิพิธภัณฑ์สถาน แต่พิพิธภัณฑ์สถาน

ขนาดเล็กทั่วไปจะจัดสนงบประมาณสำหรับการจัดซื้อวัตถุในต่างประเทศมีนโยบายลดภาษีเงินได้แก่ผู้ซื้อวัตถุให้แก่พิพิธภัณฑ์สถาน

2. หน้าที่ ตรวจสอบ จำแนกแยกประเภทและศึกษาวิจัย (Identifying, Classifying, Research) เมื่อพิพิธภัณฑ์สถานเก็บรวบรวมวัตถุใดเข้าพิพิธภัณฑ์สถาน จะต้องตรวจสอบ บอกได้ว่าเป็นอะไร สามารถจำแนกแยกประเภท กำหนดอายุแบบสมัย ที่มาของวัตถุจะต้องรู้ ว่าเป็นศิลปวัตถุอะไร กำหนดแบบศิลป อายุ สมัยได้ ในพิพิธภัณฑ์สถานธรรมชาติวิทยาสตวรรษก็ต้องรู้ว่าเป็นดิน หิน แร่ สัตว์พืช ที่รวบรวมคืออะไร แหล่งกำเนิดที่ไหน หากรวบรวมวัตถุได้แล้วยังไม่สามารถตรวจสอบจำแนกตามลักษณะวัตถุได้ ก็จะต้องทำการศึกษา วิจัย ค้นคว้าให้ได้แบบสมัย อายุ โดยวิธีการศึกษาเปรียบเทียบและวิธีทดลอง ตรวจสอบหรือพิสูจน์อายุทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องราวที่แน่นอน

3. การทำบันทึกหลักฐาน (Recording) การทำบันทึกหลักฐานก็คือ การจัดทำทะเบียนวัตถุทุกชิ้นที่ รวบรวมเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ เป็นหลักฐานไม่ให้เกิดสูญหายหรือ สูญเสียจากเจ้าหน้าที่ และ เป็นหลักฐานทางวิชาการ เพราะเป็นทะเบียนประวัติหลักฐานแน่นอนในเรื่องที่มาของวัตถุ การตรวจสอบ จำแนกแยกประเภท กำหนดอายุสมัย ซึ่งมีความสำคัญสำหรับการศึกษาค้นคว้า วัตถุใดที่ไม่มีประวัติเป็นหลักฐานจะไม่มีคุณค่าทางวิชาการ ไม่สามารถใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานได้

4. หน้าที่ซ่อมสงวนรักษาวัตถุ (Conservation and preservation) งาน “เก็บรักษา” ได้พัฒนาไปมากในปัจจุบัน และถือเป็นหน้าที่สำคัญที่พิพิธภัณฑ์สถานจะต้อง “สงวนรักษา” วัตถุที่รวบรวม ไว้ให้คงทนถาวร ไม่มีการเสื่อมสภาพ ในปัจจุบันความรู้ทางวิทยาศาสตร์ก้าวหน้ามาก การดูแลรักษาวัตถุของพิพิธภัณฑ์สถานจึงใช้หลักการและเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ที่จะทำงาน “สงวนรักษา” และ “ซ่อมรักษา” วัตถุทุกประเภทให้คงสภาพดีตลอดไป

5. หน้าที่รักษาความปลอดภัย (Museum Security) พิพิธภัณฑ์สถานทุกแห่งจะต้องมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความปลอดภัยเป็นผู้รับผิดชอบ โดยตรงและมีระบบการรักษาความปลอดภัยที่ทันสมัย (Security system) งานรักษาความปลอดภัยต้องวางแผนตั้งแต่เริ่มสร้างอาคารที่เดียว พิพิธภัณฑ์สถานทุกแห่ง โดยเฉพาะประเภทศิลปจะต้องเน้นหนักเรื่องการรักษาความปลอดภัยเป็นพิเศษกว่าประเภทอื่น ๆ พิพิธภัณฑ์สถานจะต้องมั่นคงปลอดภัยเช่นเดียวกับธนาคารเป็นที่ไว้วางใจเชื่อถือของประชาชน

6. การจัดแสดง (Exhibition) งานในหน้าที่ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นงานเบื้องหลังงานจัดแสดงเป็นงานเบื้องหน้า พิพิธภัณฑ์สถานแห่งใดจัดแสดงได้ดีดึงดูดความสนใจของประชาชนได้มาก ก็มักจะได้รับการยกย่องสรรเสริญว่าทันสมัย น่าชม ในสมัยก่อนไม่ได้มีการให้ความสำคัญ

ถึงเทคนิคจัดแสดงมากนัก แต่เมื่อแนวคิดของพิพิธภัณฑ์สถานเปลี่ยนไป พิพิธภัณฑ์สถานต้องเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้และความเพลิดเพลินแก่ประชาชน ทุกประเภท ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา และแนวคิดนี้ได้เปลี่ยนแปลงงานจัดแสดงพิพิธภัณฑ์สถานใหม่ พิพิธภัณฑ์สถานจะต้องจัดแสดงด้วยเทคนิคที่ดึงดูดความสนใจผู้ชม การจัดแสดงจะต้องให้ทั้งความรู้ทั้งความเพลิดเพลินด้วย

7. หน้าที่ให้การศึกษา (Museum Education) เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง ก็มีการเรียกร้องให้พิพิธภัณฑ์สถานมีบริการเพื่อการศึกษาแก่คนทุกระดับ ทุกประเภท ทุกวัย จะมีการปรับปรุงกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการจัดแสดงที่จะต้องให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินและเหมาะสมแก่คนทุกระดับ การศึกษา จะต้องมีกิจกรรมและบริการด้านการศึกษา มีเจ้าหน้าที่การศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินกิจกรรมการศึกษาแก่ประชาชนทุกประเภท พิพิธภัณฑ์สถานได้พัฒนาถึงขั้นเป็นศูนย์บริการศึกษา (Educational Center)

8. หน้าที่ทางสังคม (Social Function) เมื่อกล่าวว่าพิพิธภัณฑ์สถานมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคม หมายความว่าพิพิธภัณฑ์สถานจะต้องเป็นสถาบันที่เปลี่ยนแปลงปรับตัวไปตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคม ดำเนินกิจกรรมตามความต้องการของสังคม

1.1.4 โครงสร้างพื้นฐานและการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์

ในสมัยแรกสถาปัตยกรรมของอาคารพิพิธภัณฑ์ ส่วนใหญ่เน้นความโอ่อ่าอลังการด้วยเหตุที่พิพิธภัณฑ์ ในยุคแรกสืบทอดมาจากพระมหากษัตริย์ อาคารพิพิธภัณฑ์จึงมักจะเป็นพระมหาราชวัง หรือวังเสวยเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อกิจการพิพิธภัณฑ์มุ่งเน้นประโยชน์เพื่อสังคมมากขึ้น ในฐานะสถาบันแห่งการเรียนรู้ ทำให้พิพิธภัณฑ์ เริ่มพัฒนาให้มีรูปแบบ สถาปัตยกรรมที่คำนึงถึงหลักการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์มากขึ้น โดยอาศัยหลักวิชาการ ด้านพิพิธภัณฑ์สถานวิทยา และเทคนิคพิพิธภัณฑ์ มาเป็นแนวกำหนดสำหรับ สถาปนิกผู้ออกแบบเพิ่มตามลำดับ อย่างไรก็ตาม รูปแบบสถาปัตยกรรมนั้น ก็มีได้มีทฤษฎีตายตัว เนื่องจากกิจการพิพิธภัณฑ์นั้นไม่มีรูปแบบที่ตายตัว เช่นเดียวกัน พัฒนาการของพิพิธภัณฑ์นั้น จำเป็นต้องเดินตามวิวัฒนาการของสังคม เพื่อให้สังคมได้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ได้อย่างแท้จริงในทุกยุคทุกสมัย การออกแบบสถาปัตยกรรมสำหรับพิพิธภัณฑ์ ที่ยึดเป็นแนวทางในปัจจุบันนั้น คือ การที่คำนึงถึงพื้นที่ใช้สอยในแต่ละพิพิธภัณฑ์เป็นหลัก ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว พิพิธภัณฑ์จะมีพื้นที่ใช้สอยที่เป็นหลักอยู่ 2 ส่วน คือ (โชติมา ยามิ, 2556 : 15-18)

1. ส่วนงานหน้าฉาก

1.1 ส่วนจัดแสดงหรือส่วนนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ทุกแห่ง พื้นที่ที่เป็นพื้นที่หลักของสถาบันคือ พื้นที่จัดแสดงนิทรรศการ ที่นำเอาวัตถุที่สำคัญซึ่งเป็นหลักฐานทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มานำเสนอพร้อมกับผลงานการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการ

ในรูปแบบของนิทรรศการที่ควรจะมีรูปแบบที่น่าสนใจและสวยงาม สามารถดึงดูดความสนใจของคนทั่วไปได้ เพื่อให้สมกับเป็นสถาบันที่ให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินไปในเวลาเดียวกัน ซึ่งคำขวัญนี้มีได้เพียงเกิดขึ้น แต่มีคู่พิพิธภัณฑสถานแห่งมานานนับเกือบศตวรรษแล้ว แต่ที่กลายเป็นปัญหาที่ทุกพิพิธภัณฑสถานต้องสังวรไว้คือ การเป็นสถาบันแห่งความรู้และความเพลิดเพลิน ในวันที่พิพิธภัณฑสถานเปิดตัวกับสังคมนั้น หากมิได้รับการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ภายในเวลาไม่นาน พิพิธภัณฑสถานดังกล่าวก็จะได้รับการวิจารณ์ว่าล้าสมัย ไม่ใช่สถาบันที่ให้ความรู้คู่กับความเพลิดเพลินในสายตาของสังคมอีกต่อไป พื้นที่ของส่วนจัดแสดงนี้ จำเป็นต้องมีรายละเอียดของวัตถุที่จัดแสดงพร้อมขนาด ลำดับขั้นตอนของเนื้อหา ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในนิทรรศการ เช่นแผนที่ ภาพถ่าย จากจำลอง เหตุการณ์จริงตามขนาดที่กำหนด สื่อทางด้านโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ ข้อมูลสารสนเทศ เป็นต้น มามอบให้สถาปนิกและมัณฑนากร ผู้ออกแบบนิทรรศการ เพื่อให้สามารถคำนวณหาพื้นที่ที่เหมาะสมของอาคารออกมา ได้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด ขนาดของส่วนนิทรรศการนี้ยังควรแบ่งเป็นส่วนนิทรรศการถาวร และชั่วคราว แยกจากกันด้วย หากกระทำไม่ได้ แต่ทั้งนี้ไม่มีสัดส่วนตายตัวสำหรับพื้นที่ที่ทุกส่วน ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่แตกต่างกันของแต่ละพิพิธภัณฑสถาน ผนวกกับเป้าหมายการขยายตัวของแต่ละพิพิธภัณฑสถานด้วย นิทรรศการควรออกแบบเพื่อสร้างความสำคัญของวัตถุที่จัดแสดง ต้องมีคำบรรยาย อธิบายให้เข้าใจในเรื่องราวในการเลือกเทคนิคจัดแสดงควรเลือกเทคนิคจัดแสดงที่เหมาะสม ลำดับการจัดแสดงต้องมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน สามารถปะติดปะต่อเรื่องราวให้ประสานสอดคล้องกันไป และควรจัด นิทรรศการให้มีความน่าสนใจ ดึงดูด เพลิดเพลิน ประทับใจ และเกิดความจดจำเพื่อให้เรียนรู้ และเห็นความสำคัญ พร้อมทั้งรู้คุณค่าเพื่อการอนุรักษ์สืบไป นอกจากนี้นิทรรศการที่จัดต้องไม่ซับซ้อน ลับสน ซึ่งจะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการชมนิทรรศการได้ ในส่วนของระบบความปลอดภัยจำเป็นต้องรักษาความปลอดภัยของวัตถุจัดแสดง ไม่ว่าจากการโจรกรรม การชำรุดเสียหาย จากผู้เข้าชม และสภาพอากาศ ฝุ่น ละออง ความชื้นและอุณหภูมิ

2. ส่วนบริการ เมื่อก้าวถึงพื้นที่ส่วนนี้ มีความหมายครอบคลุมถึงส่วนบริการและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับผู้เข้ารับบริการ นับแต่เริ่มก้าวเข้ามาในสถานที่ของพิพิธภัณฑสถานนั้นคือ

2.1 สถานที่จอดรถ ควรมีขนาดกว้างขวาง สามารถรองรับจำนวนผู้เข้ารับบริการได้อย่างเพียงพอ สามารถรับรถยนต์ทุกขนาดได้ มีที่ร่ม มีที่พักรสำหรับพนักงานขับรถ และมีสภาพเย็นหยดในทุกสภาพอากาศได้

2.2 สถานที่จำหน่ายบัตร อยู่ใกล้ทางเข้าและเน้นความสะดวกสบายและสวยงาม เนื่องจากเป็นด่านแรกที่จะสร้างความประทับใจให้ผู้เข้ารับบริการ

2.3 โถงต้อนรับและประชาสัมพันธ์ พื้นที่ที่สามารถเป็นจุดนัดพบ ควรอยู่ด้านหน้า และมีพื้นที่กว้างพอกับจำนวนผู้เข้ารับบริการที่มาเป็นหมู่คณะได้

2.4 สถานที่รับฝากของพิพิธภัณฑ์ ส่วนใหญ่ไม่อนุญาตให้ผู้เข้ารับบริการนำอาหารหรือเครื่องดื่มเข้าไปในห้องจัดแสดง ฉะนั้นจึงต้องมีส่วนรับบริการนี้อยู่ใกล้ประชาสัมพันธ์

2.5 ห้องบรรยายสรุปหรือห้องเอนกประสงค์เป็นสถานที่ที่ใช้กล่าวต้อนรับคณะหรือบรรยายสรุป ก่อนนำชมพิพิธภัณฑ์ควรมีความสะดวกสบาย และมีโสตทัศนูปกรณ์ที่ใช้ในการบรรยายให้หมู่คณะได้

2.6 ห้องอาหารหรือภัตตาคาร ทุกพิพิธภัณฑ์ควรมีร้านอาหารไว้ให้บริการ ขนาดและประเภทของร้านอาหารนั้น ขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละพิพิธภัณฑ์ ปัจจุบันหลายพิพิธภัณฑ์ชั้นนำของโลก ใช้ภัตตาคารที่หรูหรา สวยงาม อาหารอร่อย เป็นจุดดึงดูดของผู้เข้ารับบริการ

2.7 ร้านขายหนังสือและของที่ระลึก กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ในโลกปัจจุบัน จำเป็นต้องต่อสู้ กับเศรษฐกิจที่มีปัญหาในแทบทุกประเทศ หลายพิพิธภัณฑ์หันมาพัฒนากิจการ ร้านขายหนังสือและของที่ระลึก เพื่อนำรายได้มาสู่พิพิธภัณฑ์ ขนาดและความเหมาะสมควรอยู่ในส่วนที่ใกล้กับโถงประชาสัมพันธ์

2.8 ห้องสันทนการสำหรับเด็ก กิจกรรมพิพิธภัณฑ์มีเป้าหมายการปลูกฝังความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์มรดกทั้งทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อผลในการพัฒนาสังคมต่อไปในอนาคต

2.9 ห้องสารสนเทศ ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ การสื่อสารเป็นเรื่องสำคัญ บางพิพิธภัณฑ์มีการบริการการใช้อินเทอร์เน็ตไว้ให้บริการ พร้อมทั้งห้องสมุด

2.10 ห้องน้ำเป็นสถานที่ที่จำเป็นที่สุดของพิพิธภัณฑ์ เพราะผู้เข้ารับบริการส่วนใหญ่ออกกำลังกาย จึงควรคำนึงถึงความสะดวกเป็นหลัก และมีปริมาณที่เพียงพอ

3. ส่วนงานหลังฉาก

3.1 ส่วนสำนักงาน พื้นที่ที่เป็นสำนักงาน ควรแยกเป็นสัดส่วนไปจากส่วนบริการ เนื่องจากลักษณะของพื้นที่ใช้สอยจะต้องการลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป เช่น ส่วนงานภัณฑารักษ์ คงจะต้องการความสงบ เพื่อการค้นคว้าวิจัย มีพื้นที่สำหรับห้องสมุด ซึ่งห้องสมุดนี้อาจต้องให้บริการกับบุคคลภายนอกได้ด้วย พื้นที่สำนักงานของแต่ละผู้ปฏิบัติงาน อาจมีความต้องการตามลักษณะงานและจำนวนบุคลากรที่มีอยู่ สถาปนิก จึงจำเป็นต้องรู้ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนบุคลากรและความต้องการก่อนเพื่อจัดพื้นที่ที่เหมาะสมให้

3.2 ส่วนปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ ในส่วนปฏิบัติการนั้น พื้นที่ที่เป็นส่วนปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ อาจแยกออกไปจากส่วนอื่นๆ เนื่องจากต้องมีการใช้วัสดุเคมีภัณฑ์ ซึ่งเป็นวัสดุ

อันตราย จำเป็นต้องมีการควบคุมดูแลด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างดี อีกทั้งยังต้องการพื้นที่ใช้สอยมาก เพื่อที่จะรองรับขนาดและปริมาณของวัตถุที่ต้องทำการอนุรักษ์ อีกทั้งยังต้องจัดเตรียมพื้นที่ให้เหมาะสมกับการควบคุมอุณหภูมิ ความชื้น ความสว่างและ สิ่งแวดล้อม สำหรับวัตถุแต่ละประเภทด้วย

3.3 ส่วนปฏิบัติการด้านเทคนิค เป็นพื้นที่ใช้สอยที่มีลักษณะเฉพาะ คือส่วนปฏิบัติการด้านเทคนิคซึ่งหมายถึง ผู้รับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดแสดง ซึ่งการปฏิบัติงานอาจต้องใช้พื้นที่ทั้งในการออกแบบ การก่อสร้าง และการประกอบงาน ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับพื้นที่ความอึดทึดกรีกโครม ตลอดจนการก่อให้เกิด ความสกปรกรกรงรังได้ จึงควรอยู่ให้ห่างไกลจากส่วนงานอื่นและมีขีดจำกัดจากส่วนบริการ

3.4 ส่วนคลังวัตถุ พื้นที่ที่จำเป็นที่สุดอีกส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์คือ “คลังวัตถุ” ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่เก็บ วัตถุพิพิธภัณฑ์ ที่พิพิธภัณฑ์รวบรวมไว้เป็นหลักฐานเพื่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัย แต่ยังมีได้จัดแสดง ซึ่งนับวันจะยิ่งเพิ่มพูนขึ้น เนื่องจากภัณฑารักษ์ของแต่ละพิพิธภัณฑ์ ไม่เคยหยุดการศึกษา ค้นคว้า และรวบรวม หลักฐานทางวิชาการ แต่เมื่อเริ่มจัดตั้งพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง คนมักจะลืมนึกถึงความจริงข้อนี้ไป และต้องไปมีปัญหาลงในภายหลัง เนื่องจากไม่สามารถจัดหาพื้นที่เพื่อการนี้ได้ ฉะนั้นในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์จึงจำเป็นต้องเตรียมพื้นที่สำหรับ “คลังวัตถุ” ไว้ด้วยเสมอ ขนาดของพื้นที่นั้นควรมีความกว้างขวางพอที่จะรองรับปริมาณวัตถุภายในเวลาอย่างน้อย 20 ปี ในบางพิพิธภัณฑ์ที่ไม่สามารถขยายพื้นที่หรือจัดเก็บวัตถุที่เพิ่มพูนขึ้นให้ใช้วิธีการปรับเปลี่ยนการจัดแสดงให้เป็นลักษณะคลังวัตถุ ที่เปิดให้คนเข้าชมได้แทน โดยนำแนวคิดของห้องนิทรรศการมาผนวกเข้ากับคลังเป็นพื้นที่เดียวกัน และควรคำนึงถึงความเสี่ยงจากไฟไหม้และน้ำท่วม ควรมีการก่อสร้างที่มีระบบการป้องกันและบรรเทาไฟที่อาจเกิดขึ้น พร้อมทั้งมีการจัดวางส่วนคลังวัตถุให้เหมาะสมโดยทำการคัดเลือกตัวอย่างว่าควรอยู่ที่ชั้นใดของอาคาร หรือหากอยู่ชั้นล่างควรยกสูงจากพื้นก็เมตรเพื่อป้องกันเรื่องน้ำท่วม อนึ่งหลังจากคำนวณพื้นที่ใช้สอยและความต้องการเฉพาะของแต่ละส่วนแล้ว จึงจะมาพิจารณารูปแบบทางสถาปัตยกรรม เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ใช้สอยเหล่านี้ ในปัจจุบันรูปแบบสถาปัตยกรรมมี ความสำคัญมาก เพราะถือเป็นเอกลักษณ์/อัตลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง ที่สามารถนำไปใช้ในการประชาสัมพันธ์กิจการของพิพิธภัณฑ์นั้น ๆ ได้ ฉะนั้นในการออกแบบสถาปัตยกรรมพิพิธภัณฑ์ สถาปนิกจึงต้องศึกษาถึงแนวคิด วัตถุประสงค์ ประเภทและเอกลักษณ์ในเนื้อหาที่พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่อย่างละเอียด เพื่อให้ได้สถาปัตยกรรมที่ลงตัว สวยงามและเป็นงานศิลปะที่ปัจจุบันทุกพิพิธภัณฑ์ใช้เป็นเครื่องมือในการแข่งขันกันอย่างสูง

2. การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ (Exhibition)

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ได้นำเทคนิคอันทันสมัยมาใช้ในการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เป็นที่สนใจของผู้เข้าชม ซึ่งสามารถเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กันกับการได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่ผู้คนทุกเพศทุกวัยและทุกประเภท ICOM (2010 : 36) ได้ให้ความหมายของ นิทรรศการ (Exhibition) ว่าเป็นส่วนหนึ่งของ พิพิธภัณฑ์ ทำหน้าที่มากกว่าการสื่อสาร คือ มีหน้าที่เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้และมีหน้าที่ทางสังคมด้วย จากมุมมองนี้ การจัดนิทรรศการเป็นลักษณะพื้นฐานของการเป็นพิพิธภัณฑ์ซึ่งได้ผ่านการพิสูจน์มาอย่างยาวนานว่าเป็นสถานที่ที่เอื้อมียอดสำหรับการรับรู้ทางประสาทสัมผัส โดยการนำเสนอวัตถุที่จัดแสดงให้รับชม การสาธิต การนำวัตถุที่มีคุณค่าทางจิตใจ เช่น ศาสนวัตถุมาจัดแสดง เป็นต้น ในการนำเสนอ ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าถึงเนื้อหาสาระสำคัญได้ด้วยตนเอง หรือเกิดแนวคิดบางประการขึ้น ถ้าเรานิยามพิพิธภัณฑ์ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นสถานที่แห่งการเรียนรู้ทางประสาทสัมผัส นิทรรศการก็จะอยู่ในฐานะการสื่อสารโดยการสร้างมโนภาพของสิ่งที่ไม่ได้มีอยู่จริงในขณะนั้น ผ่านวัตถุ หรือ กระบวนการ หรือสัญลักษณ์ ผู้กระจัดและบอร์ดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์เป็นกลวิธีที่จะเชื่อมโลกแห่งความจริงกับโลกแห่งจินตนาการเข้าไว้ด้วยกัน สิ่งเหล่านี้เป็นไปโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อที่จะยืนยันถึงความห่างไกลของช่วงเวลา แล้วปล่อยให้เราเข้าไปอยู่ในอีกโลกหนึ่ง ซึ่งก็คือโลกจำลองและโลกแห่งจินตนาการ เมื่อผู้เยี่ยมชมเข้าใจในวัตถุที่จัดแสดงครบถ้วน ซึ่งหมายถึงวัตถุพิพิธภัณฑ์ ทั้งที่เป็น “วัตถุจริง” และ “วัตถุจำลอง” (เช่น หุ่น เอกสารสำเนา ภาพถ่าย ฯลฯ) และสิ่งที่เป็นข้อมูล (เช่น ข้อความ ภาพยนตร์หรือมัลติมีเดีย) และป้ายข้อมูล จากมุมมองดังกล่าว นี้ งานนิทรรศการ คือระบบการสื่อสารที่มีลักษณะพิเศษ มีพื้นฐานของการจัดแสดง “วัตถุจริง” รวมไปถึงสิ่งจำลองอื่น ๆ ซึ่งได้ให้ผู้เยี่ยมชมได้แยกแยะ และเข้าถึงนัยสำคัญของวัตถุได้ดีขึ้น ตามบริบทนี้กล่าวได้ว่า การที่แต่ละส่วนประกอบ เช่น วัตถุพิพิธภัณฑ์ วัตถุจำลอง ข้อความ ฯลฯ ได้รับการนำเสนออยู่ในนิทรรศการ เราเรียกว่า เป็นการจจัดนิทรรศการ

จิรา จงกล (2532 : 180-183) กล่าวว่า การจัดนิทรรศการแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การจัดแสดงถาวรและการจัดแสดงชั่วคราว

1. การจัดแสดงถาวร (Permanent Exhibition) ได้แก่ การจัดห้องแสดงแต่ละห้องเป็นการถาวร หรือเป็นการตั้งแสดงไว้เป็นประจำ โดยพิจารณาถึงประโยชน์ของนักเรียน นักศึกษา และประชาชน โดยทางปฏิบัติ พิพิธภัณฑ์สถานจะคัดเลือกวัตถุที่มีความสำคัญ มีคุณค่า จัดแสดงเป็นการถาวรสำหรับผู้เข้าชม การจัดแสดงถาวรไม่ได้หมายความว่า จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย แต่จะมีการแก้ไขปรับปรุง ตกแต่งใหม่ ใช้เทคนิคใหม่เป็นครั้งคราว แต่ละห้องจัดแสดงไม่ต่ำกว่า 5 ปี จึงปรับปรุงใหม่ครั้งหนึ่ง

2. การจัดแสดงชั่วคราว (Temporary Exhibition) หรือ การจัดแสดงหมุนเวียน (Changing Exhibition) เป็นห้องจัดแสดงที่จัดไว้ชั่วคราว แต่ละเรื่องมีชั่วระยะเวลาสั้น ๆ แล้วเปลี่ยนเรื่องอื่นใหม่หมุนเวียนกันไป เพื่อชักจูงความสนใจแก่ชุมชน โดยทั่วไปพิพิธภัณฑ์สถานจะเลือกเรื่องต่าง ๆ แล้วจัดแสดงชั่วคราวแก่ประชาชน ในกรณีที่พิพิธภัณฑ์สถานได้รวบรวมสิ่งของเข้าใหม่เป็นจำนวนมาก ก็นำออกจัดแสดงชั่วคราว เร้าความสนใจและให้ความรู้ในเรื่องวัตถุที่ได้มาใหม่ หลักการจัดแสดงถาวรและจัดแสดงชั่วคราว จึงอยู่ที่วัตถุประสงค์สำคัญคือ การจัดแสดงถาวรจะต้องให้ผู้ชมมาดูแล้วมาดูอีกได้หลายครั้งโดยไม่เบื่อ สามารถดูวัตถุได้ชัดเจน ไม่อยู่ในแสงสลัว ๆ ที่ประทับใจแต่มองเห็นลงเลือน ส่วนการจัดแสดงชั่วคราวนั้นก็ประสงค์ให้ดูกันเพียงครั้งสองครั้งเท่านั้น เป็นการฉาบฉวยระยะสั้น

1.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

ICOM (2010 : 45) กล่าวถึงการจัดการพิพิธภัณฑ์ว่า ในปัจจุบันการจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นการกระทำที่สร้างความมั่นใจในการบริหารงานพิพิธภัณฑ์และกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับงานด้านพิพิธภัณฑ์ (การอนุรักษ์การค้นคว้า และการสื่อสาร) เมื่อพิจารณาที่จะเห็นว่าการจัดการพิพิธภัณฑ์นั้น เกี่ยวข้องกับการเงินและการบัญชี (การบัญชี การบริหารจัดการและการเงิน) กฎหมาย การรักษาความปลอดภัย และค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษา การบริหารงานบุคคลและการตลาด ตลอดจนยุทธศาสตร์และแผนเกี่ยวกับกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์

ในหนังสือคู่มือการจัดการพิพิธภัณฑ์ “Running a Museum: A Practical Handbook” ของ ICOM (2004: 133) ได้กล่าวถึงการจัดการพิพิธภัณฑ์ว่า พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพื่อสาธารณประโยชน์และประสบความสำเร็จ พิพิธภัณฑ์ควรมี ลักษณะที่ตอบสนองความต้องการของสังคม การบริหารจัดการเพื่อตอบสนองประโยชน์แก่สังคมจะต้องมีการจัดการอย่างเหมาะสม พิพิธภัณฑ์อยู่ในฐานะผู้ดูแลสิ่งเกี่ยวกับวัฒนธรรมธรรมชาติและมรดกของผู้คน และมรดกทางธรรมชาติและมีความรับผิดชอบในกรณีที่ เกิดข้อผิดพลาด พิพิธภัณฑ์ดำเนินงานในฐานะ เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการที่ดี ดังนั้น ผู้จัดการพิพิธภัณฑ์ควรมีความเป็นผู้นำ วิสัยทัศน์และมีการแนะแนวทางในวัฒนธรรมของบางประเทศ ผู้ที่จะตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ คือผู้มีอำนาจรัฐ หรือผู้ที่เป็นหัวหน้าสูงสุดของพิพิธภัณฑ์เช่น ผู้อำนวยการ หรือผู้บริหารระดับสูง ซึ่งจะตัดสินใจเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์การบริการและให้ความรู้แก่ประชาชน ในบางวัฒนธรรมการบริหารจัดการจึงอาจมีความจำเป็นอย่างมาก และไม่ใช่ว่าจะจำเป็นสำหรับผู้บริหารระดับสูง ผู้อำนวยการ ใครคนใดคนหนึ่ง หรือเพียงหนึ่งหรือสองหน่วยงาน เช่น การเงินและฝ่ายบุคคลเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ในสหราชอาณาจักร คนทำงานร้อยละ 30 ของประเทศ

ต้องมีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการมีการอบรมการจัดการอย่างเป็นทางการให้แก่ภัณฑารักษ์ใน พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ตั้งแต่ปี 1964 ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างที่มีคุณภาพของชาติ

ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีสิ่งที่จะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้น 9 ประการ (ICOM : 2004) ดังนี้

1. โครงสร้างการจัดการ (Management Structure) สิ่งสำคัญในการจัดการก็คือ การจัดทำเอกสารเกี่ยวกับโครงสร้างของพิพิธภัณฑ์ภายใต้การอนุมัติและการสนับสนุน กระบวนการพื้นฐานที่เป็นสิ่งที่มีประโยชน์มากเช่นเดียวกับการจัดทำรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ใหม่ โครงสร้างการบริหารจัดการมักเป็นพื้นฐานของการลงมือปฏิบัติเช่น แผนผังง่าย ๆ หรือชาร์ตการบริหารจัดการที่แสดงลำดับการมอบหมายหน้าที่และการแลกเปลี่ยนหรือส่งต่อข้อมูล พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่มีโครงสร้างการบริหารจัดการ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงาน กระบวนการอนุรักษ์และวิธีการหรือขั้นตอนการปฏิบัติงาน ส่วนประกอบทั้งหมดของพิพิธภัณฑ์อาจจะอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของบุคคลจำนวน 1 คนหรือหลายคนก็ได้

2. การทำงานเป็นทีม (Team Work) ระบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์และโครงสร้างมุ่งที่จะทำให้เกิดผลการดำเนินงานที่เป็นไปตามกฎหมาย เกิดหลักการบริหารจัดการแนวคิดทางธุรกิจและเกิดการพัฒนาอย่างไรก็ตาม ก็เป็นที่เข้าใจกันโดยกว้างขวางว่านอกจากความสนใจในการบริหารจัดการและโครงสร้างการบริหารของพิพิธภัณฑ์แล้ว การส่งเสริมทัศนคติด้านการทำงานเป็นทีม สนับสนุนให้มีการสื่อสารระหว่างกันในองค์กรและยอมรับในเป้าหมายเดียวกันของคนในองค์กรนั้น เป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้น การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ดีจะต้องมีการทำงานเป็นทีม การพัฒนาวิสัยทัศน์ของสถาบันและการจัดให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงานเป็นทีมจะทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย

3. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Public Responsibility) พิพิธภัณฑ์ควรมีการจัดทำเอกสารโดยบางส่วนอาจมาจากกฎข้อบังคับหรือเอกสารอื่น ๆ เพื่อแสดงว่าพิพิธภัณฑ์ดำเนินไปอย่างถูกกฎหมาย และดำรงสถานภาพทางการเงินที่ดีและควรยืนยันด้วยว่าพิพิธภัณฑ์ไม่ได้เกิดขึ้นเพื่อที่จะแสวงหาผลกำไร ให้แก่เจ้าของพิพิธภัณฑ์ (ยกเว้นพิพิธภัณฑ์เอกชน) แต่เป็นไปเพื่อการบริการแก่สังคม

4. พันธกิจ (Mission Statement) เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าสิ่งที่จะเป็นพื้นฐานของพันธกิจของพิพิธภัณฑ์อาจมาจากชื่อของพิพิธภัณฑ์เอง โดยทั่วไปพิพิธภัณฑ์ สะสมวัตถุและมีบทบาทที่ถูกกำหนดโดยรัฐหรือผู้มีอำนาจจากกล่าวได้ว่าภารกิจพื้นฐานของพิพิธภัณฑ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ศิลปะ หรือ วิทยาศาสตร์ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัตถุ อย่างไรก็ตาม ก็เป็นที่เข้าใจกันว่าภารกิจของพิพิธภัณฑ์ จำเป็นต้องมีการจำกัดความถึงขอบเขตของสิ่งที่สะสมและการวิเคราะห์

พรรณนาบทบาทและลักษณะเฉพาะของพิพิธภัณฑ์ พันธกิจของพิพิธภัณฑ์ควรจะเรียบง่าย อธิบายว่าเป็นพิพิธภัณฑ์เกี่ยวข้องกับอะไร ทำอะไรบ้าง บริหาร จัดการอย่างไร สะสมอย่างไร ดำเนินงานที่ไหน สะสมที่ไหนและเหตุใดจึงสะสม พันธกิจควรมีการทบทวน และรับรองอย่างเป็นทางการ และสามารถปรับปรุงแก้ไขได้ในภายหลัง

5. นโยบาย (Policies) พันธกิจเป็นเอกสารพื้นฐานของทุกพิพิธภัณฑ์ในฐานะเป็นการประกาศวัตถุประสงค์ แต่ก็มีมีความสำคัญมากขึ้นอีกหากพิจารณาการให้คำจำกัดความของทั้ง 2 ส่วน คือ นโยบายการดำเนินงานและนโยบายระยะยาวหรือแผนการพัฒนา นโยบายได้ทำให้เกิดกรอบหรือ โครงสร้างการทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรซึ่งก็คือภารกิจนั่นเอง นโยบายขององค์กรจำนวนมากอาจถูกวางไว้อย่างหลวม ๆ เช่น รัฐบาลหรือมหาวิทยาลัยถูกวางนโยบายโดยรัฐ (ในกรณีของ พิพิธภัณฑ์ของรัฐหรือของมหาวิทยาลัย)

6. การบริหารจัดการทางการเงิน (Financial Management) พิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการเงินของรัฐและมีกฎหมายการบัญชีคอยควบคุมให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม และมีผู้มีอำนาจของรัฐ เป็นผู้ตัดสินใจการปฏิบัติงานด้านการเงินให้เป็นไปตามกฎหมาย ผู้มีอำนาจอาจจะมีวิสัยทัศน์ทางการเงินที่แตกต่างกัน มีพิพิธภัณฑ์จำนวนไม่มากนักที่สามารถดำเนินงานควบคุมทิศทางทางการเงินได้ด้วยตนเอง หากไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างของจำนวนเงินงบประมาณและที่มาของงบประมาณ พิพิธภัณฑ์ทั้งหมด ต่างก็มีภาระทางการเงินในการคำนวณงบประมาณที่ได้รับการจัดสรร กระบวนการพัฒนางบประมาณ การจัดการกองทุน แผนทางการเงินได้ถูกนำมาใช้กันโดยทั่วไปในการจัดการทางการเงิน ในขณะที่แนวทาง ถูกสร้างหรือถูกกำหนดโดยผู้มีอำนาจรัฐ การดำเนินงานก็ต้องอาศัยผู้จัดการพิพิธภัณฑ์และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

7. จริยธรรมกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ (Museum Ethics and Management) มีประเด็นทางจริยธรรมบางประการที่ เกี่ยวข้องกับนโยบายของพิพิธภัณฑ์ การจัดการและการบริหารเงิน งบประมาณ รวมทั้งทรัพยากร เช่น การสะสม แน่นอนว่ามีกฎหมายมารองรับให้มีการรับผิดชอบดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ประเด็นความรับผิดชอบทางจริยธรรมก็ไม่ได้ถูกจำกัดว่าจะทำแค่ในประเทศใดประเทศหนึ่ง เพื่อที่จะให้พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นหน่วยงานที่มีจริยธรรมทุก ๆ พิพิธภัณฑ์ควรมีนโยบาย การบริหารจัดการทางการเงิน ซึ่งถูกกำหนดขึ้นโดยผู้มีอำนาจรัฐ ในการนำเงินงบประมาณมาใช้วัตถุประสงค์ทางธรรมาภิบาลซึ่งสามารถซื้อ-ขายได้และกระบวนการควบคุมงบประมาณ ควรเก็บรักษามันเพื่อการใช้จ่าย ทรัพยากร งบประมาณและปรับปรุงงบประมาณทุกครั้งด้วยความโปร่งใส สิ่งเหล่านี้เป็นแนวทางที่ดีที่สุดที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดปัญหาและข้อเคลือบแคลงสงสัย

8. การวางแผน (Planning) การวางแผนพิพิธภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ ควรจะเป็นกิจกรรมแบบองค์รวม ซึ่งรวมเอาภาพรวมของประวัติศาสตร์พิพิธภัณฑ์ภารกิจ การสะสม เจ้าหน้าที่ สิ่งอำนวยความสะดวก งบประมาณ การสนับสนุน สังคม/ชุมชน ผู้เยี่ยมชม สถานะทางสังคม ท้องถิ่นและอุปสรรคภายใน และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รวมทั้งศักยภาพทางสังคมในการที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับแนวทางของพิพิธภัณฑ์ในอนาคต กระบวนการวางแผนนี้ ได้ให้พิพิธภัณฑ์ประเมินค่านิยามใหม่ และดำเนินการกิจให้สำเร็จ วางวิธีการจัดแสดงนิทรรศการและให้บริการผู้เยี่ยมชม มีความเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่น ระหว่างกระบวนการวางแผนกับการตลาด เพราะว่าการวางแผนจะต้องมาก่อนการตลาดและการวิเคราะห์การตลาดของ พิพิธภัณฑ์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวางแผน

9. การสรุปความเห็น (Concluding Comments) งานพิพิธภัณฑ์เป็นการทำงานที่ได้รับมอบหมายจากสาธารณะ ผูกโยงอยู่กับความรับผิดชอบอันมากมาย ผู้บริหารระดับสูงรวมถึงผู้จัดการ พิพิธภัณฑ์ ต้องมีความรับผิดชอบในงานพิพิธภัณฑ์ที่ดำเนินการอยู่ ความไม่ไว้วางใจอาจเกิดขึ้นได้โดยมีสาเหตุมาจากหน้าที่การบริหารจัดการที่มีขอบเขตกว้างขวางและกิจกรรมทางพิพิธภัณฑ์ที่หลากหลาย เทคโนโลยีการเมือง กิจกรรมทางสังคมมีความจำเป็นในฐานะที่สามารถใช้เป็นแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์ตามที่มีการเรียกร้อง ผู้จัดการพิพิธภัณฑ์จะต้องเป็นตัวแทนสาธารณะ สนับสนุนให้เกิดการบริการ ควรเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์และสามารถรักษาทรัพยากรอันสำคัญได้ โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรักษาวัตถุจำนวนมาก ผู้ดำเนินงานพิพิธภัณฑ์จำเป็นจะต้องมีทักษะทางวิชาการและการจัดการในการสนับสนุนภารกิจของพิพิธภัณฑ์ ในขณะที่ต้องมีทักษะทางการสื่อสารที่เยี่ยมยอด รับผิดชอบหน้าที่ในการอธิบายเนื้อหาหลัก เนื้อหารองในเชิงวิเคราะห์ซึ่งเป็นที่เข้าใจยากสำหรับคนทั่วไปให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น

สำหรับ นิคม มุสิกคามะ. (2521 : 21 - 30) ได้สรุปไว้ว่า โดยทั่วไปโครงสร้างภายในของพิพิธภัณฑ์จะต้องมีหน่วยงานหลัก 4 หน่วยงาน ได้แก่ หน่วยงานทางวิชาการ หน่วยงานปฏิบัติการ หน่วยงานบริการ และหน่วยงานบริหาร และองค์ประกอบสำคัญที่เป็นรากฐานในการบริหารงานได้บรรลุเป้าหมาย มี 4 ประการด้วยกัน คือ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) อุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management) จากภารกิจข้างต้น แต่ละพิพิธภัณฑ์จึงควรมีบุคลากรที่สามารถปฏิบัติงานทุกอย่างได้ครบถ้วน เพื่อให้ภารกิจสำเร็จลุล่วงได้โดยสมบูรณ์ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามภารกิจต่าง ๆ แล้วจะเห็นได้ว่างานพิพิธภัณฑ์ นั้นครอบคลุมวิชาชีพต่าง ๆ หลายด้าน ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

1. ภัณฑารักษ์ (Curator) เป็นบุคลากรหลักของพิพิธภัณฑ์ บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งนี้คือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นนักวิชาการ ประจำพิพิธภัณฑ์ ที่ต้องดำเนินงานในทุกกระบวนการของงาน

พิพิธภัณฑ์ นับตั้งแต่ การเสาะแสวงหา รวบรวมวัตถุ ที่เป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับสาระวิชาการที่ พิพิธภัณฑ์นั้นกำหนดนโยบายไว้ เป็นผู้ประสานงานกับนักอนุรักษ์ หรือนักวิทยาศาสตร์ ในขั้นตอนของการอนุรักษ์ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ทะเบียน ในการจำแนกและให้คำอธิบายทางวิชาการเกี่ยวกับวัตถุ ประสานกับสถาปนิกในการออกแบบ สถาปัตยกรรม กับฝ่ายจัดนิทรรศการคือ มณฑนากร หรือนักวิชาการช่างศิลป์ หรือฝ่ายเทคนิคอื่น ๆ ในการจัดแสดง และยังคงเป็นผู้ให้ความรู้ ดังนั้นบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งนี้จำเป็นต้องมีความรู้ทางด้านวิชาการที่พิพิธภัณฑ์นั้น กำหนดอย่างลึกซึ้ง และยังต้องมีความรู้รอบตัวสูงในสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง หากต้องการให้ พิพิธภัณฑ์นั้นๆ มีประสิทธิภาพ

2. นักวิทยาศาสตร์ หรือนักอนุรักษ์ (Conservation) ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์วัตถุ ที่นำมาเก็บรวบรวมและจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ นับตั้งแต่วัตถุ เริ่มเข้าสู่พิพิธภัณฑ์และตลอดไป บางครั้ง หากเป็นพิพิธภัณฑ์ประเภทโบราณคดี นักอนุรักษ์ยังต้องไปร่วมกับ ภัณฑารักษ์และนักโบราณคดี ในแหล่งโบราณคดีด้วย เพื่อให้การอนุรักษ์หลักฐานทางโบราณคดีเป็นไปอย่างถูกต้อง บุคลากรด้านนี้จำเป็นต้องมีความรู้ทางการอนุรักษ์ หากสามารถมีพื้นที่ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ การอนุรักษ์ก็จะทำให้ประสิทธิภาพงานสูงขึ้น

3. เจ้าหน้าที่ฝ่ายนิทรรศการ (Exhibition Staff) ในการจัดนิทรรศการหรือนำเสนอในแต่ละพิพิธภัณฑ์นั้น จำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ในด้านศิลปะในการนำเสนอบ้าง แม้ทำงานในส่วนนี้อาจใช้วิธีการจ้างดำเนินการแต่อย่างไรก็ตามการบำรุงรักษานิทรรศการ ก็ยังเป็นการกิจที่ต้องมีผู้ที่มีความรู้พื้นฐานอยู่ในพิพิธภัณฑ์ อันประกอบด้วยช่าง ศิลปกรรม ช่างไม้ ช่างเทคนิค หรือช่างทั่วไป แต่หากบางพิพิธภัณฑ์สามารถมีมัณฑนากรและนักวิชาการช่างศิลป์ของตนได้ก็จะทำให้งานสมบูรณ์ขึ้น

4. เจ้าหน้าที่บริการการศึกษา (Education Staff) คือนักวิชาการการศึกษา หรือผู้ที่ทำหน้าที่ในการสื่อสารนำชมให้สาธารณชนได้เข้าใจในภารกิจของพิพิธภัณฑ์และความรู้ที่พิพิธภัณฑ์ ต้องการจะถ่ายทอดให้สังคม บุคคลในตำแหน่งนี้ นอกจากจะต้องมีความรู้ในเนื้อหาของพิพิธภัณฑ์ แล้ว ยังต้องมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนอื่น ๆ อีกทั้งต้องมีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการบริการการศึกษาและการประชาสัมพันธ์ด้วย

5. เจ้าหน้าที่ธุรการ (Administrative Staff) งานหลังฉากของพิพิธภัณฑ์อีกงานหนึ่ง คืองานด้านการบริหารจัดการ ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร การดูแลความสะดวก และงานธุรการทั่วไป เจ้าหน้าที่ธุรการจึงเป็นตำแหน่งที่ต้องการบุคคลที่มีความรู้ทั้งด้านธุรการ ด้านบุคคล และการเงินเป็นหลัก

6. เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย (Security Staff) เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย คือผู้ที่มีความสำคัญในงานพิพิธภัณฑสถานมาก เพราะเป็นทั้งผู้ที่ต้องดูแลในเรื่องของความปลอดภัยของวัตถุที่จัดเก็บ ทั้งความปลอดภัยของผู้เข้าชม และยังเป็นด่านแรกของการบริการประชาชน ฉะนั้นบุคคลในตำแหน่งนี้ จึงจำเป็นต้องมีทั้งความเข้มแข็ง แต่ในขณะเดียวกันต้องมีจิตใจที่จะเป็นผู้ให้บริการที่ดีด้วย

เหล่านี้นับบุคลากรหลักที่แต่ละพิพิธภัณฑสถานควรมี แต่อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑสถานแต่ละแห่งจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กแตกต่างกันออกไป จำนวนบุคลากรก็มีจำกัดต่างกัน ดังนั้นบางพิพิธภัณฑสถานอาจใช้บุคลากรหนึ่งคนสำหรับหลายหน้าที่ เพื่อให้สอดคล้องกับงบประมาณที่มีจำกัด หากเป็นเช่นนั้น การคัดเลือกบุคลากร จำเป็นต้องกระทำอย่างละเอียดถี่ถ้วนมากกว่าพิพิธภัณฑสถานอื่น ๆ ดังนั้นการจัดการพิพิธภัณฑสถานเป็นสิ่งท้าทายผลที่จะได้รับนั้นคือ เป็นที่สนใจของสาธารณชน ปกป้องสาธารณะประโยชน์และสนับสนุนให้เกิดความเป็นมิตรและความเข้าใจ การจัดการที่ดีนั้นเกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน การมีจริยธรรมอย่างมืออาชีพ เคารพให้เกียรติเชื้อชาติจริงใจและอุทิศตน ผู้อำนวยการ พิพิธภัณฑสถานผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งเจ้าหน้าที่บริหารงานที่รับผิดชอบการบริหารจัดการ จะต้องดำเนินงานด้วย ความซื่อสัตย์ และสอดคล้องกับหลักจริยธรรมอย่างเคร่งครัดที่สุด เช่นเดียวกับการมุ่งไปสู่เป้าหมายที่สูงที่สุด

1.2 แนวทางการบริหารจัดการศึกษาพิพิธภัณฑสถานทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

ญาณินทร์ รัทวงศ์วาน. (2554 : 16-23) ได้กล่าวถึงแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทยเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชน หน่วยงานรัฐบาล และหน่วยงานเอกชน โดยมีทั้งปราชญ์ชาวบ้าน บุคคลในชุมชนที่เป็นแกนนำ นักวิชาการอิสระ ตลอดจนนักวิชาการจากมหาวิทยาลัย และหน่วยงานรัฐบาล เช่น กรมศิลปากร รวมทั้งมูลนิธิต่าง ๆ ซึ่งเป็นหน่วยงานเอกชน เข้ามาช่วยในการจัดการพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ โดยญาณินทร์ รัทวงศ์วาน ศึกษาพิพิธภัณฑสถานทางประวัติศาสตร์ในระดับภูมิภาค หรือพิพิธภัณฑสถานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้งสิ้น 4 พิพิธภัณฑสถาน คือ 1) พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดม่วง จังหวัดราชบุรี 2) พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นบ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม 3) พิพิธภัณฑสถานมีชีวิตตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี 4) หอวัฒนธรรม ไท-ยวน จังหวัดสระบุรี โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ต้องมีการลงพื้นที่สัมภาษณ์ เก็บข้อมูลบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งแบ่งออกเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วนคือ 1. การสงวนรักษามรดกทาง วัฒนธรรมช่วงก่อนการจัดตั้ง พิพิธภัณฑสถาน 2. การสงวนรักษามรดกทาง วัฒนธรรมช่วงหลังการจัดตั้ง พิพิธภัณฑสถาน

หลังจากศึกษาแล้ว พบว่า ญาณินทร์ รัทวงศ์วาน. (2554 : 16-23) 1. การสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมช่วงก่อนการจัดตั้ง พิพิธภัณฑสถาน ทั้ง 4 พิพิธภัณฑสถาน เกิดจากการสะสมวัตถุโบราณ

ส่วนตัวจากบุคคลต่าง ๆ การรักษาวัตถุโบราณต่าง ๆ ไม่มีความชัดเจน เลื่อนลอย การรักษามรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ประเพณีต่าง ๆ ยังอยู่ในระดับปัจเจกบุคคล ตามวิถีตนเองไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกันมากนัก ไม่ค่อยมีความรู้ในเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ของชุมชนตนเอง แต่หลังจากการจัดตั้ง พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้มีความเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการมากขึ้น โดยเปลี่ยนจากการบริหารส่วนบุคคล เป็นรูปแบบที่มีความจริงจังมากขึ้นทั้งการจัดตั้งคณะทำงานจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือ ทำให้เกิดเป็นรูปธรรมในการสงวนรักษามรดกทาง วัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น ชุมชนกลายเป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีของตนเองภายในชุมชน ผู้คนในชุมชนเริ่มให้ความสำคัญและสนใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง เริ่มมีการริเริ่มโครงการ กิจกรรมต่างๆภายในชุมชนในด้านของการสงวนรักษามรดกทาง วัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น มีความพยายามที่จะปรับปรุง วัฒนธรรมของตนให้สามารถรับใช้ สังคมในปัจจุบัน ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้มรดกทางวัฒนธรรมของตนยังสามารถมีประโยชน์ต่อชุมชนมากกว่าเพียงแค่คำบอกเล่า หรือความทรงจำ

โดยสรุปแล้ว พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีการจัดตั้งโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนในการสงวนรักษามรดกทาง วัฒนธรรมคือ 1. เกิดคณะทำงานที่ให้ความสนใจในการดำเนินงานเพื่อสงวนรักษา มรดกทางวัฒนธรรมในด้านอื่น ๆ ตามแต่บริบทของชุมชน-ท้องถิ่นนั้น ๆ 2. การรื้อฟื้น มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มาแต่อดีตขึ้นมาใหม่ 3. ขยายผลของการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม ที่ในช่วงก่อนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์จะเป็นเพียงการใช้กลไกทางสังคม และการจัดเทศกาล ทางสังคม ในรูปแบบของจารีตและประเพณี ไปสู่รูปแบบอื่น ๆ เช่น การวิจัย การปรับปรุงวัฒนธรรมฯ ซึ่งเป็นกิจกรรมการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมในเชิงรุกมากขึ้น โดยความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนเมื่อ เปรียบเทียบระหว่างช่วงเวลาของก่อนมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกับ ช่วงเวลาหลังจากมีการจัดตั้งและดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การใช้กระบวนการเรียนรู้ในการดำเนินงาน ทำให้เกิดการฟื้นฟูศักยภาพของผู้คน ในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มคณะทำงานได้เกิดกลไกในการแสวงหาความรู้ แก้ไขปัญหา เพื่อฝ่าฟันอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการจัดตั้งและดำเนินงาน และเมื่อคณะทำงานสามารถฝ่าฟันอุปสรรคเหล่านั้นได้จึงนำไปสู่ความภาคภูมิใจและมีความมั่นใจในการที่จะดำเนินงานในกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไป

วิจิตพร มีศีล. (2559 : G-5) ได้กล่าวถึงแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทยในด้านคุณค่าด้านการศึกษาจากประสบการณ์ โดยศึกษาไปในด้านของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ทั้งจากผู้ที่ยื่นชอบเข้าชมพิพิธภัณฑ์ และ ผู้ที่ไม่ชอบเข้าพิพิธภัณฑ์

ด้วยวิธีการ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบสนทนา (Dialogue) จากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 48 คน เป็นชาย 20 คน และหญิง 28 คน ทุกคนมีระดับการศึกษาตั้งแต่ มัธยมศึกษาขึ้นไป กลุ่มแรกเป็นบุคคลที่อยู่ในช่วงอายุ 18–25 ปี กลุ่มที่สองอายุ 26–40 ปี และกลุ่มที่สาม อายุ 41–80 ปี นอกจากนี้ยังได้ ข้อมูลเชิงทัศนคติจากการเก็บข้อมูลวิจัยด้วยวิธีการสนทนากลุ่มแบบเจาะจงด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Focus Group and Indept Interviewe) ผู้ปฏิบัติการทางพิพิธภัณฑ์ (Museum Operator) ที่เข้าร่วมในเวทีเสวนาเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย และการอบรมดำเนินงาน พิพิธภัณฑ์กับสถาบันภาษา และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล ระหว่างปี พ.ศ. 2557-2558 โดยผู้สัมภาษณ์ไม่ขอระบุนามทั้งหมด

จากการสัมภาษณ์ พบว่า (ฐิติพร มีศิลป์, 2559 : G5-G6) แนวทางบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของประเทศไทยส่วนใหญ่ยังให้คุณค่าไปที่ พิพิธภัณฑ์ที่ใช้วัตถุเป็นจุดเด่นของการจัดแสดง (Object based museums) ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์แบบจารีต การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เป็นเพียงการให้ข้อมูล แบบกางหนังสือไว้บนผนังห้องจัดแสดง (book on the wall) หรืออีกประเภท คือ พิพิธภัณฑ์ที่ใช้เรื่องราวความทรงจำเป็นจุดดึงดูดความสนใจของผู้ชม (Story based museums) หรืออาจจะเป็นพิพิธภัณฑ์ฐานประสบการณ์ (Experience based museums) แทบทุกที่ดูเหมือนจะใช้วัฒนธรรมที่ตายไปแล้วหรือมีแนวโน้มที่จะหายไป มาสร้างความพิเศษให้เกิดความน่าสนใจ โดยที่ความพิเศษนั้นมาจากการสื่อความหมายในคุณค่าและมูลค่าของวัตถุที่เต็มไปด้วยเรื่องราวและความทรงจำ โดยพิพิธภัณฑ์ จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ซึ่งการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์และการหยิบยกเรื่องราวมาสื่อความหมายจากวัตถุทางความทรงจำหรือมรดกทางภูมิปัญญามักเป็นไปตามความต้องการ สื่อสารจากมุมมองของคนทำงานพิพิธภัณฑ์ ซึ่งอาจไม่เข้าถึงสารที่ผู้ชมต้องการได้รับ อาจเรียกได้ว่า สมดุลระหว่างอุปทาน หรือความต้องการในการให้บริการ และอุปสงค์หรือความต้องการในการรับ บริการ ยังไม่เกิดขึ้นในงานพิพิธภัณฑ์ทั่วไปในประเทศไทย

ด้วยเหตุนี้ทิศทางพิพิธภัณฑ์ของไทย ควรเป็นไปในรูปแบบของการเปิดประสบการณ์ให้กับผู้เข้าชมมากที่สุด โดยการทำให้พิพิธภัณฑ์นั้น เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living museums) เนื่องจากประสบการณ์ของผู้เข้าชมทุกคนมีประสบการณ์ที่พบเจอมาไม่เหมือนกัน อยู่ที่เจตคติ ปัญหา ความเชื่อ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เป็นตัวกระตุ้น เนื่องจากผู้ชมในแต่ละพิพิธภัณฑ์มีความต้องการที่หลากหลาย โดยการเชื่อมโยงความสนใจของผู้เข้าชม กับโจทย์การสื่อความหมายในพิพิธภัณฑ์ เป็นเรื่องจำเป็นที่พิพิธภัณฑ์ ต้องศึกษาอย่างต่อเนื่อง การออกแบบการวัดผลการเข้าชมจึงไม่ได้จำกัดอยู่แค่ผลตอบแทนทางมูลค่า ซึ่งพิพิธภัณฑ์จะนำมาเป็นการลงทุนต่อไปในอนาคตแต่ต้องคำนึงถึงผลตอบแทนด้านคุณค่าที่ผู้ชมจะได้รับ เช่น การเข้าชมนั้นสามารถ

ปรับเปลี่ยนทัศนคติซึ่งน่าประโยชน์ ในการใช้ชีวิตอย่างไร และการเปลี่ยนแปลงนี้จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมได้อย่างไร เพราะการเปลี่ยนแปลงนี้ ถือเป็นผลลัพธ์ของการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผู้ชมได้รับจากการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ โดยการออกแบบพิพิธภัณฑ์ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living museums) (จิตติพร มีศิลป์, 2559 : G9)

โดยสรุปแล้วการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ต้องมุ่งให้เห็นคุณค่าในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นพื้นที่สร้างคุณค่าด้านการศึกษาจากประสบการณ์ การบริหารจัดการต้องมุ่งเสริมสร้างการเป็นองค์กรหนุนเสริมการสนับสนุนและเป็นปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนปัจจัยภายใน และต้องมุ่งสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการสร้างมูลค่าของมรดกเพื่อสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นการสร้างทั้งคุณค่าแท้และคุณค่าเสริมของการศึกษา

บุญชู บุญลิขิตศิริ. (2557 : 306-307) ได้กล่าวถึงแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทยในด้านการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระเบียบ และด้านการจัดแสดงเนื้อหาภายในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งโดยทั่วไป พิพิธภัณฑ์ภายในประเทศไทยนั้น มักจะเน้นไปตัวของวัตถุจัดแสดงเป็นสำคัญและใช้เป็นศูนย์กลางดำเนินงาน โดยบุญชู บุญลิขิตศิริ พยายามนำเสนอแนวทางการใช้เทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ให้พิพิธภัณฑ์เป็นที่น่าสนใจและดึงดูดผู้เข้าชมให้เข้ามามากยิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถทำให้ผู้ชมได้รับข้อมูล เนื้อหาของพิพิธภัณฑ์ได้อย่างสนุกสนาน เพลิดเพลินและเข้าถึงได้โดยง่าย โดยมีรายงานแนวโน้มของการจัดการแสดงของพิพิธภัณฑ์ในอนาคต 3 แนวทาง ได้แก่ 1. การออกแบบเนื้อหา ข้อมูลให้มีความหลากหลายกับทุกกลุ่ม 2. สร้างประสบการณ์ที่ดื่มด่ำให้กับผู้เข้าชม 3. ออกแบบอย่างยั่งยืน และสร้างพื้นที่สาธารณะให้กับ และแนวโน้มที่จะมีการออกแบบการนำเสนอเนื้อหาการจัดแสดงในรูปแบบการเกิดประสบการณ์แบบพหุสัมผัส หรือผู้ชมสามารถเข้าถึงประสาทสัมผัสทั้ง 5 จากการจัดแสดงชุมชน

ซึ่งการเลือกใช้เทคโนโลยีสำหรับพิพิธภัณฑ์ในการนำเสนอข้อมูลโดยปกติ จะมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบของการใช้เทคโนโลยีในการนำเสนอข้อมูลภายในพิพิธภัณฑ์ (On-Site) และรูปแบบของการใช้เทคโนโลยีในการนำเสนอข้อมูลภายนอกพิพิธภัณฑ์ (Off-Site) สำหรับการใช้เทคโนโลยีในการนำเสนอข้อมูลภายในพิพิธภัณฑ์ (On-Site) จะเป็นรูปแบบการใช้เทคโนโลยีในการเล่าเรื่องผ่านอุปกรณ์ดิจิทัลในรูปแบบต่าง ๆ โดยผู้เข้าชมมีการสร้างปฏิสัมพันธ์กับอุปกรณ์เหล่านั้น เช่น คีย์บอร์ด จอยสติ๊ก ไมโครโฟน ลำโพง หูฟัง จอสัมผัส เครื่องอ่านบาร์โค้ด โทรศัพท์เคลื่อนที่ เป็นต้น ส่วนการใช้เทคโนโลยีในการนำเสนอข้อมูลภายนอกพิพิธภัณฑ์ (Off-Site) เป็นระบบเทคโนโลยีที่ช่วยสนับสนุนการนำเสนอข้อมูลให้ผู้เข้าชมไม่จำเป็นต้องเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์ก็สามารถ ศึกษาข้อมูลความรู้ในพิพิธภัณฑ์ได้ เช่น พิพิธภัณฑ์เสมือน

(Virtual museum) ซึ่งผู้เข้าชม สามารถเข้าถึงผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานั้น สามารถเก็บข้อมูลได้ทั้งแบบออนไลน์ (Online) อยู่ในระบบที่ต้องเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต และออฟไลน์ (Offline) ที่สามารถใส่ไว้ในเซิร์ฟเวอร์ CPU ส่วนตัวได้ โดยที่สามารถเรียกใช้ข้อมูลได้ง่ายและเป็นระบบ มากยิ่งขึ้น (บุญชู บุญลิขิตศิริ. 2557 : 308-310) โดยควรแบ่งเทคโนโลยีที่ต้องใช้ภายในพิพิธภัณฑ์ตามการใช้งานตามทักษะของผู้คน 3 รูปแบบ คือ 1. กลุ่มผู้ใช้งานเริ่มต้นที่ควรให้ใช้เทคโนโลยีง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน 2. กลุ่มผู้ใช้งานที่มีการใช้งานสม่ำเสมอ ที่สามารถใช้งานที่มีความซับซ้อนได้มากกว่ากลุ่มที่ 1 และ 3. กลุ่มผู้ใช้งานซึ่งมีความเชี่ยวชาญ สามารถใช้เทคโนโลยีได้ทุกรูปแบบ

โดยสรุปแล้ว การใช้เทคโนโลยีมาสนับสนุนการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ จำเป็นต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับผู้เข้าชมทั้งการเลือกรูปแบบของการใช้เทคโนโลยีในการนำเสนอข้อมูลภายในพิพิธภัณฑ์ (On-Site) และภายนอกพิพิธภัณฑ์ (Off-Site) รวมทั้งวิเคราะห์กลุ่มผู้ใช้งานว่าอยู่ในระดับใดและออกแบบให้สามารถตอบสนองให้กับผู้ใช้งานในทุกระดับได้ เพื่อจะทำให้เกิดประสิทธิภาพการเรียนรู้ได้ดีขึ้น สนับสนุนการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ช่วยแก้ไขปัญหาความหลากหลายของผู้เข้าชมที่มีความสนใจและรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันให้ได้รับประสบการณ์การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมของแต่ละบุคคล

บุหพันธ์ กุลวิจิตร (2562 : 310-315) ได้กล่าวถึงแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทยในด้านของการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ โดยการจัดนิทรรศการในยุคดิจิทัลของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งมีความเห็นที่คล้ายคลึงกับ บุญชู บุญลิขิตศิริ โดยการนำตารางเปรียบเทียบการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ยุคเดิม และ พิพิธภัณฑ์ยุคใหม่ในด้านของการนำเทคโนโลยียุคดิจิทัลมาใช้ ดังนี้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การจัดนิทรรศการ	พิพิธภัณฑ์ยุคเดิม	พิพิธภัณฑ์ยุคดิจิทัล
สื่อที่ใช้	- เน้นวัตถุที่เป็นของจริง ของที่จำลอง และสื่อเสียงใช้ประกอบการจัดนิทรรศการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสื่อทางการมองเห็นโดยการอ่านและการฟัง	- เน้นสื่อที่เป็นดิจิทัล การสร้างภาพสามมิติเพื่อจำลองเหตุการณ์ การใช้ภาพกราฟิก และสื่อที่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เข้าชมได้ทั้งสื่อทางการมองเห็น การสัมผัส การได้ยิน สื่อทางการได้กลิ่น และสื่อกิจกรรม
การบริการ	- มีเจ้าหน้าที่นำชมภายในพิพิธภัณฑ์เป็นหลัก และหากผู้เข้าชมเข้าชมด้วยตนเองจะมีเครื่องบันทึกเสียงและหูฟังให้บริการแก่ผู้เข้าชม	- มีการนำระบบการบริการอธิบายข้อมูลด้วยระบบดิจิทัลไม่ว่าจะเป็นเสียง ภาพ และการสัมผัสมาใช้ในการให้บริการทำให้ผู้เข้าชมสามารถชมได้ด้วยตนเอง
การประชาสัมพันธ์	- ใช้สื่อมวลชนทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ในการประชาสัมพันธ์ แต่ส่วนใหญ่จะใช้หนังสือพิมพ์เพื่อให้ประชาชนรับทราบข้อมูลข่าวสาร	- ใช้สื่อสังคมออนไลน์ เฟซบุ๊ก ยูทูบ นิติสารออนไลน์ และเว็บไซต์ของพิพิธภัณฑ์เป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์นิทรรศการ
งบประมาณ	- งบประมาณที่ใช้ส่วนใหญ่จะใช้ในการเริ่มต้นจัดนิทรรศการซึ่งเมื่อเทียบค่าใช้จ่ายกับการจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ยุคดิจิทัลจะมีค่าใช้จ่ายที่น้อยกว่า	- งบประมาณส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการจัดนิทรรศการซึ่งส่วนใหญ่จะมีค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูงเนื่องจากเทคโนโลยีต้องมีการดูแลและบำรุงรักษาตลอดเวลา
บุคลากร	- เจ้าหน้าที่นำชม และมัณฑนากร	- ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี และมัณฑนากรเจ้าหน้าที่นำชมต้องมีความรู้ด้านการฝึกพาเดิน การพาให้สัมผัส หรือแม้กระทั่งการฝึกภาษามือเบื้องต้น

ภาพประกอบ 3 การเปรียบเทียบการจัดนิทรรศการของพิพิธภัณฑ์ยุคเดิมและยุคดิจิทัล (บุหลัน กุลจิตร. 2562 : 310)

จากตารางทำให้ทราบว่า พิพิธภัณฑ์ในปัจจุบัน เริ่มมีการปรับตัวในการนำเทคโนโลยีมาใช้มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีทั้งข้อดี และข้อเสียของการใช้เทคโนโลยี ดังนี้ 1. ข้อดี 1.1 ผู้เข้าชมสามารถรับชมและทำความเข้าใจถึงเนื้อหาได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีเจ้าหน้าที่มาบรรยายให้ฟัง 1.2 ทำให้ผู้เข้าชมเกิดความคิดสร้างสรรค์และเสริมสร้างจินตนาการได้ เพราะการนำเสนอเนื้อหาในนิทรรศการเป็นการใช้สื่อทั้งที่เป็นการมองเห็น การได้ยิน การสัมผัสและสื่อที่เป็นกิจกรรมซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้เข้าชมเกิดความคิดสร้างสรรค์เสริมสร้างจินตนาการและทำให้เกิดความรู้สึกอยากเรียนรู้ อยากไป ค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมจากที่มีการนำเสนอไว้ในพิพิธภัณฑ์ 1.3 สื่อที่ใช้ในการจัดนิทรรศการสามารถทำให้ผู้เข้าชมมีความสนใจรู้สึกไม่เบื่อหน่ายและสามารถ

มีส่วนร่วมกับกิจกรรมในนิทรรศการได้ 1.4 ผู้เข้าชมสามารถรับทราบข่าวสารความเคลื่อนไหวตลอดจนทราบเรื่องราวต่าง ๆ ของนิทรรศการที่จัดได้โดยผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ของพิพิธภัณฑ์เฟซบุ๊ก ยูทูบ เป็นต้น 1.5 สามารถลดปัญหาเรื่องของสถานที่จัดนิทรรศการอยู่ห่างไกลจากชุมชน หรือการคมนาคม ไม่สะดวกหากพิพิธภัณฑ์นำการจัดนิทรรศการเสมือนเข้ามาใช้และเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์หรือสื่อออนไลน์ของพิพิธภัณฑ์ทำให้ผู้เข้าชมสามารถเข้าชมได้เมื่อมีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตไม่ว่าจะอยู่สถานที่ใดหรือเวลาใดก็สามารถ เข้าชมนิทรรศการได้

2. ข้อเสียของการจัดนิทรรศการในยุคดิจิทัลของพิพิธภัณฑ์ 2.1 งบประมาณที่ใช้ในการจ้างบุคลากรและการดูแลบำรุงรักษานิทรรศการค่อนข้างสูงและต่อเนื่อง 2.2 ผู้เข้าชมสามารถดาวน์โหลดข้อมูลจากการที่ทรัพยากรโบราณวัตถุที่จัดทำเป็นอิเล็กทรอนิกส์ และเผยแพร่สาธารณะซึ่งผู้เข้าชมอาจจะนำไปใช้ในทางที่ผิดกฎหมายและนำไปใช้ประโยชน์ทางธุรกิจ โดยไม่ได้ขออนุญาตเจ้าของ 2.3 พิพิธภัณฑ์จะต้องทำให้นิทรรศการมีความน่าสนใจ เพื่อให้ผู้เข้าชมเกิดความรู้อยากเดินทางมาชมพิพิธภัณฑ์แทนการชมเพียงจากนิทรรศการเสมือนเท่านั้น 2.4 ผู้เข้าชมนิทรรศการจำเป็นต้องมีโทรศัพท์มือถือที่มีกล้อง หรือสมาร์ตโฟนที่สามารถอ่าน คิวอาร์โค้ดได้ เพื่อให้ได้รับความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์ บุหลัน กุลวิจิตร (2562 : 311)

กล่าวโดยสรุปแล้ว ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ได้รับการคาดหวังว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัย ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันควรก้าวไปสู่การส่งผ่านความรู้ในแนวทางที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้ชมปรารถนาที่จะเรียนรู้ เกิดกระบวนการสร้างความรู้ภายในตนเอง โดยควรมีการจัดการความรู้ภายในงานนิทรรศการอย่างเหมาะสม ซึ่งการจัดการความรู้ “เป็นการรวบรวม การสร้างการแลกเปลี่ยนและการประยุกต์ใช้ความรู้ในวิถีชีวิตโดยพัฒนาระบบ จากข้อมูลไปสู่สารสนเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาสติปัญญา การสะดวกต่อการเข้าถึงเพื่อการศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารและการถ่ายทอดความรู้จากนิทรรศการไปสู่ผู้ชมที่มีความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ผู้สูงอายุหรือแม้กระทั่งผู้พิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใชระบบ ดิจิทัลเป็นสื่อประกอบนิทรรศการเพื่อให้ผู้ชมได้เข้าถึงข้อมูล ความรู้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

จิตตรา มาคะผล (2555 : 118-124) ได้กล่าวถึงแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทยในด้านการวิจัยการจัดค่ายกิจกรรม 1 วัน ที่พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนมาเป็นวิทยากรประจำฐาน คณะครูมาเป็นผู้สังเกตการณ์ และนักเรียนจากทั้งโรงเรียนประถม โรงเรียนมัธยม และกศน. ได้เข้าร่วมกิจกรรม โดยเป็นกิจกรรมที่พึงได้มีการทดลองจัดตั้งขึ้นมาโดยใช้

พิพิธภัณฑ์เป็นพื้นที่หลักในการให้ความรู้ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมได้แก่นักเรียนในระบบ และนักระบบนอกระบบจำนวน 77 คน เป็นนักเรียนจากโรงเรียนประถมในตำบลคูบัว 2 แห่ง แห่งละ 10 คน นักเรียนจากโรงเรียนมัธยมในตำบลคูบัว 1 แห่งจำนวน 10 คนและนักศึกษาจาก กศน. ตำบลคูบัวและตำบลใกล้เคียง 47 คน ผู้ร่วมจัดกิจกรรมได้แก่ผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความรู้ประจำฐาน 5 คนและครูการศึกษานอกระบบ 13 คนเป็นวิทยากรพี่เลี้ยงกลุ่มและ จัดกิจกรรมนันทนาการ โดยมีวิธีการดำเนินการ คือ 1) เรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ ผู้ร่วมกิจกรรมทั้งหมด เข้าร่วมพิธีเปิดค่ายและกิจกรรมนันทนาการรับฟังการบรรยายข้อมูลของพิพิธภัณฑ์จากนั้นแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มมีทั้งนักเรียนระดับประถมศึกษามัธยมศึกษาและนักระบบนอกระบบ มอบหมายให้ศึกษาสิ่งแสดงในพิพิธภัณฑ์ กลุ่มละ 1 เรื่อง (ตามฐานการเรียนรู้) ฐานที่ 1 ตามรอย บรรพชน ฐานที่ 2 คนก่อการดีที่คูบัวฐานที่ 3 เลื่องลือทั่วผ้าจากคูบัวงามล้ำ ฐานที่ 4 สืบหาเมือง โบราณ และฐานที่ 5 สร้างตำนานสวนโคตรแห่งรำลึก ผลการจัดกิจกรรมพบว่า เป็นการเรียนรู้เชิง สร้างสรรค์ที่ผู้รับ ผู้ถ่ายทอด และผู้จัดต่างก็มีความสุขและพึงพอใจ ผู้เข้าร่วมโครงการมีความ พึงพอใจในระดับมากที่สุด ผลผลิตมีทั้งที่เป็นองค์ความรู้และชิ้นงาน ผลกระทบได้แก่ ความรู้ความ เข้าใจการเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและต้องการสืบทอดแนวคิดในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเชิง สร้างสรรค์ การมีส่วนร่วม ด้านความยั่งยืน เกิดแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ซึ่งทั้งหมดนั้น เป็น ผลดีต่อภาครวมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการสร้างศักยภาพผู้สูงอายุที่มาเป็นวิทยากร ทำให้มีคุณค่าใน ตนเอง ขณะเดียวกันรุ่นน้องประถมจะเล็งรุ่นพี่ว่าลูกพี่ ซึ่งลูกพี่จะคอยช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ในการทำกิจกรรม กลายเป็นคนสามรุ่นที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ช่วยกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คุยสร้าง ประสิทธิภาพตลอดจนสร้างผลงานซึ่งกันและกัน จึงทำให้การจัดกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑ์ มีโอกาสทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความสนุกสนานเพลิดเพลินมากกว่าการเรียนอยู่ใน ห้องเรียนและมีแนวความคิดที่จะจัดกิจกรรมผ่านพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อไป (จิตตรา มาคะผล. 2555 : 119-125)

1.3 พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทย คัดเลือกจากรายชื่อวิทยานิพนธ์ใน ThaiLIS ที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทย กรณีคัดเลือกจากชื่อเรื่องทั้งหมดจาก จำนวน 159 เรื่อง คัดเหลือจำนวน 34 เรื่อง เมื่อนำมาอ่านและวิเคราะห์ตามลักษณะงานวิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ สามารถนำมาใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ได้ ทั้งหมด 8 เล่ม และมีพิพิธภัณฑ์ทั้งหมด 11 แห่ง ได้ดังนี้

4.1 การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ : กรณีศึกษามิวเซียมสยาม และพิพิธภัณฑ์บ้านไทย

jim tom p'san (Museum Management: A Case Study of the Museum Siam and the Jim Tompson House) กานต์วี ชมเชย (2557 : 26-90) ได้พูดถึงการบริหารจัดการไว้ทั้ง 2 พิพิธภัณฑ์ ดังนี้

4.1.1 มิวเซียมสยาม

ข้อมูลทั่วไป มิวเซียมสยาม เป็นพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าเรื่องราวของ ยุคสมัยของประเทศไทยในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิต ค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มเปิดให้บริการวันแรก คือ วันที่ 2 เมษายน 2555 พิพิธภัณฑ์อยู่ ในความรับผิดชอบของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.) ซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารงานของ สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี โดยเปิดให้ เข้าชมวันอังคาร-วันอาทิตย์ เวลา 10.00-18.00 น. อัตราค่าบัตรเข้าชม คือ นักเรียน นักศึกษา อายุ 15 ปี ขึ้นไป 50 บาท ผู้ใหญ่คนไทย 100 บาท ผู้ใหญ่ชาวต่างชาติ 300 บาท เข้าชมเป็นหมู่คณะ (5 คน ขึ้นไป) นักเรียน นักศึกษา อายุ 15 ปี ขึ้นไป 25 บาท ผู้ใหญ่ชาวต่างชาติ 150 บาท (กานต์วี ชมเชย 2557 : 26-28)

4.1.2 พิพิธภัณฑ์บ้านไทยjim tom p'san

ข้อมูลทั่วไป พิพิธภัณฑ์บ้านไทยjim tom p'san มีลักษณะเป็นบ้านเรือนไทย ได้รับ มรดกจาก jim ex. ดับบลิว. tom p'san ชาวอเมริกัน เป็นผู้ก่อตั้งบริษัทอุตสาหกรรมผ้าไหมไทย jim tom p'san ซึ่งสร้างกระแสความนิยมผ้าไหมไทย หลังจากที่เขาหายสาบสูญไปในปี พ.ศ. 2510 บ้านก็ยังคง ได้รับการดูแลรักษาปี พ.ศ. 2519 ผู้จัดการมรดกของ jim tom p'san ได้รับอนุญาติจาก ทางกรมไทยให้ก่อตั้ง มูลนิธิภายใต้ชื่อjim tom p'san บ้านและศิลปวัตถุซึ่งเป็นของสะสมของ jim tom p'san ได้รับการขึ้นทะเบียน เป็นวัตถุจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ โดยเปิดให้เข้าชมทุกวัน เวลา 9.00-17.00 น. ราคาบัตรเข้าชมผู้ใหญ่ 100 บาท นักเรียน 50 บาท กานต์วี ชมเชย (2557 : 66-67)

4.2 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง

เป็นหัวข้อการวิจัยในหัวข้อเรื่อง การศึกษาบทบาทพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงเพื่อเป็น แหล่งเรียนรู้ของชุมชน ของนางสาวสาทิสลักษณ์ ชาติเสริมศักดิ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมี การบริหารจัดการศึกษาพิพิธภัณฑ์ ดังนี้

ข้อมูลทั่วไป พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง เป็นพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยา โดยทรงเป็นคำริของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้กรมศิลปากรจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่ราชบุรี หรือในแถบนั้น โดยรวม Folk art และอาจจะเน้นเรื่องผ้าของชนเผ่าต่าง ๆ ด้วย (สาทิสลักษณ์ ชาติเสริมศักดิ์. 2558 : 48) จึงทำให้มหาวิทยาลัยศิลปากรจัดทำโครงการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง

โดยอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ขอความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิและมีประสบการณ์ด้านพิพิธภัณฑ์จากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ผู้เชี่ยวชาญการจัดพิพิธภัณฑ์จากกรมศิลปากร และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เข้าปรึกษากับเจ้าอาวาสวัดม่วงและผู้นำชุมชนบ้านม่วงในเรื่องลักษณะของ พิพิธภัณฑ์ เนื้อหาและสิ่งของที่จัดแสดง การสร้างแหล่งค้นคว้าตลอดจนงบประมาณในการก่อสร้างอาคาร โครงการนี้จึงนับได้ว่าเป็นโครงการร่วมกันระหว่างชาวบ้านม่วงกับมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง จะเน้นความเรียบง่ายแต่มีความหมายต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน เนื่องจากชาวบ้านจะต้องเป็นผู้ดูแลรักษาและรักษาพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ด้วยตนเองต่อไป เป็นการสร้างจิตสำนึกของคนในท้องถิ่น โดยให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ คูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของตน (สทิสลักษณ์ ชาติเสริมศักดิ์. 2558 : 49-50)

ซึ่งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง นับเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแห่งแรกในประเทศไทย โดยมีจุดมุ่งหมายในการให้ความรู้เกี่ยวกับมอญ ในลุ่มแม่น้ำแม่กลอง และวัดม่วงเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมมอญที่สำคัญ โดยพิพิธภัณฑ์เริ่มเปิดดำเนินการในวันศุกร์ที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536 (สทิสลักษณ์ ชาติเสริมศักดิ์. 2558 : 73-74)

4.3 พิพิธภัณฑ์บ้านบุคคลสำคัญ ครูมนตรี ตราโมท

ข้อมูลทั่วไป เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของ ธนพล ทับทิม ในชื่อเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑ์บ้านบุคคลสำคัญ ครูมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ โดยเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อการจัดแสดงอัตชีวประวัติ ผลงาน และวิถีชีวิตของครูมนตรี ตราโมท ในคุณูปการทางด้านดนตรีไทย ใช้บ้านโสมส่งแสง ที่ท่านเคยอาศัยอยู่ใน จังหวัดนนทบุรี เป็นที่ตั้งตั้งของพิพิธภัณฑ์ โดยมีทายาท ถือนายญาติ ตราโมท บุตรชายคนเล็ก และนางกษภรณ์ ตราโมท ภรรยา เป็นผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ และอาศัยอยู่ในบ้านที่อยู่ในพื้นที่ของตัวพิพิธภัณฑ์ด้วย ซึ่งพิพิธภัณฑ์จะเน้นไปที่ พิพิธภัณฑ์เพื่อปัญญา โดยเน้นความเรียบง่าย สมรรถนะ และเห็นคุณค่าของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงมากกว่าพิพิธภัณฑ์ที่เน้นวัตถุเพียงอย่างเดียว โดยเปิดพิพิธภัณฑ์ เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2543 โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นผู้เปิดพิพิธภัณฑ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2543 (ธนพล ทับทิม. 2556 : 45-47)

4.4 พิพิธภัณฑ์เมืองนครศรีธรรมราช

ข้อมูลทั่วไป เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของนายพงศ์เทพ แก้วเสถียร ในชื่อเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑ์เมืองนครศรีธรรมราชขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลนครศรีธรรมราช โดยเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ใช้ในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และความเป็นมาวัฒนธรรม

ประเพณี สังคม ศาสนา ความเชื่อ แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทั้งแหล่งโบราณคดี แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา และบุคคลสำคัญผู้ทรงคุณค่าของเมืองนครศรีธรรมราช โดยเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งแรกๆ ที่บริหารงานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งพิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่ที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ 84 ทุ่งท่าลาด อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเปิดให้บุคคลทั่วไปเข้าชมโดยที่ไม่เก็บค่าเข้าชมตั้งแต่วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2546 (พงศเทพ แก้วเสถียร. 2555 : 78-79)

4.5 พิพิธภัณฑ์วัดคงสัก จังหวัดกาญจนบุรี

ข้อมูลทั่วไป เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของ ชาริณา จุลธีระ ในชื่อเรื่อง ความสำคัญและประวัติศาสตร์ทวารวดีในภูมิภาคตะวันตกผ่านวัตถุทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์วัดคงสัก ตำบลพงดึก อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยเป็นพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมวัตถุโบราณสำคัญโดยการขุดค้นพบในบริเวณแหล่งเมืองโบราณที่อยู่รอบๆตำบลพงดึก พิพิธภัณฑ์จัดตั้งโดยพระครูจริยาภิรัต รองเจ้าคณะอำเภอท่ามะกา เจ้าอาวาสวัดคงสัก ซึ่งเห็นความสำคัญโบราณวัตถุ โดยตั้งขึ้นมาเพื่อจัดแสดงหลักฐานทางโบราณคดีที่ใช้เล่าเรื่องราวของอารยธรรมทวารวดีที่เป็นอารยธรรมเก่าภายในตัววัด โดยได้ดัดแปลงพื้นที่ของกุฏิและหอสวดมนต์ ที่เป็นอาคารไม้สักชั้นเดียวได้สูง มีเนื้อที่จัดแสดงประมาณ 4x8 เมตร โดยเปิดให้เข้าชมฟรี ภายใต้การบริหารจัดการจากทางวัดคงสัก (ชาริณา จุลธีระ. 2555 : 3)

4.6 พิพิธภัณฑ์สงครามในจังหวัดกาญจนบุรี (4 พิพิธภัณฑ์)

ข้อมูลทั่วไป เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของ รินนา ทากุดเรือ ในชื่อเรื่อง พิพิธภัณฑ์สงครามในจังหวัดกาญจนบุรี: การสร้างพื้นที่และความทรงจำ โดยได้บอกเล่าและลงพื้นที่ที่พิพิธภัณฑ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับ พิพิธภัณฑ์สงครามในจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีอยู่ด้วยกันทั้งหมด 4 พิพิธภัณฑ์ ดังนี้

4.6.1 พิพิธภัณฑ์สงครามอักษะและเชลยศึก (The JEATH War Museum)

4.6.2 หอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ สงคราม โลกครั้งที่ 2 (Art gallery and Word War II Museum)

4.6.3 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งความทรงจำ (Hellfire Pass Memorial Museum)

4.6.4 พิพิธภัณฑ์ทางรถไฟ ไทย-พม่า (Thailand– Burma Railway Museum)

นอกจากนั้น ยังมีวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของ ธนวรรณ พยัคฆ์ทัศน์ ในหัวข้อเรื่อง แนวทางการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพส่วนจัดแสดงวัตถุและภาพถ่าย ภายในพิพิธภัณฑ์ สงครามโลกครั้งที่ 2 จังหวัดกาญจนบุรี โดยได้ขยายการจัดแสดงในหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ สงครามโลกครั้งที่ 2 (Art gallery and Word War II Museum)

4.6.1 พิพิธภัณฑ์สงครามอักษะและเชลยศึก (The JEATH War Museum)

ข้อมูลทั่วไป เป็นพิพิธภัณฑ์สงครามแห่งแรกที่ตั้งโดยท้องถิ่น มีวัดเป็นสถานที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ มีที่ตั้งอยู่ที่วัดไชยชุมพลชนะสงคราม หรือ วัดใต้ จังหวัดกาญจนบุรี โดยเป็นวัดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสงครามมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และยังเป็นพื้นที่ตั้งของค่ายของเชลยศึกที่ญี่ปุ่นจับมาได้จากฝ่ายสัมพันธมิตรในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเกณฑ์เชลยมาสร้างทางรถไฟสายจากไทย-พม่า หรือรถไฟสายมรณะ

พิพิธภัณฑ์สงครามอักษะและเชลยศึก หรือที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า JEATH Museum ได้จัดตั้งขึ้นโดยพระธรรมคุณากรณ์ (ไพบูลย์ กตปุญโญ) อดีตเจ้าอาวาสวัดไชยชุมพลชนะสงครามและเจ้าคณะจังหวัดกาญจนบุรี เปิดให้เข้าชมอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2520 ชื่อภาษาอังกฤษ ของพิพิธภัณฑ์สงครามแห่งนี้มาจากอักษรย่อของชื่อประเทศที่เกี่ยวข้องในสงครามโลกครั้งที่สองและ เกี่ยวกับการสร้างทางรถไฟสายมรณะ ทั้งฝ่ายอักษะและฝ่ายสัมพันธมิตร Japan (J) England (E) Australia และ America (A) Thailand (T) และ Holland (H) ด้วยมีจุดประสงค์ที่จะเป็นการรำลึกถึงและเป็นเกียรติแก่ทหารญี่ปุ่นและเชลยศึกจากประเทศเหล่านั้น ที่ต้องมาเสียชีวิตในสงครามโลกครั้งที่ 2 และเป็นเรื่องราวของการสร้างสะพานและทางรถไฟสายไทย - พม่า ที่รวมไปถึงการนำเสนอเรื่องราวความทรงจำของอดีตทหารญี่ปุ่นและความทรงจำของคนไทยที่เกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีการเก็บค่าเข้าชมคนละ 20 บาท (รินนา ทากุดเรือ, 2557 : 86-92)

4.6.2 หอศิลป์และพิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้งที่ 2 (Art gallery and Word War II Museum)

ข้อมูลทั่วไป หอศิลป์และพิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ตั้งอยู่ห่างจากสะพานแม่น้ำแควประมาณ 150 เมตร จัดตั้งขึ้นโดยเอกชน เปิดให้เข้าชมมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 บริหารและดูแลโดย คุณอรัญ จันทศิริ ปัจจุบันอายุ 90 ปี ประกอบอาชีพค้าขายอัญมณี ซึ่งอาคารพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ อยู่ในพื้นที่บ้านของคุณอรัญ จันทศิริ โดยวัตถุและการจัดแสดงทั้งหมด มาจากความชอบจากการเก็บสะสมวัตถุโบราณต่างๆของคุณอรัญ โดยเก็บสะสมวัตถุในช่วงสงครามในไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สงครามในไทย และวัตถุโบราณต่างๆที่ตนเองได้สะสมมา

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ส่วนหนึ่งมาจากทำเลที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ที่อยู่ไม่ไกลจากสะพานข้ามแม่น้ำแคว และอยู่ใกล้กับลานจอดรถและร้านขายของที่ระลึก โดยมีค่าธรรมเนียมเข้าชมพิพิธภัณฑ์คนละ 40 บาท

โดยมีคุณอรุณ จันศิริ ภรรยาคุณอรุณ ปัจจุบันอายุประมาณ 75 ปี เก็บค่าเข้าชมอยู่ด้านหน้า และเป็นผู้นำข้อมูลสำหรับผู้เข้าชม พิพิธภัณฑ์อีกด้วย (รินนา ทากุดเรือ. 2557 : 101)

4.6.3 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งความทรงจำ (Hellfire Pass Memorial Museum)

ข้อมูลทั่วไป พิพิธภัณฑ์สถานแห่งความทรงจำ มีหลายชื่อเรียก แต่ที่เป็นที่นิยมคือ “ช่องเขาขาด” เป็นชื่อใหม่ที่ชาวบ้านในบริเวณนั้นใช้เรียกกัน เพราะบริเวณดังกล่าว เป็นช่องเขาที่ถูกตัดเจาะให้ขาดแยกจากกันเพื่อสร้างทางรถไฟ ในระหว่างที่เชลยศึกทำงานก่อสร้างทางอยู่บริเวณนั้น ที่ช่องเขานี้เรียกกันว่า ช่องเขาตัดคองยู (Konyu Cutting) และยังมีอีกชื่อ หนึ่งที่เชลยศึกได้เรียกก็คือ ช่องไฟนรก (Hellfire Pass)

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งความทรงจำช่องเขาขาด ตั้งอยู่ในพื้นที่กองการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานทหารพัฒนา หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา เปิดให้เข้าชมเมื่อปี พ.ศ. 2542 ด้วยงบประมาณสนับสนุนจากองค์การทหารผ่านศึกแห่งรัฐบาลแห่งชาตินิวซีแลนด์ โดยผู้ผลักดันให้เกิดพิพิธภัณฑ์แห่งนี้คือ เจ จี ทอม มอร์ริส (J G Tom Morris) อดีตเชลยศึกที่ถูกเกณฑ์มาทำงานสร้างทางรถไฟที่กาญจนบุรี หลังการสิ้นสุดสงครามไป 40 ปี เจ จี ทอม มอร์ริสได้กลับมาสำรวจเส้นทางรถไฟและค้นพบช่องเขาขาดในพื้นที่รกทึบที่มีต้นไม้ปกคลุม แล้วเขาก็ติดต่อ รัฐบาลนิวซีแลนด์เพื่อสร้างพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งประวัติศาสตร์

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งความทรงจำช่องเขาขาดเปิดให้เข้าชมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 พิพิธภัณฑ์ไม่เก็บค่าธรรมเนียมเข้าชม และมีการบริหารจัดการโดยสำนักงานสุสานสงครามแห่งนิวซีแลนด์ (The Office of Australian War Graves) (รินนา ทากุดเรือ. 2557 : 117-118)

4.6.4 พิพิธภัณฑ์ทางรถไฟ ไทย-พม่า (Thailand– Burma Railway Museum)

ข้อมูลทั่วไป พิพิธภัณฑ์ทางรถไฟ ไทย-พม่า ตั้งอยู่เลขที่ 73 ถนนเจ้าขุนเณร ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ตั้งอยู่ใกล้ๆกับสุสานทหารสัมพันธมิตรที่ดอนรักเป็นพิพิธภัณฑ์เอกชน ก่อตั้งขึ้นโดยชาวออสเตรเลีย ชื่อว่า ร็อด บีทตี (Rod Beattie) อายุ 72 ปี ปัจจุบันเป็นผู้จัดการพิพิธภัณฑ์ จุดเริ่มต้นของการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ เกิดจากความสนใจจากการศึกษาด้านประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 ของร็อด บีทตี (Rod Beattie) โดยสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการสร้างทางรถไฟ และศูนย์ข้อมูลสำหรับผู้ที่ต้องการสืบค้นเรื่องราวของเชลยศึก โดยเฉพาะครอบครัวของเชลยศึกที่ต้องการสืบหาข้อมูลของบุคคลในครอบครัว และพิพิธภัณฑ์ยังมีกิจกรรม คือ จัดโปรแกรมท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 โดยให้ครอบครัวเชลยศึก สามารถซื้อทัวร์เพื่อส่งเสริมทางด้านข้อมูลให้กับผู้ที่สนใจ โดยค่าธรรมเนียมการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ คือคนละ 120 บาท (รินนา ทากุดเรือ. 2557 : 131-134)

4.7 พิพิธภัณฑสถานเรือพื้นบ้านวัดยาง ณ รังสี จังหวัดลพบุรี

ข้อมูลทั่วไป เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของ อรพรรณ สมใจนึก ในชื่อเรื่อง เรือไทย : กรณีศึกษาเรือไทยพื้นบ้านในพิพิธภัณฑสถานเรือพื้นบ้านวัดยาง ณ รังสี จังหวัดลพบุรี โดยเป็น พิพิธภัณฑสถานที่เก็บรวบรวมเรือใช้งานในรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน โดยพิพิธภัณฑสถานตั้งอยู่ที่ วัดยาง ณ รังสี ตำบลตลิ่ง อำเภอมะนัง จังหวัดลพบุรี ริมน้ำลพบุรี โดยใช้ศาลาการเปรียญไม้ หลังใหญ่ สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2470 และได้ชาวบ้านและหน่วยงานต่าง ๆ ช่วยกันทอดผ้าป่าเงินมา ปรับปรุงซ่อมแซม และนำมาใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานเรือแทน เนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งน้ำ และชาวบ้านใน ระแวกนั้นใช้เรือสัญจรไปมาในอดีต ปัจจุบันเรือถูกจอดทิ้งไว้ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ต่อ ทางวัดจึง ได้ร่วมมือกับชาวบ้านและภาครัฐ ในการรวบรวมเรือในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้ในการสร้าง พิพิธภัณฑสถานนี้มาและไม่เสียค่าธรรมเนียมในการเข้าชมพิพิธภัณฑสถาน เปิดทำการตั้งแต่เวลา 8.00 น. -18.00 น. ของทุกวัน (อรพรรณ สมใจนึก. 2547 : 7-9)

โดยพิพิธภัณฑสถานดังกล่าวมาทั้งหมดนั้น ล้วนมีแนวทางการจัดแสดงเนื้อหา รูปแบบการ เข้าชม เวลาการจัดแสดงต่างกันไปตามบริบทและสภาพแวดล้อม ตลอดจนหลักการบริหารที่ แตกต่างกันไปตามการดูแลโดยรัฐบาลและจากบริษัทเอกชน ตลอดจนเจ้าของในพื้นที่ตั้งของ พิพิธภัณฑสถานทางประวัติศาสตร์ซึ่งจะกล่าวต่อไปในบทที่ 4 อีกครั้งหนึ่ง

2. การสังเคราะห์

การสังเคราะห์งานวิจัยเกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการนำ ผลการวิจัยไปใช้ แต่มาพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาปัญหาเดียวกันนั้นมีจำนวนมาก และผลการวิจัยขัดแย้งกัน ฉะนั้นถ้ามี การสังเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษาเรื่องเดียวกันหรือเรื่องใกล้เคียงกัน และมีการสรุปผลที่ชัดเจนมี หลักฐานอ้างอิงทางสถิติที่เชื่อถือได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อผู้นำไปใช้ได้หลาย ๆ ด้าน

2.1 ความหมายและประเภทของการสังเคราะห์

อุทุมพร จามรมา (2527 : 1) ให้ความหมายของการสังเคราะห์ไว้ว่า การสังเคราะห์เป็น การนำหน่วยย่อย ๆ หรือส่วนต่าง ๆ มาประกอบให้เป็นเนื้อเรื่องเดียวกัน โดยไม่เคยมีการนำ สิ่งต่าง ๆ มาประกอบให้เป็นเนื้อเรื่องเดียวกัน และไม่เคยมีการนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มารวมเข้ากัน มาก่อน นงลักษณ์ วิรัชชัยและสุวิมล ว่องวาณิช (2542 : 15-16) ได้ให้ความหมายของการสังเคราะห์ งานวิจัย (research synthesis) ไว้ว่าการสังเคราะห์งานวิจัย หรือการปริทัศน์งานวิจัย (research review) เป็นระเบียบวิธีการศึกษาตามระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์เพื่อตอบปัญหาใดปัญหาหนึ่ง โดยการรวบรวม งานวิจัยเกี่ยวกับปัญหานั้นหลายเรื่องมาศึกษาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติหรือ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและนำเสนอข้อสรุปอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้คำตอบปัญหาวิจัยที่

ต้องการ ให้ได้คำตอบที่เป็นข้อยุติ โดยการสังเคราะห์งานวิจัย มีข้อตกลงเบื้องต้นที่สำคัญ คือ งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์แต่ละเรื่องให้ข้อค้นพบแต่ละมุมของปรากฏการณ์ ที่นักวิจัยต้องการ ศึกษา และเมื่อนำผลการวิจัยมาสังเคราะห์ร่วมกัน ผลการสังเคราะห์ที่ได้รับ จะมีความกว้างขวาง และลุ่มลึกมากกว่าที่จะได้รับจากงานวิจัยแต่ละเรื่อง Cooper and Lindsay (อกินันท์ สิริรัตนจิตต์ และคณะ. 2551 : 433)ให้ความหมายการสังเคราะห์งานวิจัย หรือการบูรณาการงานวิจัย ไว้ว่า การสังเคราะห์งานวิจัย เกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะค้นหาความสอดคล้องและพิจารณาความเปลี่ยนแปลงหรือความแตกต่างของผลการศึกษา ที่ศึกษาในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน โดยจุดประสงค์ ของการสังเคราะห์การวิจัย คือ พยายามที่จะบูรณาการงานวิจัยให้สามารถที่จะสรุปอ้างอิงได้

สรุปจากทั้งสามคนที่ได้อธิบายความหมายของการสังเคราะห์ ได้ว่า การสังเคราะห์ งานวิจัยเป็นการนำหน่วยต่าง ๆ ของผลการวิจัยที่เป็นข้อความรู้จาก งานวิจัยหลาย ๆ เรื่องที่ศึกษา ปัญหาเดียวกันหรือใกล้เคียงกันทั้งที่เป็นข้อความรู้ที่สอดคล้องกันหรือ ขัดแย้งกันมาสังเคราะห์ อย่างมีระบบและนำมาบรรยายสรุปรวมกันให้เป็นเรื่องเดียวกันจนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่และ เป็นข้อสรุปของปัญหานั้นอย่างชัดเจน

การสังเคราะห์จำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 การสังเคราะห์ด้วยวิธีการอาศัยหน่วยย่อย ๆ มารวมกันจนได้เป็นผลผลิต ใหม่ ตัวอย่างเช่น การสังเคราะห์การสื่อความหมาย ได้แก่ การพัฒนาการสื่อความหมาย เป็นการ นำเอาการพูด การบอกภาษาท่าทาง การแสดงความรู้สึก และการนำเสนอประสบการณ์ ให้ผู้อื่น ทราบหรือเข้าใจได้ การวัดการสังเคราะห์ระดับนี้ได้จากการพิจารณางานเขียนที่สามารถเรียบเรียง หรือเล่าประสบการณ์ส่วนตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเภทที่ 2 การสังเคราะห์จนได้ผลผลิตจากการวางแผน หรือจากข้อเสนอเพื่อนำไป ปฏิบัติ ได้แก่ การพัฒนาแผนการทำงาน หรือ พัฒนาแนวความคิดของแต่ละคน จนถึงขั้นนำไป ปฏิบัติ เช่น ผลการประชุมวางแผนแล้วนำไปใช้จนเกิดผลสำเร็จ

ประเภทที่ 3 การสังเคราะห์สิ่งที่เป็นนามธรรมมากขึ้น ได้แก่ ความสามารถในการ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งที่เป็นนามธรรม เพื่อจำแนกหรืออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ หรือ การเชื่อมโยงแนวความคิดของผู้ทรงคุณวุฒิเข้าด้วยกัน เพื่ออธิบายปัญหา หรือการเชื่อมโยงทฤษฎี จนได้ข้อค้นพบใหม่ทางคณิตศาสตร์

2.2 ความสำคัญของการสังเคราะห์

สุพิณ จินดาพล (2548 : 31) อธิบายความสำคัญของการสังเคราะห์งานวิจัยไว้ว่า การสังเคราะห์งานวิจัยเป็นกิจกรรมที่สำคัญต่อความก้าวหน้าของศาสตร์ที่นักวิชาการและนักวิจัย จำเป็นต้องทำ คือ การบูรณาการข้อความรู้ที่เกิดขึ้นในงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อให้รู้ถึงสภาวะปัจจุบันของ

ข้อค้นพบอันเป็นประโยชน์โดยทั่วไปในการเข้าใจเครือข่ายพรมแดนการสะสมและการองกวมของข้อความรู้ในศาสตร์นั้น ๆ

สุวัฒนา สุวรรณเขต (2529 อ้างถึงใน สุรัตน์ สิงห์เวียง 2543 : 20) กล่าวถึง ความสำคัญของการสังเคราะห์งานวิจัย ไว้ว่า การที่มีงานวิจัยที่เพิ่มมากขึ้น เพราะนักวิชาการ ตระหนักถึงความสำคัญของการวิจัยและปรากฏว่ามีงานวิจัยจำนวนมากนับร้อยที่ศึกษาปัญหาเดียวกัน โดยใช้รูปแบบวิธีการวิจัย และกลุ่มตัวอย่างต่างกัน ผลการวิจัยเหล่านั้นมีทั้งที่สอดคล้องและขัดแย้งกัน เป็นผลให้ผู้ทำการวิจัยต่อยอด และผู้ต้องการใช้ประโยชน์ผลงานวิจัยเกิดความสับสน และไม่สามารถหาข้อสรุปที่เป็นการยุติได้ ด้วยเหตุนี้นักวิจัยจึงให้ความสำคัญ กับการสังเคราะห์ งานวิจัย และพยายามพัฒนาวิธีการวิเคราะห์ให้มีระบบ มีความเที่ยงตรง เชื่อถือได้ เพื่อให้ได้ผลการสังเคราะห์งานวิจัยที่มีคุณค่า เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยสืบเนื่องและการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับสังคมอย่างแท้จริง

ศิริยุพา พูลสุวรรณ (2530 อ้างถึงใน สุพิน จินดาพล 2548 : 32) กล่าวว่า การสังเคราะห์งานวิจัยเกิดขึ้นเนื่องมาจากความต้องการนำผลการวิจัยไปใช้ซึ่งผู้ที่จะนำไปใช้กับพบปัญหาที่ทำให้ลังเลไม่แน่ใจผลการวิจัยเหล่านั้น เพราะงานวิจัยที่ศึกษาปัญหาเดียวกัน มีจำนวนมากแต่ผลการวิจัยขัดแย้งกันทำให้ไม่แน่ใจว่าจะเชื่อฝ่ายใด ดังนั้น ถ้าการสังเคราะห์งานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาเรื่องเดียวกัน หรือใกล้เคียงกันและสรุปผลการวิจัยที่ชัดเจน มีหลักฐานอ้างอิงทางสถิติที่เชื่อถือได้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้นำไปใช้เป็นอย่างยิ่ง

โดยสรุปแล้ว ความสำคัญของการสังเคราะห์ คือ เป็นตัวช่วยให้ผู้วิจัยที่จะนำงานในหัวข้อเรื่องเดียวกันไปใช้ประโยชน์ได้ง่ายขึ้น เนื่องจากงานวิจัยหลาย ๆ งาน แม้จะเป็นเรื่องเดียวกันแต่มีข้อสรุป ข้อขัดแย้งไม่เหมือนกัน มีตัวแปรที่ต่างกัน ทำให้การสังเคราะห์เป็นตัวช่วยเพิ่มความเข้าใจในงานหัวข้อเดียวกันได้ดียิ่งขึ้นนั่นเอง

2.3 รูปแบบและระดับของการสังเคราะห์

อุทุมพร จามรมาน (2527 : 1-2) ได้จำแนกรูปแบบออกของการสังเคราะห์ออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะหรือเชิงบรรยาย (เชิงคุณภาพ) และการสังเคราะห์เชิงปริมาณ 1. การสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะ หรือเชิงบรรยาย (เชิงคุณภาพ) เป็นการสังเคราะห์งานวิจัยในลักษณะของ การเขียนบรรยายสรุป จัดหมวดหมู่ประเด็นข้อค้นพบที่ได้จากผลงานวิจัยแต่ละเรื่อง แล้วบรรยายสรุป ออกมา ซึ่งส่วนใหญ่พบในรายงานการวิจัยบทที่ 2 ที่ว่าด้วยเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพส่วนใหญ่ใช้สถิติพรรณนาในการวิเคราะห์คุณลักษณะ ของงานวิจัยและการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ในการสรุปข้อ

ค้นพบจากงานวิจัย ตัวอย่างงานวิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา เช่น เรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยทางด้านหลักสูตร (มาเรียม นิลพันธุ์, 2543 : 21-22)

2. การสังเคราะห์เชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ค่าตัวเลขหรือค่าสถิติที่ปรากฏในงานวิจัยทั้งหลาย เพื่อหาข้อสรุปอย่างเป็นระบบ การสังเคราะห์เชิงปริมาณจึงเป็นการวิเคราะห์ผลการวิเคราะห์หรือการวิเคราะห์เชิงผสมผสานหรือการวิเคราะห์การวิจัยงานวิจัย การสังเคราะห์เชิงปริมาณที่อาศัยการวิเคราะห์ ค่าสถิติที่ปรากฏในงานวิจัย และการสังเคราะห์ขนาดของผล (Effect Size) หรือเรียนเทคนิควิธีที่ใช้ในขั้นนี้ว่า การวิเคราะห์เมตต้า (Meta Analysis) สามารถจำแนกออกได้อีก 3 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 Meta Analysis เป็นการวิเคราะห์งานหลายๆชิ้น เพื่อให้ได้ข้อสรุปตามหัวข้อ (Topic) ความรู้หรือข้อสรุปในหัวข้อนั้นเป็นความรู้ใหม่ที่ยังไม่มีใครค้นพบ

ระดับที่ 2 Mega Analysis เป็นการวิเคราะห์หัวข้อที่ได้จากระดับที่ 1 หลายหัวข้อ เพื่อให้ได้ความรู้เป็นสาขา (Discipline)

ระดับที่ 3 Super Analysis เป็นการวิเคราะห์สาขาความรู้ที่ได้จากระดับที่ 2 หลายสาขา เพื่อให้ได้ความรู้เป็นศาสตร์

การสังเคราะห์งานวิจัยแตกต่างจากงานวิจัยทั่ว ๆ ไปที่ลักษณะข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล (ศศิกาญจน์ ทวีสุวรรณ และคณะ, 2553 : 38) ดังนี้

ข้อมูล	งานวิจัยทั่วไป	การสังเคราะห์งานวิจัย
ลักษณะข้อมูล	เป็นข้อเท็จจริงจากแหล่งปฐมภูมิ หรือ แหล่งทุติยภูมิที่นักวิจัย รวบรวมจาก กลุ่มตัวอย่างหรือ ประชากร	รายงานการวิจัยจำนวน หลาย ๆ เรื่องที่ศึกษาปัญหา เดียวกัน
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อบรรยาย และหรือ อนุมานให้ได้ข้อเท็จจริง ที่เป็น ข้อสรุปเกี่ยวกับกลุ่ม ตัวอย่างหรือ ประชากร	การจัดกระทำกับข้อมูลซึ่งเป็น ผลการวิจัย ข้อค้นพบ รายละเอียดและวิธีการวิจัย จาก งานวิจัยหลาย ๆ เรื่อง เพื่อข้อสรุปว่าสอดคล้องหรือ ขัดแย้งกัน

ภาพประกอบ 4 แสดงความแตกต่างระหว่างงานวิจัยทั่วไปกับ การสังเคราะห์งานวิจัย

2.4 เทคนิคการสังเคราะห์

อุทุมพร จามรمان (2531 อ้างถึงใน อภินันท์ สิริรัตนจิตต์ และคณะ 2551 : 448) ระบุว่า เทคนิคการสังเคราะห์งานวิจัยมี 4 ประเภท ได้แก่

1. การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เป็นการสังเคราะห์เชิงบรรยาย โดยสรุปผลตามเกณฑ์ที่ผู้สังเคราะห์งานวิจัยกำหนด
2. วิธีการเจนนับคะแนนเสียง (vote-counting method) เป็นวิธีสังเคราะห์เชิงปริมาณที่ใช้ผลวิจัยที่สรุปว่ามีนัยสำคัญหรือไม่มีนัยสำคัญเป็นเกณฑ์พิจารณา
3. วิธีวิเคราะห์เชิงปริมาณ (quantitative approach) เป็นวิธีที่พิจารณาคำนัยสำคัญหรือสถิติ ทดสอบ
4. วิธีวิเคราะห์เมตาดา (meta-analysis) เป็นวิธีที่หาค่าความแตกต่างหรือความมากน้อยในงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์

3. การวิเคราะห์เนื้อหา

3.1 ความหมายและเกณฑ์ของการวิเคราะห์เนื้อหา

นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช (2542) ให้ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ไว้ว่า เป็นแบบแผนงานวิจัยหนึ่ง ที่ต้องการให้เห็นถึง พฤติกรรมการปฏิบัติที่ได้สรุปความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลจากข้อความหรือจากเนื้อหา โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิคการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณลักษณะที่ได้รับการพัฒนาและใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน สุพิน จินดาพล (2548 : 33-34) ได้อธิบายความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ว่า การสังเคราะห์เชิงคุณภาพหรือเชิงคุณลักษณะ หรือ (Qualitative Analysis) เป็นการสังเคราะห์เชิงตรรกวิทยาอาศัยหลักเหตุผลและความรู้ความชำนาญของผู้วิจัยประกอบ ซึ่งเป็นการบรรยายสรุปผลการวิจัยจากเรื่องต่าง ๆ มาเรียบเรียงให้ต่อเนื่องผสมกลมกลืนกัน เรียงตามลำดับเนื้อหาและประเด็นการวิจัยเพื่อให้เห็นว่า ปัญหาการวิจัยที่นำมาสังเคราะห์มีการทำวิจัย ในเรื่องหรือประเด็นอะไรไปแล้วบ้าง ทำกับกลุ่มเป้าหมายใด ใช้วิธีการวิจัยอย่างไร ได้ผลการวิจัยอย่างไร ผลการวิจัยเรื่องใดที่สอดคล้องหรือสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เรื่องใดบ้างที่ทำให้ผลการวิจัย ขัดแย้งไม่สอดคล้องกัน สังเคราะห์หาข้อสรุปให้ได้ว่า มีปัญหาหรือประเด็นใดบ้างได้ข้อสรุปที่เป็นข้อยุติแน่นอนแล้วและปัญหาหรือประเด็นใดบ้างยังไม่สามารถสรุปเป็นข้อยุติที่แน่นอนได้ ทั้งนี้ผู้สังเคราะห์ต้องบรรยายสรุปด้วยความเที่ยงธรรมไม่ลำเอียง ไม่ผนวกความคิดเห็นของตนเองในการสังเคราะห์

สำหรับการวิเคราะห์เนื้อหา มีหลายประเภท ซึ่งขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในการจำแนก โดยอุทุมพร จามรมาน ได้แบ่งเกณฑ์ การวิเคราะห์เนื้อหาเป็น 6 ประเภทได้แก่

1. การวิเคราะห์เนื้อหาระบบ โดยการคำนึงถึงเนื้อหาสาระที่มุ่งวิเคราะห์ ว่ามีองค์ประกอบ อะไรบ้าง องค์ประกอบดังกล่าว มีความสัมพันธ์อย่างไรและมีการแปลงรูปแบบออกมาในรูปความสัมพันธ์อื่นบ้างหรือไม่
2. การวิเคราะห์เพื่อหามาตรฐาน เป็นการวิเคราะห์เพื่อประเมินคุณค่าของสาระเนื้อหาว่ามีคุณค่า มากน้อยเพียงใด หรือเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาสาระที่แตกต่างไปจากมาตรฐานมากน้อยเพียงใด
3. การวิเคราะห์เนื้อหาด้ชนีบางอย่าง เช่น ความถี่ของคำ สัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นแรงจูงใจของผู้เขียน หรือหาด้ชนีเพื่อชี้ให้เห็นความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจต่อเหตุการณ์บางอย่าง
4. การวิเคราะห์เนื้อหาหากลุ่มคำแบบต่าง ๆ เช่น การอ้างอิงถึงนายกรัฐมนตรี อาจทำได้โดยใช้ ตำแหน่ง ยศ สถานที่ หรือชื่อ เป็นต้น
5. การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหาความหมาย เช่น การสรุปประเด็นหาสาเหตุและผลการอธิบาย พฤติกรรม เป็นต้น
6. การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหากระบวนการภายใน เช่น การวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับสถานะแวดล้อมทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในแต่ละพื้นที่ต่อการทำนุบำรุงสภาพแวดล้อมในพื้นที่ของตน เป็นต้น

3.2 องค์ประกอบของการวิเคราะห์เนื้อหา

องค์ประกอบในการวิเคราะห์เนื้อหา อุดมพร จามรมาน เสนอองค์ประกอบในการวิเคราะห์เนื้อหา ไว้ดังนี้

1. เนื้อหาที่จะวิเคราะห์ ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปของสารสิ่งพิมพ์เสมอไป อาจอยู่ในรูปอื่นก็ได้ เช่น รูปภาพ การ์ตูน ละคร เพลง การโฆษณา ฟิล์มภาพยนตร์ บทคำพูด คำกล่าว หลักฐานทางประวัติศาสตร์ การสนทนา เป็นต้น
2. วัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์เนื้อหา มีวัตถุประสงค์ใหญ่ 3 ประการ คือ เพื่อสรุปข้อมูล เพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์ภายใน และเพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์ภายนอก
3. หน่วยในการวิเคราะห์ ผู้วิเคราะห์ต้องมีความกระจ่างในเรื่องหน่วยที่วิเคราะห์ว่าเป็นหน่วยแบบใดโดยปกติ หน่วยในการวิเคราะห์เนื้อหามี 3 ประการ ได้แก่

3.1 หน่วยจากการสุ่ม ได้จากการสังเกตหรือการสัมผัสแต่ละหน่วยนั้นซึ่งมีลักษณะที่เป็นอิสระต่อกัน เช่น ประโยคแต่ละประโยค คือ เป็น 1 หน่วย

3.2 หน่วยจากการบันทึก เป็นการจัดกระทำข้อมูล จากการสุ่มมาช่วยเป็นกลุ่มเป็นพวก

3.3 หน่วยจากเนื้อหา เป็นการรวบรวมหน่วยจากการบันทึกมาจัดกลุ่มอีกครั้งหนึ่งโดยเกณฑ์ ในการสร้างหน่วยอาจกระทำได้โดย

3.3.1 พิจารณาจากสภาพทางกายภาพ เช่น จำนวนเรื่องของรายงาน ฉบับ แผ่น

3.3.2 พิจารณาภาษา ได้แก่ การเจงนั้บคำ หั้วข้อข่าว

3.3.3 พิจารณาการอ้างอิง เช่น จากวัตถุ เหตุการณ์ บุคคล การกระทำ

3.3.4 โครงสร้าง ได้แก่ทางด้านความรู้ลึก ภาษาและความหมาย

3.3.5 ความหมาย โดยอาศัยความหมายของภาษามาสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งเช่นเป็น การขอร้องหรือบังคับหรือให้โดยการอาศัย การวิเคราะห์เนื้อหา

3.3 วิธีดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา

สำหรับขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหา โดยทั่วไปมีการดำเนินการดังนี้ (เอี่ยมพร หลินเจริญ, 2555 : 27-29)

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดเกณฑ์คัดเลือกเอกสาร เป็นการกำหนดให้ชัดเจนว่าผู้วิจัยคัดเลือก เอกสารอะไร ประเภทใด มาทำการวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยจะต้องตั้งกฎเกณฑ์ขึ้น สำหรับการคัดเลือก เอกสารและหัวข้อที่จะทำการวิเคราะห์ให้ชัดเจน โดยอาจใช้ช่วงระยะเวลาปีที่พิมพ์หรือบันทึก แหล่งเผยแพร่และลักษณะการเผยแพร่ เป็นต้น การกำหนดเกณฑ์คัดเลือกเอกสารที่ชัดเจนจะมี ประโยชน์มากในกรณีที่มีบุคคลอื่นมาทำการวิเคราะห์ จะทำให้เลือกเอกสารได้ตรงกัน

ขั้นตอนที่ 2 วางเค้าโครงการวิเคราะห์เป็นการจัดระบบการจำแนกคำ หรือข้อความใน เนื้อหาสาระของเอกสารซึ่งผู้วิเคราะห์ควรจัดระบบการจำแนกให้ชัดเจนว่าจะจำแนกโดยใช้คำหรือ ข้อความใดบ้าง ระบบการจำแนกที่ชัดเจนนี้จะช่วยให้ผู้วิเคราะห์สามารถที่จะนำ เนื้อหาใดมา วิเคราะห์และจะตัดเนื้อหาใดออกไป ทั้งนี้การกำหนดระบบการจำแนกควรจำแนกโดยการพิจารณา ถึงหลักเกณฑ์ต่อไปนี้ คือ

1. การจำแนกควรสอดคล้องกับปัญหา วัตถุประสงค์ของตัวแปรในการวิจัย
2. การจำแนกควรมีความครอบคลุม คำหรือข้อความที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นระบบใน การจำแนกควรมีความครอบคลุมคำ หรือข้อความอื่น ๆ ที่มีอยู่ในเอกสารเพื่อให้สามารถนำมา ลงรหัส เจงนั้บได้ถูกต้องภายใต้คำหลักในการจำแนก
3. การจำแนกควรใช้หลักเกณฑ์เดียวกัน เช่น การจำแนกโดยใช้ฐานะทางเศรษฐกิจ อาชีพ เวลา และสถานภาพเป็นต้น ซึ่งการใช้หลักเกณฑ์เดียวกันในการจำแนกจะมีประโยชน์ ป้องกัน การซ้ำซ้อนกันของคำ หรือข้อความที่จะปรากฏเมื่อทำการเจงนั้บ
4. การจำแนกควรมีระบบที่เด่นชัด ไม่ควรมีคำซ้ำซ้อนกันระหว่างข้อความที่จะนำไป เจงนั้บภายใต้ระบบการจำแนกแต่ละครั้ง

ขั้นตอนที่ 3 พิจารณาเงื่อนไขแวดล้อม (Context) ของข้อมูลเอกสารเป็นการพิจารณา เกี่ยวกับลักษณะต่าง ๆ ของข้อมูลเอกสารที่จะนำมาวิเคราะห์เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปอย่าง ถูกต้อง มีความครอบคลุมมากที่สุด โดยลักษณะของข้อมูลที่จะพิจารณาได้แก่ แหล่งที่มาของข้อมูล

ช่วงเวลาของการบันทึกข้อมูล ผู้รับข้อมูลหรือบุคคลที่ผู้บันทึกข้อมูลประสงค์จะส่งข้อมูลถึงและแหล่งเผยแพร่ข้อมูล ลักษณะเหล่านี้ของข้อมูลจะช่วยให้ผู้วิเคราะห์ข้อมูลสามารถมาวิเคราะห์เชื่อมโยงอธิบายข้อมูลในเอกสารได้ดีขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนับความถี่ของคำ หรือข้อความที่จำแนกไว้ภายใต้ระบบ การจำแนกที่กำหนดไว้หลังจากนั้น ก็ทำการวิเคราะห์เชื่อมโยง สรุปบรรยายข้อมูลที่จำแนกได้ อ้างอิงไปสู่ข้อมูล ทั้งหมดในเอกสารนั้น ๆ

สำหรับบทลักษณ์ วิรัชชัย (2529 : 26-27) และบทลักษณ์ วิรัชชัย (2530 อ้างถึงใน สุพิน จินดาพล 2548 : 38-39) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสังเคราะห์งานวิจัยโดยทั่วไปว่าประกอบด้วยขั้นตอนในการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน สรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดหัวข้อปัญหา การสังเคราะห์งานวิจัยเริ่มต้น จากการกำหนดปัญหาการทำวิจัยแล้วอย่างน้อยสองราย เนื่องจากปัญหาจากการวิจัยที่มีคุณค่า น่าสนใจ และเป็นปัญหาที่ยังไม่มีคำตอบแน่ชัดมักเป็นปัญหาที่นักวิจัยสนใจและทำวิจัยเป็นจำนวนมาก ในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นปัญหาที่เหมาะสมต่อการสังเคราะห์งานวิจัย

2. การวิเคราะห์ปัญหา เมื่อกำหนดหัวข้อปัญหาแล้ว นักสังเคราะห์งานวิจัยต้องนิยามปัญหาให้ชัดเจน ศึกษาแนวคิด หลักการทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัญหาให้แจ่มชัด เพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดแบบแผนและสมมติฐานการวิจัย

3. การเสาะค้นคัดเลือก และรวบรวมงานวิจัย

3.1 การเสาะค้น งานวิจัย โดยแสวงหางานวิจัยทั้งหมดที่เกี่ยวกับ ปัญหาที่ผู้วิจัยกำหนดไว้การเสาะค้น งานวิจัยส่วนใหญ่จะได้จากเอกสารเช่น รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร ดัชนีวารสาร และศูนย์ทรัพยากรข้อมูลทางการศึกษา เป็นต้น

3.2 การคัดเลือกรายงานวิจัย นักสังเคราะห์ต้องอ่านงานวิจัย ศึกษาตรวจสอบ งานวิจัยแต่ละเรื่องอย่างละเอียด ต้องสร้างหลักเกณฑ์การคัดเลือกรายงานวิจัยและคัดเลือกรายงานวิจัยที่มีคุณค่า มีความเที่ยงตรงภายนอกและภายในสูงสุดตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

3.3 การรวบรวมผลงานวิจัยหลังจากคัดเลือกรายงานวิจัยใช้ในการสังเคราะห์แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการรวบรวมรายละเอียดและผลการวิจัยนั้น วิธีการรวบรวมอาจใช้การจดบันทึก การถ่ายเอกสารหรือการกรอกแบบฟอร์มก็ได้ ทั้งนี้ นักสังเคราะห์งานวิจัยต้องใช้ความระมัดระวังในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรง เชื่อถือได้ครบถ้วน

4. การวิเคราะห์เพื่อสังเคราะห์ผลการวิจัย เป็นขั้นตอนที่จัดทำและวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งประกอบด้วยผลการวิจัย รายละเอียดลักษณะและวิธีการจากงานวิจัยทั้งหมด เพื่อสังเคราะห์หา

ข้อมูลที่เป็นข้อยุติและทดสอบว่าสอดคล้องตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้หรือไม่ จากนั้นจึงแปลความหมายผลการวิเคราะห์เพื่อตอบปัญหาการวิจัย

5. การเสนอรายงานการสังเคราะห์งานวิจัย การเขียนรายงาน การสังเคราะห์งานวิจัยมีหลักการเช่นเดียวกับการเขียนรายงานวิจัยทั่วไป นักสังเคราะห์งานวิจัยต้องเสนอรายงานวิธีการดำเนินงานทุกขั้นตอน พร้อมทั้งสรุปข้อค้นพบและข้อเสนอแนะจากการสังเคราะห์งานวิจัย โดยใช้ภาษาถูกต้อง กระชับ และชัดเจน

3.4 เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

เอี่ยมพร หลินเจริญ (2555 : 18-27) ได้กล่าวถึงเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด (Typologies) คำว่า “Typologies” หมายถึง ขั้นตอนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในกรณีที่นักวิจัยทำการเก็บรวบรวม ข้อมูลแล้ว นักวิจัยจำเป็นต้องจัดระบบข้อมูลโดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น ซึ่งการจำแนกหรือการจัดกลุ่มข้อมูลนี้ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท (สุรางค์ จันทวานิช. 2540 : 74-90 ; รัตนะ บัวสนธ์. 2551 : 197-219) ได้แก่

1.1 การจำแนกข้อมูลในระดับจุลภาค การจำแนกข้อมูลระดับนี้แบ่งเป็น 2 ประเภทย่อย ได้แก่ การวิเคราะห์คำหลัก (Domain Analysis) กับ การวิเคราะห์สารระบบ (Taxonomy Analysis) การวิเคราะห์คำหลัก หมายถึงการจำแนก จัดกลุ่มคำชุดหนึ่งให้อยู่ภายใต้คำอีกชุดหนึ่ง ซึ่งคำดังกล่าวนี้มีความหมายครอบคลุมคำชุดนั้น ๆ หรือ อาจกล่าวได้ว่า การวิเคราะห์คำหลักเป็นการจัดกลุ่มคำชุดหนึ่งให้อยู่ร่วมกันโดยอาศัยลักษณะความสัมพันธ์บางอย่างของคำแต่ละคำที่นำมาใช้จัดกลุ่ม ทั้งนี้ลักษณะความสัมพันธ์บางอย่างที่ว่านี้เป็นความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมที่บุคคลแต่ละสังคมเป็นผู้จัดจำแนกเช่นคำว่า “คุณลักษณะครูที่ดี” นั้นมิได้หมายถึงครูที่สอนเท่านั้น แต่คำนี้หมายรวมถึง การเป็นผู้ที่มีความสามารถด้านการสอน มีคุณธรรมจริยธรรมและบุคลิกที่เป็นแบบอย่างแก่นักเรียน มีความเข้าใจ ด้านจิตวิทยาการเรียนการสอน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นต้น ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับ การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงปริมาณก็คือการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) เพื่อจัดกลุ่มตัวแปรย่อยให้อยู่ภายใต้องค์ประกอบเดียวกันนั่นเอง (รัตนะ บัวสนธ์. 2551 : 198) ตัวอย่างของการวิเคราะห์คำ หลักแสดงดังภาพประกอบที่ 5

กลุ่มคำ	ความสัมพันธ์	คำหลัก
-มีความสามารถด้านการสอน -มีคุณธรรมจริยธรรมและบุคลิกที่เป็นแบบอย่างแก่นักเรียน -มีความเข้าใจด้านจิตวิทยาการเรียนการสอน -ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ -ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีเกียรติมีศักดิ์ศรี	เป็นส่วนหนึ่งของ	คุณลักษณะของครูดี

ภาพประกอบ 5 การวิเคราะห์คำหลักเพื่อจัดกลุ่มคำ

สำหรับการวิเคราะห์สารบบนั้น มีความหมายคล้ายคลึงกับการวิเคราะห์คำหลัก เพียงแต่มีความแตกต่างกันที่ว่าการวิเคราะห์จำแนกสารบบจะมุ่งเน้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่มคำย่อย ๆ ด้วยกันเองและคำหลักในภาพรวมทั้งหมด ลักษณะการจำแนกจัดกลุ่มคำ หรือกลุ่มข้อมูลจะมีความซับซ้อนและมีระดับความสัมพันธ์ระหว่างคำต่าง ๆ สูงกว่า การวิเคราะห์คำหลัก ดังตัวอย่างในภาพประกอบที่ 6

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กลุ่มคำ	คำหลัก	คำหลัก
คุณลักษณะของครูดี	- มีความสามารถในการสอน - มีคุณธรรมจริยธรรมและบุคลิกที่เป็น แบบอย่างแก่นักเรียน - มีความเข้าใจด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ การสอน - ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ - ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีเกียรติมีศักดิ์ศรี	- วางตัวเหมาะสมกับกาลเทศะ - มีสติและอารมณ์ที่มั่นคง - ไม่เห็นแก่ตัวและเอาเปรียบผู้อื่น - มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน อยู่เสมอ - ช่วยงานธุรการหรืองานอื่นที่นอกเหนือ จากภาระงานสอน - ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา

ภาพประกอบ 6 แสดงการจำแนกสารระบบ

1.2 การจำแนกข้อมูลในระดับมหภาค การจำแนกข้อมูลในระดับมหภาค เป็นการจำแนกข้อมูลตามเหตุการณ์ (Event) หรือ การวิเคราะห์เหตุการณ์ตามเรื่องราว (Event Analysis) ที่ปรากฏ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลในระดับมหภาค แบ่งได้เป็น 2 วิธี คือ การวิเคราะห์เหตุการณ์แบบอิงทฤษฎี และแบบไม่อิงทฤษฎี

1.2.1 การวิเคราะห์เหตุการณ์แบบอิงทฤษฎี คือ การแยกชนิดในเหตุการณ์นั้น ๆ โดยการยึดแนวคิดหรือกรอบการจำแนกเหตุการณ์โดยอาศัยทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเป็นกรอบการจำแนก ซึ่งกรอบการจำแนกเหตุการณ์ที่นิยมใช้หรือมีลักษณะกลาง ๆ ที่มักนำมาใช้ร่วมกันคือ การวิเคราะห์เหตุการณ์ออกเป็น 6 ประเภท คือ ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไรและทำไม นอกจากนี้ยังสามารถแยกชนิดออกเป็น 6 ชนิด ตามกรอบปรากฏการณ์ได้ (Lofland, 1971 : 14-15) ดังนี้

1. การกระทำ (Acts) คือ พฤติกรรมของบุคคลในเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ไม่ยาวนานหรือต่อเนื่อง

2. กิจกรรม (Activities) คือ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ชนบประเพณีที่เกิดขึ้นในลักษณะ ต่อเนื่อง กิจกรรมเป็นการกระทำ ที่เกี่ยวข้องกับคนหลายคนมากกว่าจะเป็นส่วนบุคคลหรือส่วนตัวและมักใช้เวลานานเป็นวัน สัปดาห์ เดือน หรือช่วงฤดู

3. ความหมาย (Meaning) คือ การให้ความหมายของการกระทำ หรือกิจกรรมโดยคำพูดที่แสดงออกของผู้ให้ข้อมูลอธิบาย ให้คำจำกัดความและทิศทางของการกระทำต่อสิ่งของ

เหตุการณ์ และคุณลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น ทำตามวัฒนธรรม ความเชื่อ บรรทัดฐาน อุดมการณ์หรืออคติต่าง ๆ ทั้งทางบวกและทางลบ

4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Participation) คือ การที่บุคคลมีความผูกพันและเข้าร่วมกิจกรรม สถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

5. ความสัมพันธ์ (Relationship) คือ ความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลหลาย ๆ คน ในสังคม หรือเหตุการณ์ที่ศึกษาที่เกิดขึ้นในช่วงเวลา อาจเป็นความสัมพันธ์ของกิจกรรมที่เชื่อมโยงรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางแนวดิ่งหรือแนวนอน ทางมิตรหรือคู่อริ ทางปกป้องหรือละเลย รวมทั้งความสัมพันธ์เกี่ยวกับ สถานภาพของมนุษย์ เช่น ความเป็นบิดามารดา เครือญาติ ความเป็นครูกับศิษย์หรือเจ้านายกับลูกน้อง เป็นต้น

6. สถานการณ์หรือสภาพการณ์ (Setting) คือ สถานการณ์หรือสภาพการณ์ที่การกระทำหรือกิจกรรมที่กำลังศึกษาอยู่เกิดขึ้น ซึ่งอาจเป็นสถานที่ เช่น ในห้องประชุม ห้องเรียนหรือสถาบัน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงหรืออาจเป็นระบบ เช่น ระบบราชการ ระบบเอกชน เป็นต้น การแยกชนิดของสิ่งที่ต้องสังเกตออกเป็น 6 ขั้นตอน มีประโยชน์โดยตรงในแง่ของการตรวจสอบข้อมูลว่า ผู้วิจัยทำงานได้ครบถ้วนหรือไม่ และพยายามอธิบายถึงความเป็นมา สาเหตุ และผลลัพธ์ อันจะทำให้ข้อมูลที่รวบรวมมามีความเป็นระบบและก่อให้เกิดความเข้าใจในเหตุการณ์มากขึ้น การวิเคราะห์เบื้องต้นนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้เพราะงานวิจัยเชิงคุณภาพเป็นงานวิจัยที่ต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลในสนามเพื่อจะได้เก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องและในการวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยจะต้องพยายามตอบคำถามว่า สิ่งที่เราวิเคราะห์นั้น มีรูปแบบอย่างไร เกิดขึ้นอย่างไร เพราะเหตุใดและจะมีผลกระทบต่อกิจกรรม สถานการณ์หรือความสัมพันธ์นั้น ๆ ได้อย่างไร ซึ่งการตอบคำถามเหล่านั้นจะต้องอาศัยการเก็บข้อมูลหลายอย่าง หลายวิธี ผู้วิจัยเองจะต้องวิเคราะห์ อย่างลึกซึ้งและรอบคอบ เพราะเหตุที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดขึ้นจากเรื่อง ๆ เดียว ดังนั้นจึงมีผลกระทบและเรื่องอื่น ๆ อีกมากมายตัวอย่าง เช่น พฤติกรรมของนักเรียนเมื่ออยู่ที่บ้านกับพ่อแม่ หรือเมื่ออยู่กับครูและเพื่อน ๆ ที่โรงเรียน

1.2.2 การวิเคราะห์เหตุการณ์แบบไม่อิงทฤษฎี คือ การจำแนกข้อมูลในเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ที่จะวิเคราะห์ตามความเหมาะสมกับข้อมูล ซึ่งอาจใช้สามัญสำนึกหรือประสบการณ์ของผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยจะจำแนกข้อมูลเป็นชนิดง่าย ๆ ตามประเภทที่ผู้วิจัยสังเกต เมื่อจำแนกข้อมูลเป็นชนิดแล้ว ผู้วิจัยจะพิจารณาความสม่ำเสมอของการเกิดของข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการอธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์ นอกจากนี้ แม้ว่าผู้วิจัยจะจำแนกเองแต่ก็ต้องอาศัยมุมมองของบุคคลในสนามวิจัยเป็นพื้นฐานในการจำแนก ดังตัวอย่าง จากงานวิจัยของรัตนะ บัวสนธ์ (2535 : 147-149) ที่คณะกรรมการการศึกษาซึ่งเป็นบุคคลในสนามวิจัยได้จำแนกครูออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ครูกลุ่มหนึ่งจะอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน สร้างบ้านเรือนอยู่ที่นี่ ที่เป็นอย่างนี้เพราะครูพวกนี้ จะแต่งงานกับลูกสาวชาวบ้านในหมู่บ้าน ครูพวกนี้ไม่ย้ายโรงเรียนไปไหน บางคนสนิทสนมกับชาวบ้านเป็นอย่างดี แต่ครูบางคนไม่ค่อยจะเข้ากับชาวบ้านก็เป็นปัญหาจากทางเมียของครูที่เป็นชาวบ้านนั้นแหละ ที่ทะเลาะเบาะแว้ง ในกลุ่มพี่น้องก็เลยตามไปถึงตัวครูที่เป็นพัวด้วย

2. ครูอีกกลุ่มหนึ่งเป็นคนในจังหวัดนี้ แต่ไม่ได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ ครูพวกนี้มีบ้านเรือนอยู่ในตัวเมือง ตอนเช้าก็จะขับรถยนต์มาสอนหนังสือที่โรงเรียน ตอนเย็นพอโรงเรียนเลิกก็ขับรถกลับบ้าน ครูพวกนี้ไม่ค่อยสนิทกับชาวบ้านเท่าไรและไม่ค่อยรู้เรื่องในหมู่บ้านต่างคนต่างอยู่ พอโรงเรียนมีงานที่จึงจะอยู่กลางคืน แต่ถ้าไม่มีงานอะไรก็กลับบ้านวันเสาร์อาทิตย์ก็มาบ้าง ครูกลุ่มนี้มีหลายคน

3. ครูพวกหนึ่งเป็นคนต่างจังหวัด อาศัยอยู่บ้านพักครูในโรงเรียนแต่ก็แต่งงานกับครูด้วยกันแต่อยู่คนละโรงเรียน เป็นโรงเรียนใกล้ ๆ กัน บางคนยังไม่แต่งงานครูพวกนี้สนิทสนมกับชาวบ้านดี ตอนเย็น ๆ โรงเรียนเลิกบางทีก็เล่นกีฬากับพวกหนุ่ม ๆ ที่มาเล่นบอลในสนามโรงเรียน ชาวบ้านมีงานอะไรก็เห็นมาร่วมงานบ่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานวัดหรืองานอะไร ๆ ของหมู่บ้านจากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการแบ่งครูออกเป็นกลุ่มนั้นแบ่งตามมุมมองของคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งมิได้อิงทฤษฎีใด ๆ ทั้งสิ้นแต่ก็สามารถช่วยให้เข้าลักษณะของครูได้ดียิ่งขึ้น

2. การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ (Constant Comparison) การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ คือ การใช้วิธีการเปรียบเทียบ โดยการนำข้อมูลมาเทียบเป็นปรากฏการณ์ วิธีการนี้สามารถทำได้โดยการที่ผู้วิจัยสังเกต หรือรวบรวมข้อมูลได้หลาย ๆ อย่างแล้วนำมาแยกตามชนิด นำมาเปรียบเทียบกันโดยทำตารางหาความสัมพันธ์จากสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นและสรุปผลออกมา ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยวิธีการนี้จะทำให้ได้ข้อสรุปที่มีความเป็นนามธรรมมากขึ้นและครอบคลุมหรือ สามารถใช้อ้างอิงเหตุการณ์ที่เหมาะสม ทั้งนี้โดยทั่ว ๆ ไปการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์มักจะกระทำภายหลังจากได้ทำการวิเคราะห์จำแนกหรือจัดกลุ่มข้อมูลแล้ว หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลไปใส่ในตาราง ทำการสรุปลักษณะร่วมกันและลักษณะที่แตกต่างกันของข้อมูลเหตุการณ์เหล่านั้น วิธีการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ ขึ้นตอนในการวิเคราะห์ย่อย ๆ 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 จัดชุดเหตุการณ์ใส่ตาราง ในขั้นตอนนี้เป็นการนำข้อมูลเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์จำแนกไว้มาใส่ในตารางเพื่อแยกประเด็นต่าง ๆ ของแต่ละเหตุการณ์โดยแยกประเด็น ในแต่ละเหตุการณ์เป็น 6 ประเด็น ดังตัวอย่างการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ ดังภาพประกอบที่ 7

ประเภท \ ชนิดข้อมูล	(อะไร) พฤติกรรม	(อะไร / อย่างไร) กิจกรรม	(ทำไม) ความหมาย	(ใคร) การมีส่วนร่วม	(อย่างไร) ความสัมพันธ์	(ที่ไหน) สภาพแวดล้อม
1. พฤติกรรมนักเรียน ระหว่าง การทำงานกลุ่ม						
2. พฤติกรรมนักเรียน ระหว่าง การศึกษานอก สถานที่						
3. พฤติกรรมนักเรียน ระหว่าง การจัดการเรียน การสอนปกติ						
4. พฤติกรรมนักเรียนขณะ เล่นกับ เพื่อนในช่วงพัก กลางวัน						

ภาพประกอบ 7 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์

ขั้นตอนที่ 2 การเปรียบเทียบเหตุการณ์ หลังจากนำเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ใส่ตารางแล้ว ดำเนินการเปรียบเทียบระหว่างเหตุการณ์ใหม่ ๆ กับเหตุการณ์เดิมซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้อาจเกิดขึ้นจากการแสดงพฤติกรรมของกลุ่มบุคคลเดิมหรือกลุ่มบุคคลอื่น ๆ แต่เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้รับการบันทึกลงตารางโดยการจำแนกประเด็นต่าง ๆ เหมือนกันเพื่อทำการเปรียบเทียบซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเหตุการณ์ได้แล้ว ก็ดำเนินการสรุปสิ่งที่บันทึกได้ไว้ก่อน ซึ่งข้อสรุปเหล่านี้ก็คือข้อสรุปย่อย ๆ นั่นเอง

ขั้นตอนที่ 3 ประมวลข้อมูลเหตุการณ์แต่ละชุด แต่ละประเด็นของข้อมูลเหตุการณ์เข้าด้วยกัน ในขั้นตอนนี้เป็นการนำเหตุการณ์แต่ละชุดที่จัดลงตารางตามประเด็นต่าง ๆ มาเปรียบเทียบกันเพื่อหาลักษณะร่วมและลักษณะที่แตกต่างกัน หลังจากนั้นก็เขียนสรุปบรรยายเชื่อมโยงข้อมูลเหตุการณ์แต่ละชุดเข้าด้วยกัน เป็นการสังสมข้อค้นพบ หรือข้อสรุปย่อย ๆ จากการเปรียบเทียบประเภทของข้อมูลและคุณลักษณะของประเภท ซึ่งกันและกัน เมื่อเปรียบเทียบแล้วผู้วิจัยจะเริ่มเชื่อมโยงข้อมูลเหล่านั้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์และเกิดเป็น แนวคิดย่อย ๆ ขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 ขยายวงของการเปรียบเทียบแล้วเลือกเป็นเหตุการณ์ที่เป็นกุญแจสำคัญ ผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดที่ได้จากการสรุปลักษณะความสัมพันธ์ของข้อมูลในเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามขั้นตอนที่ 3 มาพิจารณาเหตุการณ์อื่น ๆ ที่มีอยู่เมื่อขยายวงของการเปรียบเทียบออกไป คุณสมบัติที่ได้คล้ายคลึงและที่แตกต่างกันของ ข้อมูลก็ยิ่งมีความชัดเจนมากขึ้น ซึ่งทำให้ผู้วิจัยพบข้อสรุปได้

ซึ่งข้อสรุปดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นกรอบแนวคิด เชิงนามธรรมเป็นฐานขั้นแรกของการนำไปสู่ ทฤษฎีหรือข้อสรุปเชิงนามธรรมที่ใหญ่ขึ้น

3. การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Component Analysis)

การวิเคราะห์ส่วนประกอบของข้อมูลเป็นการวิเคราะห์คุณสมบัติของส่วนประกอบของ ข้อมูลแต่ละชุด แล้วนำคุณสมบัติของส่วนประกอบของข้อมูล มาเปรียบเทียบเพื่อหาลักษณะร่วมที่ เหมือนกันและแตกต่างกัน หลังจากนั้นจึงทำการสรุปบรรยายให้เห็นถึงความหมายของข้อมูล เหล่านั้น โดยการวิเคราะห์ส่วนประกอบจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีข้อมูลตั้งแต่สองชุดขึ้นไป แต่ไม่ควร มากเกินสิบชุด สุกงศ์ จันทนิช. (2540 : 100) เพราะถ้าหากข้อมูลมากเกินไปจะทำให้ยากแก่การ ลงสรุปเกี่ยวกับคุณสมบัติของส่วนประกอบข้อมูลนั้น นอกจากนั้นแล้ว การลงสรุปข้อมูลที่ เหมาะสมสำหรับนำมาวิเคราะห์ส่วนประกอบ ควรเป็นข้อมูลที่มีความละเอียดและได้จากการเก็บ รวบรวมด้วยการวิเคราะห์ที่เจาะลึก หรือเน้นจุดสนใจ ทั้งนี้เพราะว่าข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมา แยกส่วน ประกอบได้หลายส่วน ทั้งนี้การจะแยกส่วนประกอบของข้อมูลเพื่อพิจารณาคุณสมบัติ นั้น จะแยกออกเป็นกี่ส่วน นั้นขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้วิจัยว่าหากแยกแล้วจะทำให้ได้ข้อมูลสำหรับการ เปรียบเทียบได้ชัดเจนขึ้นก็ควรแยกส่วนประกอบตามนั้น สำหรับการวิเคราะห์ส่วนประกอบ ของข้อมูล อาจสรุปได้เป็น 5 ขั้นตอนตามลำดับดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เลือกข้อมูล (ที่ทำการวิเคราะห์จัดกลุ่มหรือ กำหนดชื่อข้อมูลแล้ว) ที่จะนำ มาแยกส่วนประกอบเพื่อหาคุณสมบัติที่ต้องการเปรียบเทียบ ซึ่งควรมีข้อมูลอย่างน้อยตั้งแต่สองชุด ขึ้นไป แต่ก็ไม่ควรมากเกินไปควรพิจารณาให้เหมาะสมสะดวกต่อการเปรียบเทียบ

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์แยกส่วนประกอบข้อมูลแต่ละชุด โดยพิจารณาว่าจะแยกส่วนประกอบ ของข้อมูลเป็นกี่ส่วนจากคุณสมบัติใดบ้าง ส่วนประกอบที่จะแยกควรพิจารณาว่าถ้าแยกแล้ว สามารถให้คุณสมบัติที่จะนำมาเปรียบเทียบกันได้หรือไม่

ขั้นตอนที่ 3 จดรายชื่อข้อมูลและส่วนประกอบที่จะแยกข้อมูลชุดนั้น ๆ ไว้ในกระดาน บันทึกลง เพื่อป้องกันการลืม

ขั้นตอนที่ 4 จัดทำตารางเปรียบเทียบคุณสมบัติข้อมูลแต่ละชุดแยกตามส่วนประกอบและ ใส่คุณสมบัติข้อมูลแต่ละชุดแยกตามส่วนประกอบลงในตาราง ถ้าคุณสมบัติของข้อมูลและ ส่วนประกอบใด ขาดหายไปอาจต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

ขั้นตอนที่ 5 เปรียบเทียบคุณสมบัติของข้อมูลทั้งหมดตามส่วนประกอบ โดยพิจารณาความ เหมือน และความแตกต่างและสร้างข้อสรุปที่ได้จากการเปรียบเทียบโดยบรรยายโยให้เห็น คุณสมบัติของข้อมูลตาม ส่วนประกอบนั้น ๆ สำหรับตัวอย่างการวิเคราะห์ส่วนประกอบจากข้อมูล ครูต้นแบบที่เป็นกรณีศึกษาจำนวน 2 คน ผู้เขียนได้ จำแนกส่วนประกอบเพื่อพิจารณาเปรียบเทียบ

เป็น 6 ส่วน คือ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่ง แรงงูใจในการพัฒนาตนเอง และพฤติกรรมที่สะท้อนลักษณะครูที่ดี แสดงดังภาพประกอบที่ 8

ข้อมูล	อายุ	สถานภาพสมรส	ระดับการศึกษาสูงสุด	ตำแหน่ง	แรงงูใจในการพัฒนาตนเอง	พฤติกรรมที่สะท้อนลักษณะ
1.ครูสมจิต	42	สมรส	ปริญญาตรี	คศ.3	1. แรงงูใจภายใน - มีความมุ่งมั่นและอุดมการณ์ของตนเองที่ต้องการให้นักเรียนได้รับความรู้ 2. แรงงูใจจากภายนอก - การสนับสนุนจากผู้บริหารและเพื่อนร่วมงาน - แบบอย่างที่ดีของครอบครัว - ความไม่รู้หนังสือของผู้เรียน	มีความสามารถด้านการสอน ใช้เทคนิคการสอนในรูปแบบใหม่ ๆ ทำให้ไม่น่าเบื่อ สร้างสรรค์สื่อประกอบการเรียนการสอนใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียนมีการเตรียมการสอนล่วงหน้า
2. ครูเกษร	45	สมรส	ปริญญาตรี	คศ.3	1. แรงงูใจภายใน - ความตั้งใจที่จะพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ความสามารถ 2. แรงงูใจจากภายนอก - การสนับสนุนจาก ครอบครัว - เพื่อนร่วมงานให้ คำแนะนำและการสนับสนุน	มีการเตรียมการสอนล่วงหน้า มีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับชุมชนและเพื่อนร่วมงานมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความรับผิดชอบ รู้จักแบ่งเวลาในการทำงาน

ภาพประกอบ 8 ตัวอย่างการวิเคราะห์ส่วนประกอบ

จากการวิเคราะห์ส่วนประกอบข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นครูต้นแบบทั้ง 2 คน ซึ่งจากข้อมูลทั้ง 6 ส่วนนี้ บุคคลที่เป็นกรณีศึกษาทั้งสองราย ก็มีคุณสมบัติตามส่วนประกอบทั้ง 6 ส่วนทั้งที่เหมือนกันและต่างกัน ทั้งนี้ จากข้อมูลในตารางทั้งหมด สามารถที่จะสร้างข้อสรุปและเขียนบรรยายเชื่อมโยงตามคุณสมบัติของข้อมูลตามส่วนประกอบได้ว่าการวิเคราะห์คุณลักษณะของครูต้นแบบที่ดี พบว่า ครูทั้ง 2 คนไม่ว่าจะเป็นคนโสดหรือ สมรสแล้วก็ตาม จะเป็นผู้ที่มีความสามารถด้านการสอน มีการเตรียมการสอนล่วงหน้า มีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับชุมชนและเพื่อนร่วมงาน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ โดยแรงงูใจที่ทำให้เกิดการพัฒนาดตนเองของครูต้นแบบนั้นมีทั้งแรงงูใจภายในที่เกิดจากตัวครูต้นแบบเอง คือ มีความมุ่งมั่น และอุดมการณ์ของตนเอง ที่ต้องการให้นักเรียนได้รับความรู้และแรงงูใจจาก

ภายนอก คือ การสนับสนุนจากครอบครัวและการสนับสนุนจากผู้บริหารและเพื่อนร่วมงานและความไม่รู้หนังสือของผู้เรียน

4. การวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) การวิเคราะห์แบบอุปนัย คือ การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ ที่มองเห็นที่เก็บรวบรวมมาได้จากข้อมูลตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไป เช่น การปฏิบัติงาน พฤติกรรมการสอน ตลอดจน การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ ฯลฯ เมื่อผู้วิจัยได้เห็นหรือสังเกตหลาย ๆ เหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วจึงลงมือสรุป แต่หากข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการตรวจสอบอื่น ๆ ก็ถือว่า ผลที่ได้เป็นสมมติฐาน หากได้รับการยืนยันก็ถือว่าเป็นข้อสรุปซึ่งมีความเป็นนามธรรมในระดับต้น ๆ ซึ่งการวิเคราะห์สรุปอุปนัย จัดได้ว่าเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ต้องนำมาใช้สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพทุกเรื่อง ทั้งนี้เพราะการวิเคราะห์สรุปอุปนัย เป็นการพิจารณาลักษณะร่วมกันของข้อมูลรูปธรรมเพื่อสรุปรวมลักษณะดังกล่าว ซึ่งเป็นไปตามหลัก ของคำว่า “อุปนัย” (induction) ซึ่งหมายรวมถึงการหาความจริงจากข้อเท็จจริง (fact) ส่วนย่อยหลาย ๆ ส่วน ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมแล้วสรุปความจริงชุดใหญ่ที่มีลักษณะเป็นนามธรรมครอบคลุมข้อเท็จจริงส่วนย่อย เหล่านั้น ยกตัวอย่าง เช่น จากการสังเกตและสัมภาษณ์ ครูต้นแบบที่มีลักษณะของครูที่ดีจำนวน 3-5 คน เราได้ข้อเท็จจริงว่า ครูต้นแบบที่มีลักษณะครูที่ดี จะอุทิศเวลาให้การสอนทั้งในเวลาราชการและนอกเวลาราชการ เตรียมการสอน และสื่อการเรียนการสอนล่วงหน้า หมั่นศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาการสอนของตนอย่างต่อเนื่องมีมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งข้อสรุปนี้มีลักษณะครอบคลุมครูต้นแบบคนอื่น ๆ ด้วย สำหรับวิธีการวิเคราะห์สรุปอุปนัยในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น สามารถนำมาใช้ได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ การวิเคราะห์สรุปข้อมูลจากบันทึกภาคสนามที่เป็นส่วนบันทึกละเอียดหรือบันทึกพรรณนา การวิเคราะห์ สรุปข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จำแนกหรือจัดกลุ่มและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ทำกรวิเคราะห์ส่วนประกอบแล้ว ในที่นี้ผู้เขียนนำเสนอตัวอย่าง การวิเคราะห์สรุปข้อมูลจากบันทึกพรรณนาดังภาพประกอบที่ 9

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

คำหลัก	บันทึกพรรณนา
ช่วงเวลาทำแบบฝึกเสริมทักษะ ระดับชั้นที่ศึกษา นวัตกรรมที่นำมาใช้ พฤติกรรมนักเรียนระหว่างทำแบบฝึก ความคิดเห็นที่มีต่อแบบฝึก	ช่วงพักกลางวันก่อนเวลาบ่ายโมงสักประมาณ 20 นาที นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้นั่งทำแบบฝึกหัดเสริมทักษะวิชาคณิตศาสตร์ ที่ครูสั่งไว้ในชั่วโมงเรียนช่วงเช้า พอเห็นครูเดินเข้ามาในห้องนักเรียนส่วนหนึ่งเงยหน้าขึ้นมองครูและยิ้ม แล้วก็ก้มลงทำแบบฝึกต่อไป บางคนก็ตั้งหน้าตั้งตาทำแบบฝึกหัดโดยไม่สนใจครู บางคนนั่งปรึกษา กับเพื่อน เด็กชายด้อมพูดว่า “ครูครับ ผมทำแบบฝึกหัดที่ครูให้ทำ ใกล้เคียงเสร็จแล้วครับ สนุกมากเลย พอทำแบบฝึกหัดของครูแล้วทำให้ผมเข้าใจเรื่องการคูณและหารทศนิยมมากขึ้น” เด็กชายอีกคนหนึ่ง (ด.ช.เก่ง) พูดว่า “ครูครับผมอยากให้ครูมีแบบฝึกหัดให้ผมทำแบบนี้ ทุกวันเลยสนุกดี และถ้าหากคุณครูมีรูปภาพสีสวย ๆ ใส่เข้าไปด้วยผม ว่าน่าจะทำให้ น่าสนใจมากกว่านี้” ส่วนเด็กหญิงแอม พูดว่า “ครูคะ หนูว่าจำนวนข้อมันน้อยไปค่ะ ทำแบบฝึกหัดไปนิดเดียวกำลังสนุกเลย เสร็จแล้วครูเพิ่มจำนวนข้อให้มากขึ้นอีกสิคะ” ครูยิ้มและตอบว่า “ขอบใจมากสำหรับคำแนะนำดี ๆ ของพวกเราแล้วครูจะนำข้อเสนอของพวกเราไปปรับปรุงแบบฝึกหัดคณะจ๊ะ”
บันทึกสรุป (การวิเคราะห์สรุปอุปนัย) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทำแบบฝึกหัดเสริมทักษะวิชาคณิตศาสตร์เรื่องการคูณและหารทศนิยม ในช่วงเวลาพักกลางวัน ด้วยความตั้งใจและรู้สึกว่าการทำแบบฝึกเสริมทักษะ ทำให้เกิดความเข้าใจเข้าใจเรื่องการคูณ และหารทศนิยมมากขึ้น และได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแบบฝึกเสริมทักษะ คือ ควรมีรูปภาพสี เพิ่มเข้าไปและเพิ่มจำนวนข้อให้มากขึ้นอีก	

ภาพประกอบ 9 การวิเคราะห์สรุปอุปนัยจากบันทึกพรรณนา

5. การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารในการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารนั้น สามารถทำได้โดยวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ วิธีเชิงปริมาณ คือ การทำให้ข้อมูลของเอกสารนั้น ได้แก่ ถ้อยคำ ประโยค หรือใจความที่ปรากฏในเอกสารเป็นจำนวนที่วัดได้แล้วเจนนับจำนวนของถ้อยคำ ประโยค หรือใจความเหล่านั้น วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบนี้ที่รู้จักกันดี คือ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งโดยปกติการวิเคราะห์เนื้อหาจะทำตามเนื้อหาที่ปรากฏ (Manifest content) ในเอกสารมากกว่ากระทำกับเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ (Latent content) การวัดความถี่ของคำ หรือข้อความ ในเอกสารก็หมายถึงคำ หรือข้อความที่มีอยู่ ไม่ใช่คำ หรือข้อความที่ผู้วิจัยตีความได้ การตีความจะกระทำ ในอีกขั้นตอนหนึ่งภายหลังเมื่อผู้วิจัยจะสรุปข้อมูล ส่วนวิธีการทางคุณภาพ คือ การตีความ สร้างข้อสรุป แบบอุปนัย (Induction) จากเอกสารดังกล่าวประกอบกับเอกสารอื่น ๆ โดยอาจมี

การแบ่งประเภทตามเนื้อหาของเอกสาร แล้วเปรียบเทียบเนื้อหาประเภทต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทั้งนี้ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นการวิเคราะห์ข้อมูล เอกสารนั้นมิได้สนใจเพียงแต่ข้อความที่ปรากฏในเอกสาร หากทว่าพยายามค้นหาและตีความหมายที่แฝงอยู่ใน ข้อความเหล่านั้นอีกด้วย โดยอาศัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวบรวมมาได้ด้วยวิธีการอื่นหรือข้อมูลภูมิหลังสภาพแวดล้อมอื่น ๆ มาประกอบการวิเคราะห์และตีความหมายข้อมูลในเอกสาร

6. การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยวิเคราะห์ข้อมูล

เอื้อมพร หลินเจริญ. (2555 : 29) กล่าวว่า ในปัจจุบัน ยังมีโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะโปรแกรมที่สามารถใช้ได้กับข้อมูลเชิงคุณภาพที่เป็นภาษาไทย เช่น โปรแกรม The Ethnograph, NVIVO และ ATLAS. Ti แต่อย่างไรก็ตามการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นผู้วิเคราะห์ข้อมูลต้องตระหนักอยู่เสมอว่า สิ่งที่โปรแกรมคอมพิวเตอร์สามารถทำได้คือเพียงช่วยบันทึกข้อมูล จัดระเบียบข้อมูล การค้นหาคำ หรือข้อความที่ปรากฏในบันทึกข้อมูล การหาความสัมพันธ์ระหว่างรหัสข้อมูล ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของการวิเคราะห์ข้อมูลเท่านั้น สิ่งที่โปรแกรมคอมพิวเตอร์ยังไม่สามารถทำได้ คือ การกำหนดรหัสข้อมูลและการคิดวิเคราะห์ การเชื่อมโยงและเรียบเรียงถ้อยคำเพื่อให้ได้ข้อสรุป ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้ยังต้องอาศัยทักษะและประสบการณ์ของนักวิจัย ตัวนักวิจัยจึงยังต้องเป็นผู้ตัดสินใจกำหนดรหัสเองว่า จะกำหนดรหัสอะไร ส่วนการคิดวิเคราะห์ การตรวจสอบข้อมูล รวมจนถึงการเรียบเรียงถ้อยคำ เพื่อบรรยายข้อสรุปต่าง ๆ เพื่อให้ได้คำตอบตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยอย่างแท้จริง

4. แนวคิดการบริหารจัดการ

การบริหารแบบบูรณาการและองค์รวม

โดยความหมายของคำว่า “บูรณาการ” สามารถพิจารณาได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ ความหมายทั่วไป คือ การทำให้สมบูรณ์หรือการทำให้หน่วยย่อยๆ ที่สัมพันธ์ ซึ่งอาศัยกันอยู่เข้ามาร่วมทำหน้าที่อย่างประสานกลมกลืนเป็นองค์รวม ส่วนอีกความหมายหนึ่งเป็นความหมายในสาขาวิชาทางศึกษาศาสตร์หรือคุรุศาสตร์บูรณาการ หมายถึง การนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานหรือสร้างการเรียนรู้ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีบูรณาการ คือ เน้นที่องค์รวมของความรู้มากกว่าเนื้อหาย่อยของแต่ละวิชาและเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนสำคัญยิ่งกว่าการบอกเนื้อหาของครู การเรียนการสอนแบบบูรณาการจะประสบผลสำเร็จได้นั้นจำเป็นจะต้องได้ผู้สอนที่ดี เพื่อทำหน้าที่ให้ผู้เรียนเกิดความสุขซึ่งและส่งเสริมการพัฒนาความสามารถเต็มตามศักยภาพของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(กัลยาณี สุงสมบัติ. 2550 : 5-10) “องค์รวม” (Holistic ideology) หมายถึง แนวคิดในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งหมด (ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก) ที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์หรือสิ่งนั้น ๆ และพิจารณาถึงความเชื่อมโยงและการสอดคล้องประสานกันในทุก ๆ ส่วนขององค์ประกอบนั้น

สำหรับคำว่า “บูรณาการ” (Integration) หมายถึง การทำให้สมบูรณ์ คือ ทำให้หน่วยย่อย ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันร่วมกันทำหน้าที่อย่างผสมกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตนเอง อีกนัยหนึ่ง คำว่า “องค์รวม” น่าจะสอดคล้องกับคำว่า ความคิดเชิงระบบ (System approach) ซึ่งหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่รวมกันและต่างทำหน้าที่ของตนเองอย่างมีระเบียบ โดยส่วนประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ของระบบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ความคิดเชิงระบบเป็นสิ่งที่มีความหมายในธรรมชาติ เช่น ระบบสุริยะจักรวาล ระบบนิเวศน์ ระบบร่างกายมนุษย์ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นระบบองค์รวมใหญ่ที่ประกอบด้วยระบบย่อยอีกหลายระบบ แต่ถ้าระบบย่อยในระบบองค์รวมใหญ่บกพร่องไปหรือทำงานไม่สัมพันธ์กับระบบใหญ่ เช่น ระบบย่อยอาหาร หรือ ระบบหายใจเกิดบกพร่องไป ก็จะทำให้้องค์รวมใหญ่ คือ ระบบร่างกายเกิดปัญหาขึ้นได้ มนุษย์จึงนำความคิดเรื่องระบบมาใช้ในการบริหารและการทำงานโดยให้คำนึงถึงความเป็นองค์รวมของระบบที่ครบวงจรมากขึ้น สรุปได้ดังนี้

การบริหารจัดการในปัจจุบัน ได้นำแนวคิดความเป็นองค์รวมมาเป็นแนวทางในการบริหารและสร้างนวัตกรรมการบริหารมากมาย ซึ่งถ้าวิเคราะห์ให้ดีจะเห็นได้ว่าต่างอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเดียวกัน จะต่างกันก็ตรงวัตถุประสงค์และเนื้อหาที่ต้องการนำไปใช้เท่านั้น ตัวอย่างแนวคิดและนวัตกรรมการบริหารที่มีแนวคิดเป็นองค์รวมซึ่งพอคุ้นเคยกันบ้าง ได้แก่

1. การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) หมายถึงการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุก ๆ ด้านอย่างสมดุลบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มด้วยความเอื้ออาทรเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเองและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม ซึ่งวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5-10 จะมุ่งให้ทุกหน่วยงานพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมตามแนวคิดนี้ทั้งสิ้น รวมทั้งแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงด้วยเช่นกัน

2. ประธานคณะผู้บริหารสูงสุดขององค์กร (Chief Executive Officer : CEO) ความหมายในภาคเอกชน หมายถึง ประธานคณะผู้บริหารสูงสุดขององค์กรซึ่งมีอำนาจในการที่จะตัดสินใจนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายได้ดังตัวอย่าง ในส่วนของผู้ว่าราชการจังหวัดนั้น หมายถึงการเป็นเจ้าภาพสูงสุดที่สามารถจะบูรณาการงานในจังหวัดให้สำเร็จ ซึ่งจะต้องรู้ปัญหาและสามารถ

ระดมสรรพกำลังได้ และที่สำคัญจะต้องมีเครื่องชี้วัดการทำงานที่เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ตามวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

3. การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) เป็นกระบวนการสร้างภาพอนาคตขององค์กรและพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามภาพอนาคตมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการคือ (1) การมุ่งเน้นอนาคต (2) การมุ่งเน้นจุดมุ่งหมายรวมขององค์กร (3) การมุ่งเน้นกระบวนการ และ (4) การมุ่งเน้นภาพรวม

4. การวิจัย (Research) หมายถึง การศึกษาค้นคว้า การหาคำตอบ การหาความรู้ในสิ่งที่ไม่รู้ โดยวิธีการที่เป็นระบบหรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งการวิจัยมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า หาความรู้ แต่งานวิจัยที่สร้างสรรค์เพื่อประดิษฐ์คิดค้นสิ่งที่เป็นประโยชน์ใหม่ ๆ ที่องค์กรต่าง ๆ นิยมนำมาใช้คือการวิจัยและพัฒนา (Research and experimental development) ซึ่งมีทั้งการวิจัยพื้นฐาน การวิจัยประยุกต์ และการพัฒนาการทดลอง

5. การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory management) เป็นหลักการบริหารอย่างหนึ่งในยุคใหม่ ที่มีทั้งการบริหารให้มีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการ กลุ่มทำงานหรือให้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น สนับสนุน ร่วมกำกับติดตามการดำเนินงาน ร่วมระดมทรัพยากรมีทั้งการมีส่วนร่วมจากภายในและการมีส่วนร่วมจากภายนอกองค์กร ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความรับผิดชอบต่องาน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีในองค์กร

6. นวัตกรรมที่นำมาใช้ในการบริหารอื่น ๆ อย่างหลากหลาย อาทิเช่น

6.1 Balanced Scorecard คือ การกำหนดผลสำเร็จอย่างสมดุลรอบด้านเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวางแผนและการประเมินผลการปฏิบัติงานให้สามารถมองเห็นความสมดุลและความสัมพันธ์ของการดำเนินงานด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจนทั้ง 4 ด้าน คือ (1) ด้านลูกค้า (2) ด้านกระบวนการภายในองค์กร (3) ด้านการเรียนรู้และพัฒนา และ (4) ด้านการเงินและงบประมาณ

6.2 การบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management: TQM) เป็นการบริหารคุณภาพแบบองค์รวม ภายใต้หลักการ 3 C คือ 1) Customer focus เป็นการบริหารที่เน้นความพึงพอใจของลูกค้าเป็นสำคัญ 2) Continuous improvement เป็นการปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่อง และ 3) Company-wide involvement เป็นการบริหารที่ต้องทำให้คนทั้งองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมปรับปรุงคุณภาพด้วยความมุ่งมั่นเต็มใจ และมีความสุขในการทำงาน

6.3 วงจร PDCA คือ วงจรคุณภาพ หรือ วงจรเดมมมิง ได้แก่ Plan (วางแผน) Do (ปฏิบัติตามแผน) Check (ตรวจสอบ) และ Action (ปรับปรุงพัฒนา) เป็นกระบวนการเชิงระบบที่นิยมใช้ในการปรับปรุงคุณภาพได้ทุกองค์กร

6.4 สำนักบริการแบบเบ็ดเสร็จ (one stop service) เป็นมิติใหม่แห่งการให้บริการประชาชน โดยรวมศูนย์การให้บริการพื้นฐานแก่ลูกค้าและประชาชนจากหลาย ๆ หน่วยงานมาไว้ที่เดียวกัน มีการปรับปรุงทั้งระบบสำนักงาน การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เน้นให้ปฏิบัติงานบริการลูกค้าและประชาชนด้วยจิตสำนึกแห่งผู้ให้บริการที่ดีและมีการปรับปรุงระบบงานโดยนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้สามารถบริการได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ฯลฯ

ความเป็นองค์กรรวมจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองทุกส่วนอย่างบูรณาการ ไม่แยกส่วน และสามารถจัดองค์ประกอบทุกส่วนให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบที่ครบวงจร เจือใยความสำเร็จของการบริหารแบบองค์กรรวมประการหนึ่งคือ การทำงานเป็นทีม โดยทุกฝ่ายทุกกลุ่ม ทุกคนต้องพร้อมที่จะร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ประโยชน์จากการทำระบบบริหารจัดการแบบบูรณาการ ได้แก่ (1) เพิ่มความสามารถในการแข่งขัน (2) สามารถใช้ทรัพยากรต่าง ๆ บุคลากร ใช้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ (3) พนักงานทำงานโดยง่าย สะดวก มีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งจะปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (4) ลดความสูญเปล่า ซ้ำซ้อนในการบริหาร (5) ลดค่าใช้จ่ายในการตรวจติดตาม และตรวจประเมิน (6) สร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่องค์กร

7. SWOT analysis การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เป็นวิธีการกำหนดจุดแข็ง จุดอ่อน (ปัจจัยภายใน) โอกาสจากสภาวะแวดล้อม ภายนอก และอุปสรรคจากสภาวะแวดล้อมภายนอก (ปัจจัยภายนอก) ซึ่งมีความหมายของการวิเคราะห์ SWOT เหมือนกันหรือต่างกันไปดังนี้

7.1 เป็นหลักการในการกำหนดกลยุทธ์ โดยพิจารณาจากความสามารถของทรัพยากรในองค์กร (S และ W ของทรัพยากรในองค์กร) และสถานการณ์ภายนอก (External situation) ความเป็นไปของสถานการณ์ภายนอก สภาวะการแข่งขัน โอกาสในการขยายกิจการ – กลุ่มผู้บริการ และอุปสรรค ภายนอกที่จำเพาะเจาะจงขององค์กร

7.2 เป็นการระบุถึงจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) เป็นปัจจัยด้านกลยุทธ์ขององค์กรโดยเฉพาะ

7.3 เป็นวิธีการวิเคราะห์จุดแข็ง และจุดอ่อนภายในองค์กร รวมทั้งโอกาสและอุปสรรค ภายนอกองค์กร ซึ่งจะนำผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ไปใช้เพื่อพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสม การวิเคราะห์ SWOT จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงาน จุดแข็งเป็นความสามารถที่จะต้องใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขณะที่จุดอ่อนเป็นลักษณะที่ต้องแก้ไข โอกาสเป็นสถานการณ์ซึ่งมีศักยภาพ (ข้อได้เปรียบ) ซึ่งช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย ส่วนอุปสรรคเป็นปัญหาวิกฤตที่ จะทำให้องค์กรไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย

ความสำคัญของโบราณสถาน พิพิธภัณฑสถานกับการจัดการศึกษา

คำว่าโบราณสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติ ของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี (สารานุกรมสำหรับเยาวชน เล่ม 16. 2516 : 68) โบราณสถาน ถือว่ามีส่วนสำคัญในการช่วยเป็นแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นให้กับนักเรียนในสาระวิชาประวัติศาสตร์ ของกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสาระวิชาประวัติศาสตร์ตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มาตรฐาน ส. 4.1 กล่าวว่า เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆอย่างเป็นระบบ ในมาตรฐานที่ 4.1 มีตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานมากมาย เช่น ตัวชี้วัดที่ 1 ในระดับชั้น ป.5 ที่ให้เด็กนักเรียนสืบค้นความเป็นมาของท้องถิ่นโดยใช้หลักฐานที่หลากหลาย ให้นักเรียนสืบค้นความเป็นมาของท้องถิ่นอย่างง่าย ๆ มีแหล่งข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่อยู่ในท้องถิ่นตามช่วงเวลาต่างๆ เช่น อาวุธ โบราณสถาน โบราณวัตถุ คำบอกเล่า (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 95)

ตัวชี้วัดที่ 2 ในระดับชั้น ป.5 ที่ให้เด็กนักเรียนรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อตอบคำถามทางประวัติศาสตร์อย่างมีเหตุผล โดยให้เด็กนักเรียนตั้งคำถามทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความเป็นมาของท้องถิ่น เช่น มีเหตุการณ์ใด เกิดขึ้นในช่วงเวลาใด เพราะสาเหตุใด และมีผลกระทบใดการนำเสนอความเป็นมาของท้องถิ่นด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเล่าเรื่อง การเขียนอย่างง่าย ๆ การจัดนิทรรศการ(กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 95)

ตัวชี้วัดที่ 1 ในระดับชั้น ป.6 ให้เด็กนักเรียนอธิบายความสำคัญของวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อย่างง่าย โดยการนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 99)

ตัวชี้วัดที่ 3 ในระดับชั้น ม.1 ให้นักเรียนนำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ไทยที่มีอยู่ในท้องถิ่นตัวเองในสมัยใดก็ได้

ตัวชี้วัดที่ 1 ในระดับชั้น ม.3 ให้วิเคราะห์เรื่องราวเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ได้อย่างมีเหตุผลตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ ตัวชี้วัดที่ 2 ในระดับชั้น ม.3 นักเรียนใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องราวต่างๆที่ตนสนใจ โดยศึกษาขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์สำหรับการศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนเอง นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ในการศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว และท้องถิ่นของตนเอง วิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 99)

ในมาตรฐาน ส 4.2 กล่าวไว้ว่า เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันใน ด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และผลกระทบที่เกิดขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 3) มีตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน คือ

ตัวชี้วัดที่ 2 ของระดับชั้น ม.1 คือ 2. อธิบายพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ศึกษาการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ตัวชี้วัดที่ 2 ของระดับชั้น ม.4-6 คือ 1. เศรษฐกิจและการเมืองเข้าสู่โลกสมัยปัจจุบัน 2. วิเคราะห์ผลกระทบของการขยายอิทธิพลของประเทศในยุโรปไปยังทวีปอเมริกา แอฟริกา และ เอเชีย ซึ่งตรงกับเนื้อหา คือ ศึกษาเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกใน ปัจจุบัน เช่น ระเบิดออตโตมาน สงครามครูเสด การฟื้นฟูศิลปวิทยาการ การปฏิวัติทาง วิทยาศาสตร์ การสำรวจทางทะเล การปฏิรูปศาสนา การปฏิวัติอุตสาหกรรม แนวคิดเสรีนิยม แนวคิดจักรวรรดินิยม แนวคิดชาตินิยม การขยาย การล่าอาณานิคม และผลกระทบ ความร่วมมือ และความขัดแย้งของมนุษยชาติในโลกในศตวรรษที่ 20 และลำดับสุดท้าย คือ ในมาตรฐาน ส 4.3 ได้กล่าวไว้ว่า เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และ ชำรงความเป็นไทย มีตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้อง คือ ในระดับชั้น ม.3 ตัวชี้วัดที่ 1-2 คือ 1. วิเคราะห์ พัฒนาการของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ในด้านต่าง ๆ 2. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงและ ความเจริญรุ่งเรืองของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง คือ พัฒนาการของไทยในสมัย รัตนโกสินทร์ทางการเมืองการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตามช่วงสมัยต่าง ๆ เหตุการณ์สำคัญสมัยรัตนโกสินทร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย เช่น การทำ สนธิสัญญาเบาว์ริง ในสมัยรัชกาลที่ 4 การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 การเข้าร่วม สงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 โดยวิเคราะห์สาเหตุปัจจัย และผลของเหตุการณ์ต่าง ๆ

ตัวชี้วัดที่ 1-2 ในระดับชั้น ม.4-6 คือ 1. วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย วิเคราะห์ความสำคัญของพระมหากษัตริย์ต่อชาติไทย มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง คือ ประเด็นสำคัญของ ประวัติศาสตร์ไทย เช่น สาเหตุและผลของการปฏิรูปการปกครองบ้านเมือง การเลิกทาส เลิกไพร่ การเสด็จประพาสยุโรปและหัวเมืองสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้น และ ศึกษา บทบาทของสถาบัน พระมหากษัตริย์ในการพัฒนาชาติไทยในด้านต่าง ๆ เช่น การป้องกันและรักษาเอกราชของชาติ การสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทย อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก และตะวันออกที่มีต่อสังคมไทย

สรุปแล้วมีตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 10 ตัวชี้วัด กระจายระดับชั้นตั้งแต่ ป.5 ถึง ม.6 ทำ ให้ทราบว่าโบราณสถาน ควรมีส่วนเกี่ยวข้องให้เกิดการจัดการเรียนรู้ตามตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องและ มีส่วนช่วยเหลือให้เกิดการจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียน ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้สูงสุด

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรมในครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า ยังไม่มีผู้ทำวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์เชิงอภิมานงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทยเลย มีแต่วิทยานิพนธ์ที่เน้นไปทางด้านพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ในประเทศไทยอย่างละเอียด โดยสามารถแบ่งงานวิจัยที่ใช้ศึกษา ดังนี้ 1. วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์งานวิจัย 2. วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารพิพิธภัณฑ์

7.1 วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์งานวิจัย

ในปัจจุบันมีผู้ให้ความสนใจในการศึกษาการสังเคราะห์งานวิจัยในหลาย ๆ สาขาวิชา โดยมีความแตกต่างกันออกไปตามบริบทของความสนใจในเรื่องที่จะศึกษา

เรณู ประสงค์กุล (2548 : 165) ได้สังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยทางด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามขอบข่ายและภาระกิจการบริหาร และจัดการสถานศึกษา 4 ด้าน สรุปได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการบริหารวิชาการของโรงเรียนกำหนดนโยบายหรือแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
2. การมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณจัดหางบประมาณสนับสนุนอนุมัติการจัดตั้งและบริหารงบประมาณ อนุมัติการบริหารการเงินและพัสดุ
3. การมีส่วนร่วมในการบริหารงานบุคคลงานบุคลากรพิจารณา และอนุมัติการดำเนินงานบุคลากรในสถานศึกษาตามที่ผู้บริหารเสนอ
4. การมีส่วนร่วมในการบริหารทั่วไปให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณะชน ให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับประกาศคำสั่งของสถานศึกษา

เพ็ญณี แนนรท และคณะ (2547 : 1-10) ได้สังเคราะห์งานวิจัยทางการศึกษาที่พิมพ์เผยแพร่ ในช่วงปี พ.ศ. 2543-2546 และทิศทางการวิจัยในอนาคตโดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการวิจัยทางการศึกษาที่มีสาระครอบคลุมตามหมวดของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติพ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้ม การเปลี่ยนแปลงทิศทางการวิจัยการศึกษาในประเทศไทยในอนาคต
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับ ประเด็นด้านวิชาการ การวิจัยและพัฒนาการศึกษา แหล่งข้อมูล ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ งานวิจัยทางการศึกษาที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ. 2543-2546 จำนวน 1,903 เรื่อง เป็นวิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต 87 เรื่อง วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต

1,431 เรื่อง งานวิจัยส่วนบุคคล 345 เรื่อง และงานวิจัยสถาบัน 40 เรื่อง จากสถาบัน 12 แห่ง (มหาวิทยาลัยขอนแก่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา วิทยาลัยสาทรณสุขและกระทรวงศึกษาธิการ) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสรุปรายงานการวิจัย ประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วน คือ ข้อมูลพื้นฐานของงานวิจัย ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหางานวิจัย และผลการวิจัยและ ข้อเสนอแนะ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพหรือเชิงคุณภาพหรือเชิงบรรยาย (Qualitative Synthesis) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นหลัก ข้อมูลที่ได้รับถูกแจกแจงตามสาระของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รวม 12 ประเด็นหลักคือ

1. ความมุ่งหมายและนโยบายการศึกษา
2. สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา
3. ระบบการศึกษา
4. แนวทางการจัดการศึกษา
5. หลักสูตรและการสอน
6. การบริหารและ การจัดการศึกษา
7. มาตรฐานและการประกันคุณภาพ
8. ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา
9. ทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา
10. เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
11. ผู้เรียน
12. การปฏิรูปการศึกษา

ข้อค้นพบที่สำคัญจากการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ปริมาณงานวิจัยกลุ่มใหญ่ที่สุดเป็นการวิจัยในประเด็นแนวทางการจัดการศึกษา และ/หรือการพัฒนาการเรียนการสอน มีงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ 631 เรื่อง (ร้อยละ 33.16) รองลงมา คือ สาระเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 262 เรื่อง (ร้อยละ 13.77) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ผู้เรียน 200 เรื่อง (ร้อยละ 10.51) งานวิจัยเกี่ยวกับ ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาและการบริหารและการจัดการ มีจำนวนงานที่นำมาสังเคราะห์ ใกล้เคียงกันคือ 170 และ 168 เรื่อง (ร้อยละ 8.93 และ 8.83) ตามลำดับ งานวิจัยที่มีปริมาณน้อยที่สุด คือ

สาระทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา จำนวน 17 เรื่อง (ร้อยละ 0.89) รองลงมา คือ ความมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษามิงานวิจัย 25 เรื่อง (ร้อยละ 1.31)

นัยนา ตันติวิสุทธิ (2546 : 61-119) ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้นำในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาคุณลักษณะของงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้นำในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สรุปข้อค้นพบและข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย โดยกำหนดขอบเขตของเนื้อหาในการสังเคราะห์พฤติกรรมของผู้บริหารไว้ 4 ด้าน เกี่ยวกับ

1. สภาพการจัดการบริหารงานวิชาการ
2. สภาพปัญหาในการบริหารงานวิชาการ
3. แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ และ
4. พฤติกรรมผู้บริหารในการบริหารงานวิชาการ

งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์เป็นปริญญาณิพนธ์/วิทยานิพนธ์ หรือรายงานการค้นคว้าอิสระของนิสิต นักศึกษาระดับมหาบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยของรัฐ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ในช่วงปี พ.ศ. 2530-2544 จำนวน 50 เรื่อง นำเสนอผลการสังเคราะห์งานวิจัยเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะของงานวิจัยประกอบด้วย ชื่อผู้วิจัย ชื่องานวิจัย ประเภทของงานวิจัย สถาบัน และ ปี พ.ศ. ที่ทำวิจัย ระดับของสถานศึกษาที่ทำการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ตัวแปรที่ศึกษา สมมติฐานการวิจัย ประเภทของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการสร้างเครื่องมือ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือและค่าสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ 2 ผลการสังเคราะห์ผลการวิจัยใน 4 ด้าน สรุปได้ว่า

1. สภาพการจัดการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติงานหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ในการเรียนการสอน งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน งานวัดผลและ ประเมินผล และงานนิเทศภายในอยู่ในระดับมาก
2. สภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียนบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานวิชาการขาดการวางแผนและ ติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบและขาดการส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานวิชาการของครู

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียนมีการวางแผนการดำเนินงานวิชาการร่วมกับครู มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูมีความรู้ในการปฏิบัติงานวิชาการและมีความต้องการในการพัฒนางานวิชาการ

4. พฤติกรรมผู้บริหารในการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหาร โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีความเป็นผู้นำทางวิชาการมากกว่าผู้บริหาร โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไปของงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ในครั้งนี้

นัศรา นิตยา. (2545 : 87-94) ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อประสมและชุดการสอนในระดับการศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ระหว่างปีการศึกษา 2530-2544 โดยมีความมุ่งหมายเพื่อสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อประสมและชุดการสอน ในระดับการศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ระหว่างปีการศึกษา 2530-2544 จำนวน 67 เรื่อง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสรุปลักษณะรายละเอียดของงานวิจัย และแบบวิเคราะห์งานวิจัย เพื่อบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ในการสังเคราะห์งานวิจัย ผลการวิจัยพบว่า

1. จากงานวิจัยทั้งหมด 67 เรื่อง พบจำนวนงานวิจัยส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับสื่อประสมและชุดการสอนเป็นประเภทวิทยานิพนธ์ ในสาขาการประถมศึกษา ปีการศึกษา 2538 เนื้อหาวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและพัฒนาสื่อประสมและชุดการสอน ใช้กลุ่มทดลองในระดับประถมศึกษา จำนวนนักเรียน 25-40 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ระยะเวลาทดลอง 4-6 ชั่วโมง

2. ประสิทธิภาพการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยสื่อประสมและชุดการสอนในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่ศึกษาสูงกว่าวิธีการสอนแบบปกติโดยมีค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลในสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษาเท่ากับ 2.50, สาขาวิชาการประถมศึกษาเท่ากับ 4.25, สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษาเท่ากับ 5.58, และสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาเท่ากับ 10.77

3. นักเรียนที่เรียนด้วยสื่อประสมและชุดการสอนสามารถคงผลของการเรียนหรือความสามารถที่จะระลึกในความรู้เกี่ยวกับ เนื้อหาวิชาได้ไม่แตกต่างจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากเรียนจบแล้ว 2 สัปดาห์

ศศิกาญจน์ ทวีสุวรรณ และคณะ. (2553 : 6-11) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การสังเคราะห์งาน วิจัยที่ เกี่ยว กับ การ มี ส่วน ร่วม ทาง การ ศึกษา ของ สาขา วิชา ศึกษา ศาส ตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาคุณลักษณะของงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาและ

2. สังเคราะห์เชิงคุณภาพงานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะ/ขั้นตอน วิธีการมีส่วนร่วมทางการศึกษา ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชที่พิมพ์เผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2541 – 2550 จำนวน 34 เรื่อง เครื่องมือที่ใช้ เป็นแบบบันทึกข้อมูลคุณลักษณะของงานวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละและการ สังเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณลักษณะของงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา ปีที่พิมพ์เผยแพร่มากที่สุดคือ ปี พ.ศ. 2544 แขนงวิชาที่ผลิตงานวิจัยมากที่สุดคือ แขนงวิชาบริหารการศึกษามีงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนร่วมที่เป็นองค์กรชุมชนมากที่สุด งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาส่วนใหญ่ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถาม

2. ผลการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ ของงานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะ /ขั้นตอน วิธีการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของผู้มีส่วนร่วม 5 กลุ่ม ได้แก่

2.1 การมีส่วนร่วมทางการศึกษาของผู้ปกครองและครู

2.2 การมีส่วนร่วมทางการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา

2.3 การมีส่วนร่วมทางการศึกษาของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล

(อ.บ.ต.)

2.4 การมีส่วนร่วมทางการศึกษาขององค์กรศาสนาและสถานประกอบการ ผู้นำองค์กรศาสนา สถานประกอบการระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการอาชีวศึกษา ทั้งในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง

2.5 การมีส่วนร่วมทางการศึกษาของชุมชน ผลการวิจัยที่สอดคล้องกัน ได้แก่ ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในลักษณะร่วมทำสภาพการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

พรพรรณ ใจกำแหง. (2561 : 107-117) ได้ทำการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญมากของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสูง เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาคน เพื่อให้คนพัฒนาประเทศ จึงมีการทำการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำไว้เป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงทำการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของสถานศึกษา โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ห่อภิมาณตามวิธีของกลาส (Glass) ผู้วิจัยนำงานวิจัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 99 เรื่อง มาสรุปและประเมินแล้วคัดเลือกงานวิจัยที่ผ่านการประเมินมาสังเคราะห์งานวิจัย โดยหาค่าเฉลี่ยของค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่าเฉลี่ยของงานวิจัย ประเมินค่า ขนาคอิทธิพลจากค่าสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน วิเคราะห์ความ

แปรปรวนของขนาดอิทธิพลและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างค่าสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานกับขนาดอิทธิพล ผลการวิจัยพบว่า

1. งานวิจัยภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาผ่านการประเมินเพื่อนำมาสังเคราะห์งานวิจัย จำนวน 39 เรื่อง
2. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่สังเคราะห์จากงานวิจัยอยู่ในระดับสูง
3. ขนาดอิทธิพลของงานวิจัยที่ประมาณจากค่าการทดสอบที จำนวน 12 ค่า ตั้งแต่ 0.26 ถึง 6.29 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.19 และขนาดอิทธิพลที่ประมาณจากที่ประมาณจากค่าการทดสอบที จำนวน 12 ค่า ตั้งแต่ 0.5 ถึง 0.43 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.19 และขนาดอิทธิพลที่ประมาณจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จำนวน 24 ค่าตั้งแต่ 0.79 ถึง 13.84 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.94
4. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดกลุ่มตัวอย่างกับค่าสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานของงานวิจัยไม่ส่งผลต่อความแปรปรวนของขนาดอิทธิพล
5. ขนาดอิทธิพลที่ประมาณจากงานวิจัยที่ใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่กับขนาดเล็กไม่แตกต่างกัน
6. ขนาดอิทธิพลที่ประมาณจากค่าสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานต่างกันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการทดสอบรายคู่พบว่าขนาดอิทธิพลที่ประมาณจากค่าการทดสอบเอฟกับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
7. ความสัมพันธ์ของค่าสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานกับขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.18 ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ออกแบบการวิจัยดังนี้
 - 7.1 ขนาดกลุ่มตัวอย่างใหญ่หรือเล็ก ก็มีความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยเท่ากัน
 - 7.2 การศึกษาเปรียบเทียบนั้น จะเปรียบเทียบสองกลุ่มหรือมากกว่า ผลการวิจัยก็มีความน่าเชื่อถือเท่ากัน
 - 7.3 ผลการวิจัยแบบหาความสัมพันธ์ มีความน่าเชื่อถือมากกว่าการวิเคราะห์ความแปรปรวน

7.2 วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารพิพิธภัณฑ์

งานวิจัย การศึกษาบทบาทพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยนางสาวสาทิศลักษณ์ ชาติเสริมศักดิ์ งานวิจัยการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์: กรณีศึกษามิวเซียมสยาม และพิพิธภัณฑ์บ้านไทยจิม ทอมป์สัน โดยกานต์รวี ชมเชย งานวิจัย การศึกษากระบวนการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของจุฑามาศ แก้วพิจิตร บทความทางวิชาการ เรื่อง แนวทางการอนุรักษ์และคุ้มครองแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบรีวาร มีการจัดการพิพิธภัณฑ์และแหล่งโบราณสถานที่

คล้ายคลึงกัน นั่นคือ เป็นการจัดการแนว discovery museum หรือ พิพิธภัณฑ์แนวใหม่ที่เน้นการสร้างประสบการณ์สดใหม่ให้แก่ผู้เยี่ยมชม ให้เกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์อย่างสนุกสนาน ประยุกต์ใช้หลักการตลาดในการบริหารจัดการ การสำรวจความต้องการของผู้เยี่ยมชมก่อนการจัดทำนิทรรศการ การจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดความสนใจ การพัฒนาการดำเนินงานโดยใช้การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT) และการสร้างแบรนด์ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ที่เป็นของรัฐบาลและเอกชน โดยของรัฐบาลจะเน้นการบริหารอย่างมีส่วนร่วม หรือการบริหารแบบองค์รวมโดยมีหน่วยงานหรือองค์กรใกล้เคียงรวมทั้งชุมชนเข้ามาช่วยกันบริหารจัดการ ส่วนของเอกชนจะเน้นความพึงพอใจ ความมีส่วนร่วมของผู้เข้าชมในพิพิธภัณฑ์แนว discovery museum มากกว่า แต่พิพิธภัณฑ์ของรัฐบาลอย่างของงานวิจัย **การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ : ศูนย์ศึกษาวิจัยและพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ของ โซติมา ยามี พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์แห่งแรกของประเทศไทย** บริหารจัดการโดยกรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะเป็นการบริหารจัดการรัฐโดยหน่วยงานของรัฐบาลอย่างเดียว ทำให้พิพิธภัณฑ์มีแนวทางการบริหารต่างกัน ขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่ดูแลนั่นเอง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี